

Verslag 2016

Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht

A. Macroprudentieel beleid

De werkzaamheden van de Bank in het kader van haar macroprudentieel mandaat zijn gericht op het waarborgen van de financiële stabiliteit als geheel. De Bank vervult deze verantwoordelijkheid ten dele samen met de ECB, aan wie inzake macroprudentieel beleid een aantal bevoegdheden werden toegewezen in het kader van het gemeenschappelijk toezichtsmechanisme (GTM).

Gedurende het verslagjaar heeft de Bank de risico's gerelateerd aan het residentieel vastgoed verder gemonitord, de adequaatheid van de genomen beleidsmaatregelen opgevolgd en verdere stappen ondernomen om tegemoet te komen aan de vastgestelde kwetsbaarheden. De Bank dient tevens een aantal periodieke macroprudentiële beslissingen te nemen. Deze behelzen de vaststelling, op kwartaalbasis, van het contracyclisch bufferpercentage voor kredietrisicoblootstellingen in België, en, op jaarbasis, de identificatie van de nationaal systeemrelevante banken. Daarnaast heeft de Bank mede bijgedragen aan de totstandkoming van een gelijk speelveld op macroprudentieel vlak in Europa d.m.v. een raamwerk dat voorziet in de erkenning van macroprudentiële maatregelen opgelegd door buitenlandse autoriteiten.

Het macroprudentiële kader is nog steeds in volle ontwikkeling. In het derde kwartaal van het verslagjaar heeft de Europese Commissie een consultatiedocument gepubliceerd met betrekking tot de herziening van het macroprudentiële luik in de EU-regelgeving. De Bank pleit in deze context voor een grotere flexibiliteit voor de nationale macroprudentiële autoriteiten, meer specifiek in de vorm van een uitbreiding van de instrumenten bestemd voor macroprudentiële doeleinden en een vereenvoudiging van de procedures voor het gebruik van deze instrumenten. Het consultatiedocument behandelt ook in het bijzonder de risico's en kwetsbaarheden in de niet-bancaire financiële sector en de verdere regulering om deze aan te pakken. De Bank heeft haar analysekader verder uitgewerkt met het oog op de eventuele uitbreiding van het macroprudentieel beleid tot buiten het bankwezen.

1. Residentieel vastgoed

De forse groei van de hypothecaire kredieten droeg bij tot de verdere stijging van de schuldgraad van de Belgische huishoudens, die voor het eerst boven het gemiddelde van het eurogebied uitkwam. Deze ontwikkelingen tekenden zich af tegen de achtergrond van een nieuwe versnelling van het groeitempo van de woningprijzen in 2015, en in mindere mate in 2016. De sterke stijging van de hypothecaire schuldenlast wijst met name op het grote aandeel, in de recente productie van hypothecaire leningen, van leningen met een hoge loan-to-value ratio, die de verhouding weergeeft tussen het bedrag van het hypothecair krediet en de waarde van het gefinancierde goed, en met een hoge debt-service-to-income ratio, die de verhouding weergeeft tussen de maandelijkse

schuldafllossingslast en het inkomen van de kredietnemer. Bovendien lijkt in 2015 en 2016 een einde te zijn gekomen aan de in het verleden opgetekende gunstige ontwikkelingen met betrekking tot de verscherping van de voorwaarden voor het verstrekken van hypothecair krediet. Bij minder gunstige ontwikkelingen op de Belgische woningmarkt zouden de risicovollere segmenten van de portefeuilles hypothecaire kredieten een bron van hoger dan verwachte kredietverliezen kunnen worden, vooral als de banken door de concurrentie op de markt onvoldoende rekening houden met de voornoemde risico's bij de vaststelling van hun commerciële marges.

De risico's verbonden aan deze algemene marktontwikkelingen, in de meer risicovolle subsegmenten in het bijzonder, werden in de voorbije jaren door de Bank

nauwgezet opgevolgd⁽¹⁾. In hun analyses van financiële stabiliteitsrisico's in België, vestigden ook de OESO, het IMF, de ECB en het ESRB opnieuw de aandacht op de ontwikkelingen in de residentiële vastgoedmarkt. Naar aanleiding van een uitgebreid horizontaal onderzoek van de residentiële vastgoedmarktrisico's in alle EU-lidstaten, richtte het ESRB tijdens het verslagjaar een waarschuwing aan 8 lidstaten, waaronder België. In deze waarschuwing worden de Belgische autoriteiten, op basis van een analyse van de risico's op de middellange termijn, aangemaand om waakzaam te zijn voor de verdere opbouw van kwetsbaarheden in de hypothecaire kredietverlening en schuldgraad van de gezinnen. Volgens de inschatting van het ESRB hebben de Belgische autoriteiten weliswaar reeds passende maatregelen genomen, maar zouden deze onvoldoende kunnen zijn om de risico's volledig te ondervangen.

In 2016 heeft de Bank, na akkoord van de Europese autoriteiten en overeenkomstig artikel 458 van de Capital Requirements Regulation (CRR)⁽²⁾ en artikel 5 van de verordening m.b.t. het gemeenschappelijk toezichtsmechanisme (GTM-verordening)⁽³⁾, de macroprudentiële beleidsmaatregel van 2013 met één jaar verlengd⁽⁴⁾. Die maatregel,

die van kracht is tot 28 mei 2017, voorziet in een forfaitaire verhoging – ten belope van 5 procentpunt – van de risicowegingscoëfficiënten voor de Belgische hypothecaire leningen waarvoor de eigenvermogensvereisten worden berekend aan de hand van interne modellen. Deze maatregel maakt de markt en de kredietinstellingen weerbaarder voor mogelijk groter dan verwachte kredietverliezen op Belgische hypothecaire leningen, ingeval bepaalde risico's zich zouden realiseren. De impact van de maatregel op de prijszetting van hypothecaire kredieten wordt besproken in Kader 8. Omdat sommige kwetsbaarheden op de markt – zoals het niet-verwaarloosbare aandeel van de nieuwe hypothecaire leningen met een hoge loan-to-value ratio – echter niet verder werden afgebouwd, heeft de Bank in juni aangekondigd dat zij van plan is een bijkomende maatregel te nemen, die meer specifiek gericht is op de subsegmenten met de risicovolle leningen. Deze bijkomende macroprudentiële maatregel zou leiden tot de vorming van een extra kapitaalbuffer van ongeveer €600 miljoen aan Tier 1-kernkapitaal (common equity Tier 1 capital, CET 1). De omvang van deze buffer zou berekend worden door hogere minimumwaarden voor verlies bij wanbetaling (loss given default, LGD) toe te passen op leningen met geïndexeerde loan-to-value ratio's van meer dan 80 % op het tijdstip waarop de buffer wordt gevormd. Met deze maatregel wordt dus een dubbel doel nagestreefd: de sector zal nog beter bestand zijn tegen mogelijke schokken in de Belgische hypotheekmarkt en de productie van leningen met een loan-to-value ratio van meer dan 80 % wordt ontmoedigd. Indien deze maatregel door de bevoegde Europese instellingen wordt goedgekeurd, zou hij in mei 2017 in werking moeten treden.

(1) Zie Macroprudentieel verslag 2016 van de Bank.

(2) Verordening (EU) Nr. 575/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 26 juni 2013 betreffende prudentiële vereisten voor kredietinstellingen en beleggingsondernemingen en tot wijziging van Verordening (EU) nr. 648/2012.

(3) Verordening (EU) Nr. 1024/2013 van de Raad van 15 oktober 2013 waarbij aan de Europese Centrale Bank specifieke taken worden opgedragen betreffende het beleid inzake het prudentieel toezicht op kredietinstellingen.

(4) Die maatregel trad initieel in werking via een reglement van de Bank dat werd bekrachtigd bij koninklijk besluit van 8 december 2013, en dat vervolgens in 2014 voor een periode van twee jaar ten uitvoer werd gelegd krachtens artikel 458 van de CRR.

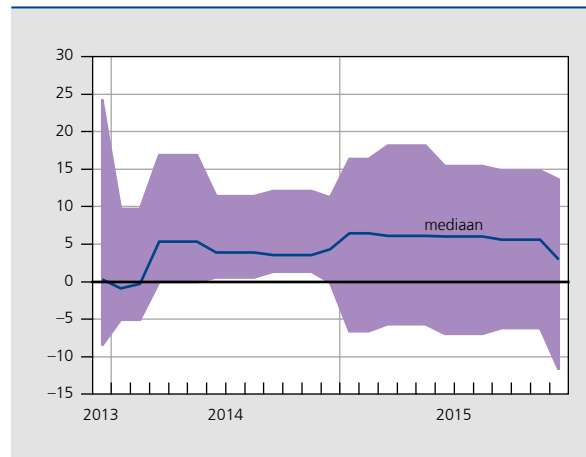
Kader 8 – Impact van de forfaitaire verhoging van de risicowegingscoëfficiënten voor de Belgische hypothecaire leningen

In dit kader wordt de impact geëvalueerd van de verhoging met 5 procentpunt van de risicowegingscoëfficiënten op de marges op Belgische hypothecaire kredieten van banken die de eigenvermogensvereisten voor deze leningen berekenen aan de hand van interne modellen (hierna banken met interneratingbenadering of IRB-banken genoemd)⁽¹⁾. Hoewel de effecten van deze maatregel in termen van bijkomend kapitaal direct waarneembaar zijn, kunnen er ook indirecte effecten op de kredietverlening zijn: aangezien hogere kapitaalvereisten de financieringskost van banken verhogen, zouden banken kunnen beslissen om deze gestegen kost door te rekenen aan hun klanten door de marges op leningen te verhogen. Voor de analyse van dit laatste effect wordt een 'difference-in-difference' schattingsmethode toegepast op gegevens voor dertien Belgische banken, waarvan acht de risicowegingscoëfficiënten voor hypothecaire kredieten berekenen aan de hand van interne modellen en dus onder het toepassingsgebied van de macroprudentiële maatregel vallen (de vijf overige worden niet getroffen door de maatregel).

(1) Een eerste versie van deze analyse werd gepresenteerd op het internationaal colloquium 2016 'The transmission mechanism of new and traditional instruments of monetary and macroprudential policy' van de Bank op 13 en 14 oktober 2016, en gepubliceerd als NBB Working Paper No 306.

SPREIDING VAN DE IMPACT VAN DE VERHOGING VAN DE RISICOWEGINGSCOËFFICIËNTEN

(in basispunten)

Bron: NBB.

Noot: De gearceerde oppervlakte geeft de spreiding weer tussen de minimale en maximale impact voor de individuele IRB-banken, van de verhoging van de risicowegingscoëfficiënten op de marge op hypothecaire kredieten, zoals voorspeld door het statistisch model.

De resultaten tonen aan dat de verhoging van de risicogewichten gemiddeld genomen geen impact heeft gehad op de prijszetting van hypothecaire kredieten door IRB-banken: de geschatte gemiddelde impact van om en bij 5 basispunten is statistisch niet significant. De resultaten suggereren echter dat de impact van de verhoging van risicogewichten op de marges op hypothecaire kredieten verschillend is voor de verschillende IRB-banken. Meer specifiek verhogen IRB-banken die harder worden getroffen door de macroprudentiële maatregel, met name banken waarvoor hogere minimale kapitaalratiovereisten gelden, hun marges op hypothecaire kredieten in sterkere mate. IRB-banken die een grotere vrijwillige buffer aanhouden bovenop de minimumvereisten en bijgevolg ruimte hebben om het bijkomende kapitaalvereiste ingevolge de verhoging van de risicowegingscoëfficiënten met reeds aanwezig kapitaal op te vangen, verhogen hun marges daarentegen in minder sterke mate. De grafiek toont de spreiding tussen de minimale en maximale impact zoals voorspeld door het statistisch model in de twee jaar na de introductie van de maatregel. Hoewel de impact van de maatregel verschillend is voor de individuele IRB-banken, is de impact over het algemeen vrij beperkt. Dit is in lijn met de doelstelling van de maatregel, die de weerbaarheid van de banken beoogt te verhogen zonder een significante kost teweeg te brengen in termen van verminderde kredietverlening.

2. Contracyclische kapitaalbuffer

De Bank dient elk kwartaal het percentage vast te stellen van de contracyclische kapitaalbuffer (countercyclical capital buffer, CCyB) voor kredietrisicoblootstellingen op tegenpartijen die op het Belgische grondgebied zijn gevestigd. De CCyB heeft als doel de duurzame verstrekking van krediet over de cyclus heen te ondersteunen, door het weerstandsvermogen van de kredietinstellingen te versterken bij een toename van de cyclische systeemrisico's

(bv. bij buitensporige kredietgroei). Op basis van een brede waaier aan informatie, waaronder een ruim scala aan indicatoren die als relevant worden beschouwd voor het signaleren van de toename van de cyclische systeemrisico's⁽¹⁾, bleek dat noch de kredietontwikkelingen, noch de andere gehanteerde indicatoren wezen op een opbouw van systeemrisico's gedurende het verslagjaar. Derhalve

(1) Zie 'Vaststelling van het contracyclische bufferpercentage in België: een beleidsstrategie' (www.nbb.be).

TABEL 24 CONTRACYCLISCHE BUFFERPERCENTAGES OPGELEGD DOOR BUITENLANDSE AUTORITEITEN
(in %)

Land	Huidig bufferpercentage		Toekomstig bufferpercentage	
	Percentage	Inwerkingtreding	Percentage	Inwerkingtreding
Hongkong	0,625	01-01-2016	1,25	01-01-2017
Zweden	1,50	27-06-2016	2,00	19-03-2017
Noorwegen	1,50	30-06-2016	ongewijzigd	
Tsjechië			0,50	01-01-2017
Slovakije			0,50	01-08-2017

Bronnen: BIB, ESRB.

werd het contracyclisch bufferpercentage voor kredietrisicoblootstellingen op tegenpartijen die op het Belgische grondgebied zijn gevestigd gedurende het verslagjaar behouden op 0 %. Elk kwartaal wordt de beslissing omtrent het contracyclisch bufferpercentage, die telkens wordt voorgelegd aan de ECB, samen met een selectie van sleutelindicatoren gepubliceerd op de webstek van de Bank.

Daarenboven dienen de Belgische banken de bufferpercentages opgelegd door buitenlandse autoriteiten toe te passen op hun blootstellingen aan kredietrisico in die landen. Een overzicht van de huidige en toekomstige contracyclische bufferpercentages wordt gegeven in de tabel. In antwoord op de ESRB-aanbeveling over de erkenning en vaststelling van contracyclische bufferpercentages voor blootstellingen aan derde landen, heeft de Bank gedurende het verslagjaar drie materiële derde landen geïdentificeerd (Turkije, de Verenigde Staten en Zwitserland) en een monitoringkader voor cyclische systeemrisico's in deze landen uitgewerkt.

3. Nationaal systeemrelevante banken

Nationaal systeemrelevante banken (domestic systemically important banks, D-SIB's)⁽¹⁾ zijn banken waarvan het in gebreke blijven een significante impact kan hebben op

het nationaal financieel systeem of de binnenlandse reële economie. In het vierde kwartaal van het verslagjaar heeft de Bank aan de hand van de methodologie van de Europese Bankautoriteit (EBA) de lijst van acht Belgische D-SIB's, die in 2015 werd opgesteld, bevestigd. Met name BNP Paribas Fortis, KBC Groep, ING België, Belfius Bank, Euroclear, AXA Bank Europe, Bank of New York Mellon (BNYM) en Argenta behouden dus hun status van D-SIB.

De vijf eerste banken werden automatisch als D-SIB's aangemerkt op basis van hun kwantitatieve score voor systeemrelevantie⁽²⁾. AXA Bank Europe, BNYM en Argenta werden als D-SIB aangemerkt op basis van de informatie die voortvloeit uit aanvullende indicatoren. De aanvullende indicatoren die in aanmerking werden genomen, zijn het aandeel van de banken in deposito's in België, in leningen in België, in schuldverplichtingen en schuldvorderingen ten opzichte van Belgische financiële tegenpartijen, en activa in bewaarneming. De motivatie voor het in overweging nemen van deze bijkomende indicatoren is dat indicatoren met een binnenlands bereik meer geschikt zijn voor het identificeren van nationaal systeemrelevante banken dan indicatoren met een Europees of mondiaal bereik. Tevens reflecteren de verplichte EBA-indicatoren niet altijd het specifieke bedrijfsmodel, bv. dat van BNYM. De vernieuwde lijst van Belgische D-SIB's werd op de webstek van de Bank gepubliceerd.

De in 2015 aangekondigde aanvullende kapitaalvereisten voor deze D-SIB's en de gefaseerde invoeringsperiode blijven van toepassing⁽³⁾. De hoge economische en sociale kosten die met het in gebreke blijven van deze instellingen gepaard gaan, vormen de drijfveer om hun weerbaarheid te verhogen door middel van aanvullende kapitaalvereisten. In 2017 bedraagt het aanvullende kapitaalvereiste 0,5 % van de risicogewogen activa voor Argenta, AXA

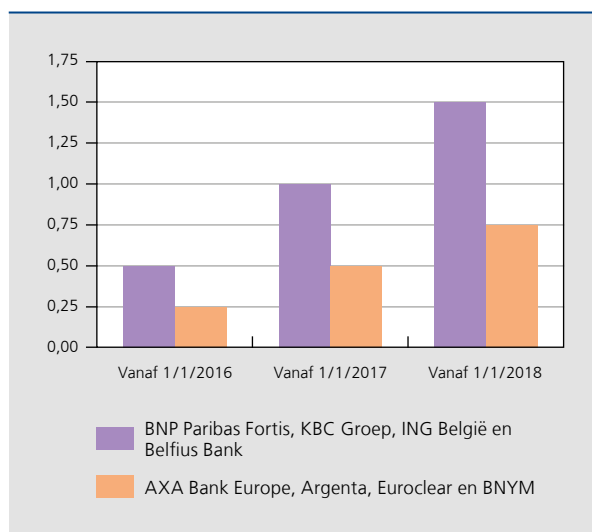
(1) D-SIB's worden in de EU-regelgeving 'andere systeemrelevante instellingen' (other systemically important institutions, O-SII's) genoemd.

(2) Deze score wordt berekend als een aggregaat van verplichte indicatoren met betrekking tot de omvang, complexiteit, verwevenheid en substitueerbaarheid van de banken, waarbij vaste wegingsfactoren aan de indicatoren worden toegekend. Wanneer de totaalscore voor systeemrelevantie van een bank een bepaalde drempelwaarde overschrijdt, wordt deze bank automatisch aangemerkt als D-SIB. Autoriteiten mogen tevens gebruikmaken van andere indicatoren of andere wegingsfactoren toekennen aan de verplichte EBA-indicatoren om bijkomende banken als D-SIB's aan te wijzen. Zie 'Jaarlijkse publicatie betreffende de identificatie van en aanvullende kapitaalvereisten voor Belgische O-SII's (1 januari 2016)' (www.nbb.be) voor een meer uitgebreide beschrijving van de EBA-methodologie.

(3) Zie 'Jaarlijkse publicatie betreffende de identificatie van en aanvullende kapitaalvereisten voor Belgische O-SII's (1 januari 2016)' (www.nbb.be).

GRAFIEK 102 NIVEAU VAN DE AANVULLENDE KAPITAALVEREISTEN VOOR DE BELGISCHE D-SIB'S

(in % van de risicogewogen activa)

Bron: NBB.

Bank Europe, BNYM en Euroclear, en 1 % voor Belfius Bank, BNP Paribas Fortis, ING België en KBC Groep.

4. Erkenning van macroprudentiële maatregelen

In het verslagjaar trad het nieuwe ESRB-kader voor vrijwillige toepassing van wederkerigheid ten aanzien van macroprudentiële maatregelen in werking⁽¹⁾. De door een bepaald land genomen macroprudentiële maatregelen zijn over het algemeen van toepassing op de banken van dat land, maar niet op de bijkantoren van buitenlandse banken in de Europese Economische Ruimte (EER), noch op de directe kredietverlening (via vrije dienstverlening) door buitenlandse banken. Wederkerigheid impliceert dat macroprudentiële maatregelen in een bepaalde lidstaat ook gelden voor bijkantoren van buitenlandse banken en voor de directe kredietverlening door buitenlandse banken in die lidstaat.

De Bank sluit zich bij dat ESRB-kader aan en heeft hier toe in het verslagjaar een reglement uitgevaardigd⁽²⁾, waarin voor drie types macroprudentiële maatregelen een

(1) ESRB-aanbeveling van 15 december 2015 betreffende de beoordeling van grensoverschrijdende effecten van macroprudentiële beleidsmaatregelen en van vrijwillige toepassing van wederkerigheid ten aanzien van macroprudentiële beleidsmaatregelen.

(2) Reglement van 24 februari 2016 van de Nationale Bank van België betreffende de erkenning van macroprudentiële maatregelen, bekrachtigd bij koninklijk besluit van 20 mei 2016. Voor meer achtergrondinformatie wordt verwezen naar 'Wederkerigheid van macroprudentiële maatregelen: algemeen kader en toepassing in België' (www.nbb.be).

flexibele erkenningsprocedure wordt ingesteld, indien het ESRB de erkenning ervan aanbeveelt. Het betreft: (1) nationale maatregelen om macroprudentiële risico's of systeemrisico's tegen te gaan, die werden genomen op basis van artikel 458 van de CRR; (2) contracyclische kapitaalbuffers van meer dan 2,5 %; en (3) buffers voor macroprudentieel of systeemrisico (wanneer niet specifiek opgelegd aan systeemrelevante instellingen). In dit kader heeft de Bank gedurende het verslagjaar de systeemrisicobuffer van 1 % erkend voor risicoposities op Estland via bijkantoren gevestigd in Estland of via directe kredietverlening in Estland. De beslissingen van de Bank omtrent het erkennen van macroprudentiële maatregelen genomen door andere landen worden gepubliceerd op de webstek van de Bank.

5. Monitoring schaduwbanksector en vermogensbeheer

Dat schaduwbankieren leidt tot een diversifiëring van de financieringsbronnen van de economie, de beleggingsmogelijkheden van de investeerders en de inkomstenbronnen van banken, alsook tot een verdeling van de directe risico's over meerdere investeerders, en aldus belangrijke voordelen biedt, is algemeen bekend. De financiële crisis heeft echter aangetoond dat, wanneer niet-bancaire financiering de kenmerken vertoont van bankachtige activiteiten, die looptijd- en liquiditeits-transformatie en een hefboomeffect inhouden, ze een bron van risico's kan worden. Meer specifiek kunnen ongunstige ontwikkelingen in de schaduwbanksector door de verwevenheden tussen de schaduwbanksector en respectievelijk andere financiële instellingen en de reële economie leiden tot systeemrisico's.

In deze context is het noodzakelijk dat er een alomvattend beeld wordt gegeven van schaduwbankieren in de Belgische financiële sector en de potentiële risico's die hieraan verbonden zijn. De Bank was nauw betrokken bij de werkzaamheden op Europees vlak en heeft tijdens het verslagjaar deelgenomen aan de jaarlijkse monitoring-oefening van de Financial Stability Board (FSB) voor de schaduwbanksector. In de specifieke Belgische context werden de verwevenheden tussen de schaduwbankentiteiten en de andere financiële en reële sectoren van de economie onderzocht. Er werd tevens een interne werkgroep opgericht om een rapport op te stellen, in samenwerking met de Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten (Financial Services and Markets Authority, FSMA), om tegemoet te komen aan de aanbevelingen van de High Level Expert Group (HLEG) met betrekking tot het monitoren van de (systeem)risico's verbonden aan de schaduwbanken en de vermogensbeheerindustrie.

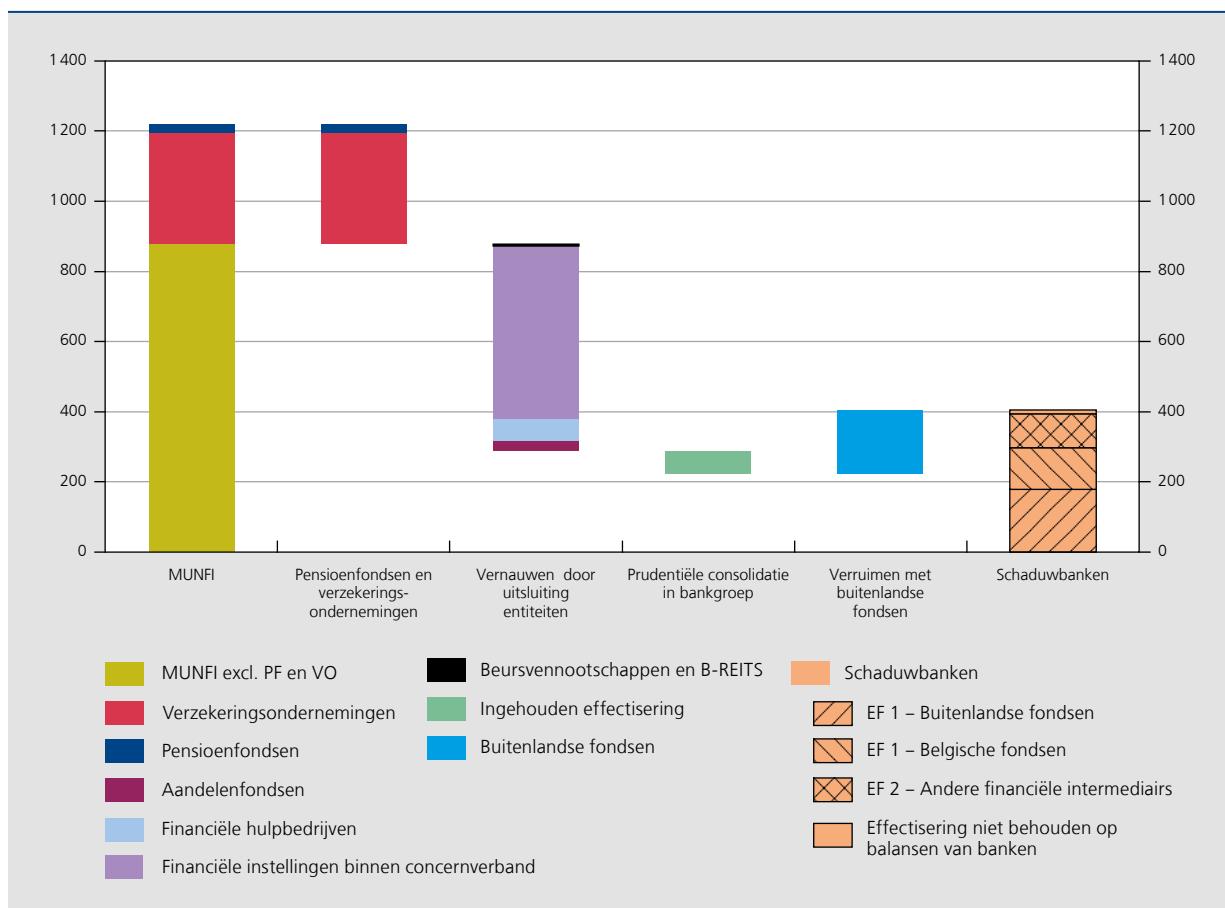
De analyses van de Bank bekijken onder meer de contractuele en niet-contractuele links die bestaan tussen vermogensbeheervehikels en Belgische financiële instellingen en de wijze waarop deze worden behandeld in het risicobeheer. De werkzaamheden zullen ook resulteren in de uitwerking van een kader voor de regelmatige opvolging van ontwikkelingen in de Belgische schaduwbanksector en vermogensbeheerindustrie.

De afbakening van de schaduwbanksector gebeurde tijdens het verslagjaar in overeenstemming met de FSB-methodologie, die schaduwbankieren definieert als kredietintermediatie waarbij entiteiten en activiteiten buiten het reguliere banksysteem betrokken zijn, en waarvoor er dus geen formeel veiligheidsnet bestaat. Er zij op gewezen dat deze definitie niet inhoudt dat de schaduwbanksector niet aan reglementaire vereisten is onderworpen;

de sector is minder en op een andere manier gereguleerder dan 'reguliere' banken. De FSB vernauwt dit concept in een tweede fase tot niet-bancaire kredietintermediatie die bankachtige risico's inhoudt voor het financiële stelsel. Deze bankachtige risico's zijn: looptijd- en liquiditeitstransformatie, hefboomeffect en overdracht van kredietrisico.

Eind 2015 beliep de niet-bancaire financiële intermedieatie voor België € 1 219 miljard, tegenover een totaal van € 1 078 miljard bankactiva. De nauwe maatstaf voor de Belgische schaduwbanksector, zoals afgebakend volgens de methodologie van de FSB, beliep eind 2015 € 404 miljard, wat neerkomt op 99 % bpb en 37 % van de bancaire activa. Het grootste deel van de Belgische nauwe maatstaf voor de schaduwbanksector bestaat uit beleggingsfondsen (€ 118 miljard

GRAFIEK 103 AFBAKENING VAN DE BELGISCHE SCHADUWBANKSECTOR VOLGENS DE NAUWE MAATSTAF VAN DE FSB
(eind 2015, in € miljard)

Bron: NBB.
MUNFI (Monitoring Universe of Non-bank Financial Intermediation): niet-bancaire financiële intermedieatie.
PF: pensioenfonds.
VO: verzekeringsonderneming.
B-REIT: Belgische real estate investment trusts.
EF: economische functie.

eind 2015), meer bepaald de Belgische geldmarkt- en andere fondsen – met uitzondering van aandelenfondsen – die bijna allemaal open-end fondsen zijn en daarom een risico lopen op plotse en massale afkopen van deelbewijzen, alsook de beleggingen van Belgen in buitenlandse beleggingsfondsen (€ 179 miljard eind 2015). Deze laatste categorie wordt opgenomen in de Belgische schaduwbanksector⁽¹⁾ vanaf 2013 (geen gegevens beschikbaar voor de voorgaande jaren), daar buitenlandse fondsen vaak worden aangeboden door Belgische banken en zodoende nauw verweven zijn met het Belgische bankwezen.

De tweede grootste categorie van schaduwbanken heeft betrekking op andere financiële intermediairs zoals leasing- en factoringbedrijven, ondernemingen voor commercieel krediet en ondernemingen die hypotheekleningen verstrekken (€ 97 miljard eind 2015). Een verdere uitsplitsing van deze categorie is nodig om de werkelijke schaduwbankactiviteiten af te kunnen zonderen en de niet-geconsolideerde entiteiten te kunnen onderscheiden⁽²⁾. In afwachting van de voltooiing van de statistische werkzaamheden werd voorzichtigheidshalve beslist om ze allemaal op te nemen in de nauwe maatstaf voor de schaduwbanksector. De derde en laatste categorie van schaduwbanken omvat effectiseringen die niet op de balansen van Belgische banken worden gehouden (€ 10 miljard eind 2015)⁽³⁾.

(1) Er zij opgemerkt dat dit volledig in overeenstemming is met de definitie voor offshorefondsen van de FSB: gevestigd in het buitenland, beheerd/aangeboden in het binnenland.

(2) Entiteiten die voor prudentiële doeleinden in een bankgroep zijn geconsolideerd, zouden moeten worden uitgesloten van de schaduwbanksector, aangezien zij reeds onderworpen zijn aan passende regelgeving en een passend toezicht.

(3) Effectiseringen die op de balansen van de banken worden gehouden, dienen buiten beschouwing te worden gelaten. Vehikels voor zulke effectiseringen nemen leningen van een bank en zetten deze om in schuldbewijzen, die aan dezelfde bank worden teruggegeven en gebruikt worden als onderpand om toegang te krijgen tot centralebankfinanciering.

Zoals eerder vermeld, hebben de aanbevelingen van de HLEG, naast het monitoren van de risico's verbonden aan de schaduwbanksector, ook betrekking op de vermogensbeheerindustrie. De vermogensbeheerindustrie is deels overlappend met de schaduwbanksector, doch beide begrippen mogen niet als onderling verwisselbaar worden beschouwd. Daar waar Belgische fondsen, uitzonderd de aandelenfondsen, voor een bedrag van € 118 miljard (voor 2015) worden opgenomen in de afbakening van de Belgische schaduwbanksector, en beleggingen van Belgen in buitenlandse fondsen voor een bedrag van € 179 miljard, wordt de totale omvang van de Belgische vermogensbeheersector ingeschat op zo'n € 500 miljard, op basis van een ruime benadering die rekening houdt met verscheidene links tussen België en de verschillende vormen van vermogensbeheer. Vermogensbeheer heeft immers niet alleen betrekking op fondsen en aldus op het collectief beheer van vermogen, maar ook op het discretionair beheer en het beleggingsadvies en het, op basis daarvan, aangehouden vermogen dat rechtstreeks wordt belegd in financiële instrumenten. Om tot een inschatting van het belang van deze industrie voor België te komen, werd er bovendien voor gekozen om de link met België zo ruim mogelijk te interpreteren, wat bij wijze van voorbeeld voor de beschouwde fondsen betekent dat zowel fondsen naar Belgisch recht, fondsen aangehouden door Belgen, als fondsen die in België beheerd worden, opgenomen zijn in de afbakening. Voor de volledigheid kan worden vermeld dat, naast de rechtstreekse opname van een deel van de Belgische vermogensbeheersector in de afbakening van de Belgische schaduwbanksector, er ook een bedrag onrechtstreeks naar de schaduwbanksector kan vloeien doordat schaduwbankentiteiten (een deel van) hun vermogen laten beheren via de vermogensbeheerindustrie.

B. Herstel en afwikkeling

De gemeenschappelijke mechanismen voor risicopreventie en –deling in de financiële sector werden in 2016 verder uitgewerkt. De Bank heeft haar bepalingen inzake herstelplannen verder verfijnd. Ze beoordeelde de vereenvoudigde herstelplannen van 11 minder belangrijke banken en gaf feedback omtrent mogelijke verbeteringen. De Bank startte tevens met het periodiek opvolgen van de waarden van de indicatoren inzake bezwaarde activa.

Op 1 januari van het verslagjaar trad de verordening die het gemeenschappelijk afwikkelingsmechanisme instelt, volledig in werking en werd het Gemeenschappelijk Afwikkelingsfonds opgericht. Op Belgisch vlak werd de omzetting van de Bank Recovery and Resolution Directive (BRRD)⁽¹⁾ voltooid, onder meer door de wetgeving inzake de financiering van de afwikkeling, met de oprichting van het Belgisch Afwikkelingsfonds, en door het toepasselijk maken van de richtlijn op de beursvennootschappen. De EC nam verschillende wetgevingsinitiatieven, onder meer m.b.t. het vergemakkelijken van de toepassing van het instrument van interne versterking (bail-in), de harmonisatie van de toepassing van het minimumvereiste voor eigen vermogen en in aanmerking komende passiva (minimum requirement for own funds and eligible liabilities, MREL) en het omzetten in Europees recht van het totaal verliesabsorptievermogen (total loss-absorbing capacity, TLAC). Ook werden de werkzaamheden aangaande het opstellen van afwikkelingsplannen verdergezet, zonder dat ze evenwel volledig zijn afgerond.

De herstel- en afwikkelingsmechanismen voor de verzekeringsondernemingen en financiëlemarktinfrastructuren zijn nog in volle ontwikkeling in de internationale fora, waar ook de Bank bij betrokken is. Op Belgisch niveau legde de Bank aan vier verzekeringsondernemingen een herstelplan op en nam ze, als prudentieel toezichthouder, deel aan een Crisis Management Group voor een grote verzekeringsonderneming. De Bank verfijnde de bepalingen inzake herstelplannen voor financiëlemarktinfrastructuren en analyseerde de plannen van een aantal infrastructuren onder haar toezicht. De internationale richtlijnen omtrent herstel en afwikkeling van centrale tegenpartijen worden verwacht in de loop van 2017.

1. Banken en beursvennootschappen

Volledige herstelplannen

1.1 Herstelplannen

Een herstelplan is een managementstrategie die beoogt te voorkomen dat een kredietinstelling failliet gaat wanneer zij met een zeer ernstige schok wordt geconfronteerd.

Het herstelplan bevat niet alleen een analyse van de mogelijkheden die kunnen worden benut om te herstellen van een ernstige schok, maar ook een monitoringkader, waarin een reeks indicatoren zijn opgenomen op basis waarvan de stress in een voldoende vroeg stadium kan worden opgespoord, zodat de instellingen maatregelen kunnen nemen om ernstige schokken te vermijden.

(1) Richtlijn 2014/59/EU van het Europees Parlement en de Raad van 15 mei 2014 betreffende de totstandbrenging van een kader voor het herstel en de afwikkeling van kredietinstellingen en beleggingsondernemingen en tot wijziging van Richtlijn 82/891/EEG van de Raad en de Richtlijnen 2001/24/EG, 2002/47/EG, 2004/25/EG, 2005/56/EG, 2007/36/EG, 2011/35/EU, 2012/30/EU en 2013/36/EU en de Verordeningen (EU) nr. 1093/2010 en (EU) nr. 648/2012, van het Europees Parlement en de Raad.

(2) Mededeling NBB_2016_45 van 21 december 2016 'Herstelplannen – richtsnoeren voor kredietinstellingen'.

De Bank publiceerde een bijgewerkte versie van haar mededeling van april 2015, waarin de inhoud van de herstelplannen wordt beschreven⁽²⁾. De bijgewerkte mededeling bevat een lijst met de specifieke indicatoren die volgens de EBA-richtsnoeren in het monitoringkader voor

de herstelplannen moeten worden opgenomen⁽¹⁾. Deze indicatoren zijn ingedeeld in de volgende categorieën: kapitaalindicatoren, liquiditeitsindicatoren, winstgevendheidsindicatoren, marktindicatoren en macro-economische indicatoren.

Vereenvoudigde herstelplannen

De bankwet⁽²⁾ bepaalt dat de autoriteiten kunnen besluiten de verplichtingen inzake het vereenvoudigd herstelplan toe te passen op instellingen die niet systeemrelevant zijn en waarvan het in gebreke blijven en de daaropvolgende afwikkeling volgens de normale insolventieprocedure waarschijnlijk geen aanzienlijk negatief effect zou hebben op de financiële markten, op andere instellingen, op de financieringsvoorwaarden of op de economie in het algemeen.

In 2015 bepaalde de Bank dat elf minder belangrijke banken in aanmerking kwamen voor vereenvoudigde herstelplannen, en deze plannen moesten tegen 31 december bij de Bank worden ingediend. De plannen werden in 2016 beoordeeld en iedere bank ontving feedback per brief. Aangezien de ontwikkeling van een herstelplan een oefening is die een uniek type analyse omvat, en aangezien deze vereenvoudigde herstelplannen een eerste poging waren van kleine banken met beperkte middelen om een herstelplan te ontwikkelen, was de feedback erop gericht aan te geven waar verbetering mogelijk is en hoe de herstelplannen verder zouden kunnen worden uitgewerkt. Er werden twee gemeenschappelijke punten geïdentificeerd waarop verdere uitwerking of nadere toelichting vereist is om het plan te kunnen verbeteren. Zo zou de haalbaarheid van een aantal in het plan vermelde herstelopties beter gemotiveerd moeten worden, en zouden er passende knipperlicht- en herstelplandrempelwaarden moeten worden vastgesteld voor de indicatoren die zijn opgenomen in het monitoringkader.

Indicatoren inzake bezwaarde activa

De bankwet vereist dat de banken indicatoren inzake bezwaarde activa opnemen in het monitoringkader voor hun herstelplan. Deze vereiste is specifiek voor België

en is geen vereiste van de BRRD. De indicatoren inzake bezwaarde activa dienen ervoor te zorgen dat er altijd voldoende niet-bezwaarde activa beschikbaar zijn om de deposito's te dekken die een voorrecht genieten bij faillissement. De wet vereist immers dat de banken twee indicatoren inzake bezwaarde activa in aanmerking nemen, die respectievelijk een 'enge' en een 'ruime' interpretatie van de beschikbare activa vertegenwoordigen. Het bij de bankwet gevoegde Reglement aangaande bezwaarde activa⁽³⁾ definieert de twee indicatoren, en een mededeling van 2015 verschaft gedetailleerde instructies voor de berekening ervan. In 2016 paste de Bank de definitie van de enge indicator inzake bezwaarde activa aan om rekening te houden met een verandering in de liquiditeitsregelgeving, die voor de definitie van deze indicator wordt gebruikt⁽⁴⁾.

De Bank is ook gestart met het periodiek controleren van de waarden van de indicatoren inzake bezwaarde activa van elke bank. Bij dit proces worden eerst de banken geïdentificeerd waar de waarde van een indicator een knipperlicht- of herstelplandrempelwaarde (bijna) overschrijdt. Vervolgens wordt aanvullende gegevens of informatie van deze banken gevraagd, om te bepalen of de overschrijding van de drempel op een stresssituatie wijst, of mogelijk op het bestaan van kwetsbaarheden die voortvloeien uit het bedrijfsmodel van de bank en die het niveau van de beschikbare activa hebben verlaagd. Als de overschrijding van een drempelwaarde echter tijdelijk lijkt te zijn, of geen verband lijkt te houden met stress of specifieke kwetsbaarheden, kan dit als een vals alarm worden beschouwd. Als geoordeeld wordt dat de overschrijding van een drempelwaarde van de indicator inzake bezwaarde activa geen vals alarm is, wordt met de bank besproken welke wijzigingen moeten worden aangebracht om de situatie te verhelpen.

1.2 Afwikkeling

Institutioneel en wettelijk kader

Verordening (EU) nr. 806/2014⁽⁵⁾, de zogenaamde GAM-verordening, die het gemeenschappelijk afwikkelingsmechanisme instelt, trad op 1 januari 2016 volledig in werking. Het gemeenschappelijk afwikkelingsmechanisme bestaat uit de Gemeenschappelijke Afwikkelingsraad (GAR), alle nationale afwikkelingsautoriteiten van de lidstaten die deelnemen aan de bankenunie, de EC en de Raad van de EU.

De volledige inwerkingtreding van de GAM-verordening heeft concreet tot gevolg dat de GAR sinds 1 januari 2016

(1) EBA/GL/2015/02 van 6 mei 2015 inzake de minimumlijst van kwalitatieve en kwantitatieve indicatoren voor herstelplannen.
(2) Wet van 25 april 2014 op het statuut van en het toezicht op kredietinstellingen en beursvennootschappen.
(3) Reglement van 1 april 2014 van de Nationale Bank van België aangaande bezwaarde activa in het kader van herstelplannen.
(4) Mededeling NBB_2016_34 van 18 juli 2016 'Herstelplannen – Verplichtingen inzake bezwaarde activa'.
(5) Verordening (EU) nr. 806/2014 van het Europees Parlement en de Raad van 15 juli 2014 tot vaststelling van eenvormige regels en een eenvormige procedure voor de afwikkeling van kredietinstellingen en bepaalde beleggingsondernemingen in het kader van een gemeenschappelijk afwikkelingsmechanisme en een gemeenschappelijk afwikkelingsfonds en tot wijziging van Verordening (EU) nr. 1093/2010.

bevoegd is voor het opstellen van afwikkelingsplannen en het vaststellen van afwikkelingsbesluiten voor (i) de instellingen die als belangrijk worden beschouwd in overeenstemming met artikel 6 van de GTM-verordening; (ii) de instellingen waarop de ECB besloten heeft rechtstreeks toezicht uit te oefenen; en, (iii) de grensoverschrijdende groepen. De nationale afwikkelingsautoriteiten – in België het Afwikkelingscollege van de Bank – beschikken over dezelfde bevoegdheden ten aanzien van instellingen die niet onder de werkingssfeer van de GAR vallen.

In 2016 werd de omzetting van de BRRD in de Belgische rechtsorde voltooid. In eerste instantie werden de bepalingen aangaande de financiering van de afwikkeling omgezet via de wet van 27 juni 2016⁽¹⁾. Deze wet heeft de bankwet gewijzigd, door er bepalingen met betrekking tot financiële steun binnen een groep in op te nemen, en voorziet via wijziging van de wet van 28 december 2011⁽²⁾ in de oprichting van een Belgisch Afwikkelingsfonds.

In tweede instantie beschikt België sinds het najaar van 2016 ook over herstel- en afwikkelingsregels voor bepaalde beleggingsondernemingen, die in de wet van 25 oktober 2016⁽³⁾ zijn opgenomen. Deze wet bracht de nodige wijzigingen aan in de bankwet, teneinde de bepalingen van de BRRD ook van toepassing te maken op bepaalde beursvennootschappen, met name deze die dienen te beschikken over een volgestort kapitaal van ten minste € 730 000.

De EC heeft op 23 november 2016 een wetgevingsinitiatief goedgekeurd om de rangorde die wordt toegekend aan de schuldeisers bij faillissement van een kredietinstelling of beleggingsonderneming te harmoniseren⁽⁴⁾. Dit initiatief volgt op een reeks wetswijzigingen die de voorbije maanden in verschillende lidstaten, waaronder Duitsland, Frankrijk, Italië en Spanje, werden doorgevoerd. Deze wijzigingen moeten de tenuitvoerlegging van het instrument van interne versterking (bail-in), dat in 2014 werd ingevoerd door de BRRD, vergemakkelijken. Vooreerst trachten bepaalde nationale wetgevingsinitiatieven de rangorde van

de schuldeisers die in de samenloop komen, meer in overeenstemming te brengen met de in de BRRD vastgestelde rangorde voor de toewijzing van verliezen aan de verschillende schuldeisers van een instelling. Bovendien wordt een nieuwe reeks passiva ingevoerd die achtergesteld zijn aan de operationele passiva⁽⁵⁾ en die geschikt worden geacht om verliezen op te vangen in geval van afwikkeling. Tot slot verbinden sommige van deze wijzigingen een voorrecht aan bepaalde operationele passiva waarvoor het instrument van interne versterking op het eerste gezicht moeilijker lijkt te kunnen worden toegepast.

De EC heeft op 23 november 2016 eveneens een wetgevingsinitiatief gepubliceerd dat voorziet in de harmonisatie van de toepassing van het MREL en in de omzetting in Europees recht van de minimumvereisten m.b.t. TLAC die voortvloeien uit de internationale normen die door de FSB werden opgesteld voor mondiaal systeemrelevante banken (global systemically important banks, G-SIBs).

Afwikkelingsplannen

De BRRD bepaalt dat voor elke Europese bankgroep een afwikkelingsplan moet worden opgesteld. Met de opstelling van een afwikkelingsplan wordt beoogd de afwikkelbaarheid van een groep te verbeteren. Een bankgroep wordt geacht afwikkelbaar te zijn in de zin van de richtlijn indien de afwikkelingsautoriteit ofwel alle wettelijke entiteiten waaruit de groep bestaat kan liquideren volgens een normale insolventieprocedure, ofwel deze kan afwickelen door de verschillende afwikkelingsinstrumenten en -bevoegdheden op de groep toe te passen, terwijl de stabiliteit van het financiële stelsel wordt gehandhaafd en de continuïteit van de kritieke functies die door de groep worden uitgevoerd, wordt gegarandeerd. De BRRD bepaalt dat elke groep afwikkelbaar moet zijn zowel in geval van een idiosyncratische crisis die specifiek is voor de bankgroep, als in geval van een systeemcrisis, die de stabiliteit van het financiële stelsel als geheel in het gedrang kan brengen. Indien dit niet het geval is en indien de afwikkelingsautoriteit vaststelt dat er aanzienlijke belemmeringen voor de afwikkelbaarheid bestaan, beschikt zij over bevoegdheden om deze preventief aan te pakken.

Krachtens de GAM-verordening is de GAR verantwoordelijk voor de ontwikkeling van de afwikkelingsplannen van de belangrijke kredietinstellingen, de grensoverschrijdende kredietinstellingen en de kredietinstellingen waarop de ECB besloten heeft rechtstreeks toezicht uit te oefenen. De ontwikkeling van de plannen van de overige minder belangrijke instellingen valt onder de verantwoordelijkheid van de nationale afwikkelingsautoriteiten.

(1) Wet tot omzetting van diverse bepalingen van Richtlijn 2014/59/EU van het Europees Parlement en de Raad van 15 mei 2014 betreffende de totstandbrenging van een kader voor het herstel en de afwikkeling van kredietinstellingen en beleggingsondernemingen en tot wijziging van Richtlijn 82/891/EEG van de Raad en de Richtlijnen 2001/24/EG, 2002/47/EG, 2004/25/EG, 2005/56/EG, 2007/36/EG, 2011/35/EU, 2012/30/EU en 2013/36/EU en de Verordeningen (EU) nr. 1093/2010 en (EU) nr. 648/2012, van het Europees Parlement en de Raad, BS 6 juli 2016.

(2) Wet van 28 december 2011 op het Afwikkelingsfonds, voorheen de wet tot invoering van een bijdrage voor de financiële stabiliteit.

(3) Wet van 25 oktober 2016 op het statuut van en het toezicht op beursvennootschappen en houdende diverse bepalingen, BS 21 november 2016.

(4) Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2014/59/EU of the European Parliament and of the Council as regards the ranking of unsecured debt instruments in insolvency hierarchy, 23 November 2016, COM(2016) 853.

(5) Zie ook TLAC Term Sheet, dit zijn de passiva m.b.t. de bancaire verrichtingen van een instelling die, ingeval van problemen, een verstoring van de kritieke functies van een instelling kunnen teweeg brengen of kunnen leiden tot significante financiële instabiliteit.

De uitwerking van afwikkelingsplannen is een iteratief proces dat meerdere jaren kan duren, afhankelijk van de complexiteit van de bankgroep. Afwikkelingsplannen zijn een nieuw instrument waarvan de methodologie momenteel nog in ontwikkeling is. In dit verband heeft de GAR een stapsgewijze benadering uitgewerkt, met verschillende niveaus voor de ontwikkeling van afwikkelingsplannen. Teneinde een plan te realiseren dat volkomen voldoet aan de vereisten van de BRRD, ontwikkelt de GAR eerst een overgangsafwikkelingsplan en daarna een fase 2-afwikkelingsplan. Het overgangsafwikkelingsplan legt de grondslag voor een afwikkelingsplan en geeft de aanzet voor de afwikkelingsstrategie. Het fase 2-afwikkelingsplan is een veel belangrijker document waarin, naast een strategische analyse van de bankgroep, een afwikkelingsstrategie wordt vastgelegd, de operationele continuïteit van de groep in afwikkeling en communicatiemiddelen worden behandeld en een aantal obstakels voor de tenuitvoerlegging van het afwikkelingsplan worden vastgesteld. Dit plan voldoet echter nog niet aan alle vereisten van de BRRD. Er wordt met name geen MREL vastgelegd, en niet alle belangrijke obstakels voor de afwikkelbaarheid worden geïdentificeerd. De volgende stappen in de ontwikkeling zullen in de komende maanden nader worden bepaald door de GAR.

De afwikkelingsplannen van de GAR worden ontwikkeld door interne afwikkelingsteams die bestaan uit leden van de GAR en vertegenwoordigers van nationale afwikkelingsautoriteiten. In 2016 heeft de Bank als nationale afwikkelingsautoriteit meegewerkt aan de ontwikkeling van drie fase 2-afwikkelingsplannen voor in België gevestigde belangrijke kredietinstellingen, alsook aan de ontwikkeling van overgangsafwikkelingsplannen voor de twee andere in België gevestigde belangrijke kredietinstellingen. Daarnaast heeft de Bank ook bijgedragen aan de ontwikkeling van de afwikkelingsplannen van acht belangrijke bankgroepen die in België een dochteronderneming hebben.

Een cruciaal element van de afwikkelingsplannen is de vaststelling van het MREL. Noch de Bank, noch de GAR hebben in 2016 het bedrag van dit vereiste vastgelegd in het kader van de ontwikkeling van fase 2-afwikkelingsplannen of overgangsafwikkelingsplannen. De GAR heeft echter een informatief geconsolideerd streefniveau meegedeeld aan alle groepen waarvoor een fase 2-ontwikkelingsfase is ontwikkeld, zonder dat dit niveau een dwingend, uitvoerbaar en betwistbaar vereiste vormt. Het niveau dat aan elk van de groepen is meegedeeld, vloeit voort uit de automatische toepassing van een gedelegeerde verordening van de EC van 23 mei 2016⁽¹⁾.

Financiering van de afwikkeling

De BRRD bepaalt dat in elke lidstaat een nationaal afwikkelingsfonds moet worden opgericht. Dit fonds wordt gefinancierd door de inning van bijdragen bij kredietinstellingen en beleggingsondernemingen. Het moet uiterlijk op 31 december 2024 een streefniveau van minstens 1 % van het totale bedrag van de gedekte deposito's halen.

Krachtens de GAM-verordening werd op 1 januari 2016 het Gemeenschappelijk Afwikkelingsfonds (GAF) opgericht binnen de bankenunie. Het GAF vervangt de nationale afwikkelingsfondsen voor de kredietinstellingen en de beleggingsondernemingen die onder deze verordening vallen. Het fonds dient binnen een termijn van 8 jaar te worden aangelegd. Het streefniveau van het GAF is vastgesteld op ten minste 1 % van het totale bedrag van de gedekte deposito's van de relevante instellingen waaraan een vergunning is verleend in de bankenunie. Volgens de GAR zal het streefniveau van het GAF € 55 miljard bedragen in 2023.

De GAR bepaalt het jaarlijks streefniveau van het GAF en berekent de bijdragen voor elke instelling. De nationale afwikkelingsautoriteiten werken in elke fase van het proces samen met de GAR. Meer in het bijzonder verzamelen zij uiterlijk op 31 januari van elk jaar de gegevens die nodig zijn voor de berekening en stellen zij de instellingen uiterlijk op 1 mei in kennis van de bedragen van de bijdragen die ze verschuldigd zijn.

De methode voor de berekening van de bijdragen aan het GAF is vastgelegd in een gedelegeerde verordening van de EC⁽²⁾. De kleinere instellingen betalen een forfaitaire bijdrage. Voor de bijdragen van de grotere instellingen wordt een aan de risico's aangepaste berekeningsmethode gehanteerd. Krachtens de intergouvernementele overeenkomst betreffende de overdracht en mutualisatie van de bijdragen aan het GAF wordt een achtste van de in 2015 door de nationale afwikkelingsautoriteiten geïnde bijdragen, jaarlijks van de te betalen bedragen afgetrokken.

In 2016 heeft de GAR bij de bijdrageplichtige Belgische instellingen een bedrag van € 277,6 miljoen geïnd, terwijl er in 2015 € 234,8 miljoen werd verzameld. De instellingen mochten 15 % van hun bijdrage betalen in de vorm van een 'onherroepelijke betalingstoezegging' die gedekt

(1) Gedelegeerde Verordening (EU) 2016/1450 van de Commissie van 23 mei 2016 tot aanvulling van Richtlijn 2014/59/EU van het Europees Parlement en de Raad wat betreft technische reguleringsnormen tot specificatie van de criteria betreffende de methodologie voor het vaststellen van het minimumvereiste voor eigen vermogen en in aanmerking komende passiva.

(2) Gedelegeerde Verordening (EU) 2015/63 van de Commissie van 21 oktober 2014 tot aanvulling van Richtlijn 2014/59/EU van het Europees Parlement en de Raad wat de vooraf te betalen bijdragen aan afwikkelingsfinancieringsregelingen betreft.

is door een termijndeposito. In totaal heeft het GAF reeds € 10,7 miljard verzameld bij de instellingen die onder de toepassing van de GAM-verordening vallen.

Voor de ondernemingen die niet bijdrageplichtig zijn aan het GAF, d.w.z. de in België gevestigde bijkantoren van kredietinstellingen of beleggingsondernemingen die onder een derde land ressorteren evenals beursvennootschappen naar Belgisch recht die niet vallen onder het toezicht op geconsolideerde basis op de moederonderneming dat door de ECB wordt uitgeoefend, voorziet de wet van 27 juni 2016 in de oprichting van een nationaal afwikkelingsfonds dat gefinancierd wordt door de inning van jaarlijkse bijdragen. De wet bepaalt dat de bijdrage en de betalingswijze ervan moeten worden vastgesteld door het Afwikkelingscollege van de Bank en dat het nationaal afwikkelingsfonds de bijdragen int. De methodologie voor de berekening kan worden vastgelegd bij koninklijk besluit genomen op advies van het Afwikkelingscollege. In 2016 heeft het Afwikkelingscollege een circulaire goedgekeurd waarin de berekeningswijze wordt bepaald die voor dit boekjaar werd toegepast en het nationaal afwikkelingsfonds geïnformeerd over het bedrag van de bijdragen verschuldigd door de ondernemingen die niet bijdrageplichtig zijn aan het GAF. Het jaarlijkse streefniveau voor 2016 bedraagt iets minder dan € 400.000.

2. Verzekeringsondernemingen

2.1 Regelgevingskader

Voor de verzekerings- en herverzekeringsondernemingen bestaat er geen regeling die gelijkwaardig is aan die van de BRRD. De Solvabiliteit II-wet bevat echter maatregelen die te vergelijken zijn met herstelmaatregelen. Het gaat om preventieve maatregelen (zoals de opstelling van een herstelplan), herstelmaatregelen (zoals de oplegging van een saneringsplan of van een plan inzake financiering op korte termijn), uitzonderingsmaatregelen (zoals de aanstelling van een speciaal commissaris), de schrapping of de herroeping van de vergunning, dwangsommen of dwangmaatregelen.

Wat de afwikkeling betreft, voorziet de Solvabiliteit II-wet niet in een afwikkelingsregeling in de strikte zin van het woord (regeling die een alternatief vormt voor het faillissement), behalve indien de Koning onder bepaalde voorwaarden maatregelen vaststelt ter vrijwaring van het financiële stelsel.

Desalniettemin werden er in 2016 besprekingen gevoerd – waaraan de Bank heeft deelgenomen – op

internationaal niveau, binnen de Internationale Vereniging van Verzekeringstoezichthouders (International Association of Insurance Supervisors, IAIS), en op Europees niveau, binnen de Europese Autoriteit voor Verzekeringen en Bedrijfspensioenen (European Insurance and Occupational Pensions Authority, EIOPA), om in de verzekeringssector de ontwikkeling te stimuleren van een geharmoniseerd kader dat zowel aspecten met betrekking tot het herstel als afwikkeling bestrijkt.

2.2 Tenuitvoerlegging

Hoewel alle verzekeringsondernemingen op de Belgische markt voldeden aan de vereisten van de wet van 9 juli 1975, werden sommige onder hen geconfronteerd met normen die zij moeilijk konden naleven, hetzij door hun specifiek risicoprofiel, hetzij omdat ze onvoldoende voorbereid waren (verkeerde interpretatie van sommige bepalingen) op de toepassing van de nieuwe regeling Solvabiliteit II, hetzij omdat ze meer dan andere ondernemingen te lijden hadden onder de gevolgen van de lagerentekomgeving. In dat kader legde de Bank in 2016 aan 4 verzekeringsondernemingen een herstelplan op, waarvan de uitvoering wordt gemonitord door de Bank.

Voor het overige blijft de Bank – als prudentieel toezichthouder van een grote verzekeringsonderneming naar Belgisch recht die deel uitmaakt van een groep die is aangemerkt als mondiaal systeemrelevante verzekeraar (Globally Systemically Important Insurer, G-SII) – deelnemen aan de werkzaamheden van een 'Crisis Management Group' (CMG). De voornaamste activiteiten die deze CMG in 2016 heeft verricht zijn de volgende: (i) de ondertekening van een samenwerkingsakkoord om de taken en verantwoordelijkheden vast te leggen en de samenwerking tussen de leden van het CMG te regelen, (ii) de validering van het 'Systemic Risk Management Plan', waarin wordt aangegeven waarom de betrokken groep als G-SII wordt beschouwd en hoe de groep die systeemrisico's beheert, (iii) de validering van van het groepsherstelplan van 2016 en van het 'Liquidity Risk Management Plan' en (iv) de opstelling van een eerste ontwerp van groepsafwikkelingsplan, dat wel een afwikkelingsstrategie maar geen bepalingen omtrent afwikkelingsbeoordeling (suitability assessment) bevat.

3. Financiële marktinfrastucturen

In 2015 publiceerde de Bank een circulaire over de vereisten voor herstelplannen van financiële marktinfrastucturen (FMI's). Deze circulaire was gebaseerd op de reeds door de Bank uitgebrachte circulaire over herstelplannen

voor banken, en op de richtlijnen over herstelplannen van FMI's die door het Committee on Payments and Market Infrastructures – International Organisation of Securities Commissions (CPMI-IOSCO) in oktober 2014 gepubliceerd werden. De belangrijkste verschillen met de herstelplannen voor banken betreffen de modules 'governance' en 'strategische analyse'. Verder werden in de circulaire voor FMI's twee extra modules opgenomen, namelijk 'structurele zwakheden' en 'afhankelijkheden tussen FMI's', en werd voorzien in de mogelijkheid om informatie uit het herstelplan van een grensoverschrijdende marktinfrastructuur te delen met andere belanghebbende autoriteiten.

Tijdens het verslagjaar werd een herziene versie van de circulaire gepubliceerd, die rekening hield met de sindsdien door EBA opgestelde richtlijnen over herstelplanindicatoren. Een herstelplanindicator is een drempelwaarde die aangeeft wanneer de FMI moet nagaan of een in het herstelplan voorziene hersteloptie moet worden uitgevoerd. Het herstelplan dient indicatoren m.b.t. kapitaal, liquiditeit, rendabiliteit en de kwaliteit van de activa te bevatten. Aangezien niet alle door de EBA opgelegde indicatoren relevant zijn voor het bedrijfsmodel van FMI's, moeten FMI's de indicatoren die niet relevant zijn vervangen.

De Bank analyseerde tijdens het verslagjaar het herstelplan van Euroclear Bank. Aangezien de herziene versie van de circulaire op dat moment nog niet gepubliceerd was, werd bij de analyse rekening gehouden met de EBA-richtlijnen over herstelplanindicatoren die reeds van toepassing waren.

Ook werd in 2016 veel aandacht besteed aan het afwikkelingsplan van The Bank of New York SA/NV en vooral aan de impact van de maatregelen om de afwikkelbaarheid te verbeteren (zie Hoofdstuk E van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht' van dit Verslag).

De Bank neemt verder ook deel aan internationale gesprekken over herstel- en afwikkelingsplannen van centrale tegenpartijen (central counterparties, CCP's). De EC bracht op 28 november 2016 een voorstel uit over het herstel en de afwikkeling van centrale tegenpartijen. Het voorstel heeft tot doel (i) de continuïteit van de kritieke functies van centrale tegenpartijen te garanderen in zeer ernstige financiële stresssituaties, (ii) de financiële stabiliteit te verzekeren en (iii) staatssteun te vermijden. Bijkomende internationale richtlijnen hieromtrent worden verwacht in de loop van 2017.

C. Banken en beursvennootschappen

In 2016 verrichte de banksector haar activiteiten in een context van slechts gradueel economisch herstel en een blijvend lage rente. Dit uitte zich op tweeërlei wijze, namelijk in de druk op de rentabiliteit van de sector en in de problematiek van de achterstallige kredieten van sommige Europese banken.

Tegen deze achtergrond besteedde het GTM bijzondere aandacht aan de toetsing van de bedrijfsmodellen van de banken en werkte het normen uit met betrekking tot het passend beheer van problemleningen. Ook de governance behoorde tot de prioriteiten, wat onder meer tot uiting kwam in een thematisch onderzoek naar de werking van de bestuursorganen van de belangrijke instellingen. De methodologie inzake prudentiële toetsing en evaluatie werd verder verfijnd, onder meer om rekening te houden met de resultaten van de stresstests waaraan 51 grote EU-banken deelnamen. De Bank was, via de Joint Supervisory Teams, betrokken bij al deze activiteiten. Op nationaal vlak ging veel aandacht uit naar het crisisbeheer van het Optima-dossier.

Tijdens het verslagjaar werd verdergewerkt aan de voltooiing van het Bazel III-raamwerk, met als sluitstuk de herziening van de berekening van de risicogewogen activa. Hierover kon echter nog geen finaal akkoord worden bereikt bij het afsluiten van dit Verslag. De EC lanceerde voorstellen tot aanpassing van het regelgevend kader m.b.t. de kapitaalvereisten, teneinde belangrijke elementen van het Bazel III-pakket verder te implementeren op Europees niveau. Op Belgische vlak, ten slotte, werd de reglementering inzake opties en nationale discreties in lijn gebracht met de nieuwe ECB-invulling ter zake en werd het toepassingsveld van de bankwet uitgebreid tot de beursvennootschappen. Wat de toepassing van regelgeving betreft, werden de voorbereiding van de nieuwe internationale boekhoudnorm IFRS 9 en de naleving van de regels met betrekking tot beloningsbeleid opgevolgd.

1. Cartografie van de sector en operationele aspecten

1.1 Populatie en classificatie van de Belgische banken volgens de GTM-criteria

Het aantal banken is in 2016 afgenomen tot 108, dit is acht minder dan vorig jaar. Dit verloop illustreert de gestage consolidatie van de bankensector. Begin 2012 waren er nog 124 kredietinstellingen actief, waaronder 47 instellingen naar Belgisch recht. In de loop van 2016 werden 3 banken naar Belgisch recht geschrapt, waarvan twee als gevolg van de fusie met een andere instelling en één als gevolg van een faillissement, namelijk Optima Bank, waarvan ook de moederonderneming, Optima Group, als financiële holding werd geschrapt. Twee bijkantoren naar

buitenlands recht van buiten de EER werden omgevormd tot een bijkantoor van buitenlands recht uit de EER. De inschrijving van deze nieuwe EER-bijkantoren werd echter gecompenseerd door de schrapping van andere bijkantoren, waardoor hun aantal netto met 2 afnam.

De ECB oefent via het GTM direct toezicht uit op alle instellingen die als belangrijk worden beschouwd en wordt hierin bijgestaan door de nationale toezichthouders. De nationale toezichthouders blijven rechtstreeks toezicht houden op de minder belangrijke entiteiten van het eurogebied (ca. 3.500), en de ECB volgt het toezicht door de nationale bevoegde autoriteiten op ('oversight'). De ECB kan ook direct toezicht uitoefenen op minder belangrijke instellingen wanneer dat nodig is voor de consistente toepassing van haar toezichtsnormen.

TABEL 25 VERLOOP VAN HET AANTAL ONDER TOEZICHT STAANDE INSTELLINGEN

	31-12-2015	31-12-2016
Kredietinstellingen	116	108
Naar Belgisch recht	37	34
Bijkantoren naar buitenlands recht uit de EER	52	50
Bijkantoren naar buitenlands recht van buiten de EER	10	8
Financiële holdings	7	6
Financiële dienstengroepen	4	4
Andere financiële instellingen ⁽¹⁾	6	6
Beleggingsondernemingen	34	33
Naar Belgisch recht	20	20
Bijkantoren naar buitenlands recht uit de EER	12	11
Financiële holdings	2	2

Bron: NBB.

(1) Gespecialiseerde dochters van kredietinstellingen en kredietinstellingen die aangesloten zijn bij een centrale instelling waarmee zij een federatie vormen.

Op basis van deze elementen deelt de Bank de Belgische bankenpopulatie in drie groepen in:

- ‘belangrijke instellingen’ onder direct toezicht van de ECB: het per bank(groep) aangeduide toezichtsteam van de Bank maakt integraal deel uit van het Joint Supervisory Team (JST), dat onder de leiding van een coördinator met ECB-contract, en conform de governancebepalingen van het GTM, toezicht uitoefent op de bank/bankengroep;
- ‘minder belangrijke instellingen’ onder direct toezicht van de Bank: de toezichtteams van de Bank oefenen het eerstelijnstoezicht op deze instellingen uit in overeenstemming met de regels en de procedures die de ECB voor deze groep van banken vastlegt. De ECB maakt met de nationale toezichthouders afspraken om dit toezicht zoveel mogelijk op dezelfde leest te schoeien. Bovendien gaat de Bank bij de ontwikkeling van haar toezichtinstrumenten voor deze groep kredietinstellingen telkens na of deze instrumenten al bestaan bij de ECB (bijvoorbeeld voor het toezicht op de belangrijke instellingen) en of deze met de nodige proportionaliteit toepasbaar zijn op de kleinere lokale en gespecialiseerde instellingen;

TABEL 26 OPSPLITSING VAN DE BELGISCHE BANKEN VOLGENS DE CLASSIFICATIECRITERIA VAN HET GTM

Belangrijke instellingen

Met Belgische moeder

Argenta
 AXA Bank Europe
 Belfius
 Degroof Petercam
 Dexia
 KBC (KBC Bank, CBC)

Met een niet-Belgische moeder die ressorteert onder het GTM

BNP Paribas (BNP Paribas Fortis, Bpost bank)
 Crédit Mutuel (Beobank, Banque Transatlantique)
 ING (ING Belgium, Record Bank)
 Banca Monte Paschi Belgio
 MeDirect
 Puilaetco Dewaay Private Bankers
 Santander
 Société Générale

Met een moeder die niet ressorteert onder het GTM, noch onder de Europese Economische Ruimte

Bank of New York Mellon

Minder belangrijke instellingen

Byblos Bank Europe
 Datex, CKV
 CPH
 Crelan (Crelan, Europabank)
 Dierickx, Leys & C°
 ENI
 Euroclear
 Finaxis (ABK, Delen, Bank Van Breda)
 Anbang (Anbang Holding, Bank Nagelmackers)
 Shizuoka Bank
 United Taiwan Bank
 Van de Put & C°
 VDK Spaarbank

Bron: NBB.

- instellingen die buiten het toepassingsveld van het GTM vallen: de bijkantoren van banken die ressorteren onder het recht van niet-EER landen en de beursvennootschappen blijven onderworpen aan het toezicht van de NBB, volgens de regels en procedures die zij daartoe conform de wettelijke en reglementaire bepalingen vaststelt, maar waarvan de samenhang met de GTM-regels en best practices wordt bewaard.

1.2 Operationele aspecten

Governance

Een van de prioriteiten van het GTM is het goed bestuur van de banken: dit uit zich in het feit dat het periodiek sectorbrede analyses uitvoert en een goed bestuur in belangrijke mate laat meetellen in de procedure van prudentiële toetsing en evaluatie (Supervisory Review and Evaluation Process, SREP).

Het GTM voerde in dit verband een thematisch onderzoek uit naar de bestuursorganen van de belangrijke

instellingen, met name naar hun samenstelling en werking, evenals naar de kwaliteit van de informatieverstrekking en van het inhoudelijk debat. Er werd ook nagegaan of de instellingen op bestuursniveau een adequaat beleid en raamwerk hanteren om de risico's die zij tijdens de uitoefening van hun activiteiten lopen, te benoemen, te meten en op alle relevante niveaus op te volgen. De toezichthouders hebben zich bij deze werkzaamheden niet enkel gebaseerd op documenten, maar gingen ook ter plaatse, bijvoorbeeld om een raad van bestuur van de instelling als waarnemer bij te wonen. De resultaten van het onderzoek werden horizontaal met elkaar vergeleken, en er werd een analyse verricht van de Belgische praktijken inzake governance.

Het thematisch onderzoek wees uit dat behoorlijk bestuur niet zozeer afhangt van de vennootschapsstructuur, de schaal of de complexiteit van de instelling, maar van de doeltreffendheid van de concrete mechanismen die de instelling heeft ingesteld. Hoewel het GTM vooruitgang ziet, zijn er nog veel verbeteringen mogelijk. Deze worden omschreven in Kader 9.

Kader 9 – Belangrijkste aandachtspunten voor de governance van belangrijke instellingen

Wat de governance betreft (samenstelling, organisatie en efficiëntie van de raad van bestuur)

Samenstelling van de raad van bestuur

De raad van bestuur moet een passende omvang hebben: een te grote raad kan de interactiviteit in de besprekingen belemmeren, terwijl een te kleine raad de gediversifieerde samenstelling van de gespecialiseerde comités in het gedrang kan brengen.

De onafhankelijkheid van de raad van bestuur moet worden versterkt.

De deskundigheid van de raad van bestuur moet worden verbeterd, zowel collectief als op individueel niveau.

Er moet een duidelijk opvolgingsplan worden uitgewerkt.

Organisatie en werking van de raad van bestuur

In sommige gevallen moeten de frequentie en de duur van de vergaderingen worden verhoogd, teneinde te waarborgen dat alle punten en onderwerpen die aan de raad van bestuur worden voorgelegd, grondig worden besproken.

De documentatie bij de agendapunten moet enkele dagen op voorhand ter beschikking worden gesteld.

De bestuurders moeten nauwer betrokken zijn bij de bepaling van de agendapunten.

De wisselwerking tussen de raad van bestuur en de comités moet worden verbeterd, zodat de informatie-asymmetrie tussen de leden wordt beperkt.

Versterking van het toezicht van de raad op de internecontroleregeling

De risicobeheer- en controlefuncties moeten een passende plaats krijgen in de governance van de bank.

Deze functies moeten rechtstreeks toegang hebben tot de raad van bestuur en aan de raad regelmatig verslag uitbrengen over hun activiteiten.

Kwaliteit en volledigheid van de informatie

De informatie die aan de raad van bestuur wordt bezorgd, moet duidelijker en vollediger zijn. Wanneer zeer gedetailleerde informatie wordt verstrekt, moet deze worden voorafgegaan door een samenvatting waarin de hoofdpunten worden benadrukt.

De notulen van de vergaderingen moeten voldoende gedetailleerd zijn en de besprekingen weerspiegelen (vraag en antwoord).

De aggregatie van de gegevens mag geen afbreuk doen aan de duidelijkheid van de verstrekte informatie.

Kwaliteit van de besprekingen en inachtneming van een risicoperspectief bij de besluitvorming

De kwaliteit van de besprekingen in de raad van bestuur, alsook het vermogen van de raad van bestuur om volledig onafhankelijk vragen te stellen aan en toe te zien op de algemene leiding, moeten worden verbeterd.

De raad van bestuur moet het risicoaspect beter integreren in de strategische discussies, en aantonen dat de raad in staat is efficiënt toe te zien op de risicobeheer- en controlefuncties.

Wat het risicobereidheidskader betreft (risk appetite framework, RAF)

Architectuur van het RAF

Het RAF moet de risicotolerantie vastleggen voor de verschillende financiële en niet-financiële risico's waaraan de instelling wordt blootgesteld.

Indicatoren van het RAF

De gebruikte risicometingsindicatoren moeten worden aangepast aan het bedrijfsmodel, de omvang en de complexiteit van de instelling.

Er moet een evenwicht worden gevonden tussen de statische indicatoren en de indicatoren die rekening houden met een toekomstperspectief (waaronder bijvoorbeeld de resultaten van de stresstests).

Het aantal gebruikte indicatoren (tussen 20 en 30) moet worden aangepast aan het risicoprofiel van de instelling, en de indicatoren moeten in een voldoende gedetailleerde en duidelijke tabel worden opgenomen.

Limieten van het RAF: nood aan betere afstemming en bewaking van de limieten

De limieten moeten worden vastgelegd op een niveau dat het mogelijk maakt het risico efficiënt te beheren.

De escalatieprocedure voor de niet-naleving van de limieten moet beter worden vastgelegd en beschreven.

De aggregatie van de gegevens moet worden herzien als deze bij de niet-naleving van de limieten een efficiënt verslaggevingsproces verhindert.

Governance van het RAF

Het RAF moet worden geïntegreerd in de besluitvormingsprocessen van de instellingen, net als het activiteitenplan, de strategie, het solvabiliteits- en liquiditeitstraject en het beloningsbeleid.

De raad van bestuur moet nauw betrokken zijn bij het proces voor de goedkeuring en de monitoring van het RAF.

RAF en strategie

Het RAF moet op zodanige wijze worden opgesteld en gebruikt dat besprekingen binnen de instelling worden bevorderd (op het niveau van de raad van bestuur, het directiecomité, de risicobeheerfunctie, de interne audit, ...).

Het RAF moet naar alle entiteiten en business lines worden uitgerold.

Voor de Belgische instellingen waren de belangrijkste conclusies dat deze licht boven het gemiddelde scoorden voor het onderdeel 'governance', en goede scores behaalden voor de organisatie van de raden van bestuur in vergelijking met andere GTM-instellingen. De resultaten voor het risicobereidheidskader (risk appetite framework, RAF), inzonderheid het kader voor de limieten en de governance, bleven net onder het gemiddelde.

Inspecties

De in 2015 opgetekende toename van het aantal inspecties ter plaatse in de banksector zette zich in 2016 voort. Het grootste deel van deze inspecties betreft belangrijke instellingen die onder het toezicht van de ECB staan. Deze inspecties worden steeds vaker toevertrouwd aan gemengde teams van inspecteurs, d.w.z. teams die bestaan uit inspecteurs die afkomstig zijn van verschillende toezichthouders binnen het GTM.

Overeenkomstig de door de ECB vastgestelde toezicht-prioriteiten hadden de inspecties hoofdzakelijk betrekking op de financiële risico's die door de banken worden gelopen, en op de ontwikkeling van hun bedrijfsmodel. Bij de inspecties die niet tot de bevoegdheden van de ECB behoren, lag de nadruk op de voorkoming van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme, zoals besproken in Hoofdstuk F, paragraaf 2 van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht' van dit Verslag.

Interne modellen

In 2016 hadden de werkzaamheden voornamelijk betrekking op de controles van interne modellen voor kredietrisico in het kader van Pijler 1⁽¹⁾, meer bepaald op significante veranderingen in reeds goedgekeurde modellen. Ook werden, naast nieuwe aanvragen, een aantal monitoringopdrachten uitgevoerd met betrekking tot interne modellen in het kader van Pijler 1. Eveneens het vermelden waard zijn de werkzaamheden met betrekking tot de goedkeuring van een intern model voor tegenpartijrisico, waarvan er in Europa maar weinig zijn.

1.3 Faillissement van Optima Bank

Optima Financial Planners (OFP) verkreeg in 2011 een bankvergunning via de overname van en de fusie met Ethias Bank NV. Deze nieuwe bank kwam op de

Belgische financiële markt met een bedrijfsplan dat voorzag in een combinatie van het adviseren van vermogende cliënten op basis van een analyse van hun patrimonium en begeleiding in het beleggen in vastgoed, verzekeringsproducten en financiële instrumenten enerzijds, en het aanbieden van een klassieke bankdienstverlening anderzijds.

Optima Bank startte haar activiteiten in een turbulente periode, waarin de soevereine crisis nog volop woedde, de banken het vertrouwen van markten en de cliënten moesten herwinnen (herstructureringsplannen, aanzienlijke deleveraging van de balansen, terugkeer naar lokale markten en naar een eenvoudig bedrijfsplan) en waarin bovendien werd gesleuteld zowel aan de prudentiële regelgeving als aan de architectuur van het prudentieel toezicht.

Het dossier waarmee OFP de NBB in juli 2011 kennis gaf van haar intentie om de aandelen van Ethias Bank NV te verwerven, verschilde grondig van het eerdere kennisgevingsdossier van 2010, dat de Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen (CBFA), die op dat ogenblik nog de bevoegde toezichthouder was, had afgewezen. Na grondig onderzoek van dit nieuwe dossier en van de verschillen tussen dit dossier en het eerdere dossier dat aan de CBFA werd voorgelegd, oordeelde de NBB op 9 november 2011 dat het nieuwe dossier de belangrijke pijnpunten die de CBFA had aangehaald, voldoende wegwerkte en dat er geen blokkerende argumenten meer waren om zich te verzetten tegen de verwerving van de aandelen van Ethias Bank NV door OFP. Op een aantal punten formuleerde de NBB wel randvoorwaarden en aandachtspunten waaraan de nieuwe fusiebank moest werken.

Aangezien elke nieuwe entiteit een opstartfase kent waarin de organisatie op punt moet worden gesteld en de synergieën van de gefuseerde entiteiten worden gerealiseerd, heeft de NBB ook aan Optima Bank een inlooptijd gegund om de fusiebank te stroomlijnen rond het nieuwe bedrijfsplan. Daartegenover stond een intensieve monitoring van Optima Bank in deze aanvangsfase. De NBB heeft in dit verband toegezien op de naleving van de vergunningsvoorwaarden waaraan elke bank moet beantwoorden, alsook aan de specifieke randvoorwaarden en aandachtspunten die bij het nihil obstat werden geformuleerd.

(1) Het Bazel-raamwerk voor banktoezicht bestaat uit drie pijlers. Pijler 1 betreft de minimale kapitaalvereisten. Pijler 2 heeft betrekking op de prudentiële toetsing en evaluatie waarbij de toezichthouder de kapitaalvereisten kan aanpassen in functie van het profiel van de bank. Pijler 3 beoogt het versterken van de marktdiscipline door meer informatieverstrekking vanwege de banken.

Dit toezicht leidde naderhand tot het inzicht dat het organisatorisch draagvlak van de fusiebank beperkt was en dat er steeds een kloof bleef bestaan tussen de prudentiële verwachtingen van de NBB en de intenties van de bank enerzijds, en de stipte realisatie daarvan op het terrein anderzijds. Zo voerde de NBB in 2013 een inspectie uit m.b.t. de organisatie van het verkoopnet en de werking van de onafhankelijke controlefuncties (compliance, risk management en interne audit), die uitwees dat de organisatie op verschillende onderzochte punten de score 'ontoereikend' kreeg, wat resulteerde in een belangrijk aantal aanbevelingen met hoge criticiteit.

Een ander belangrijk aandachtspunt betrof de evolutie van de rendabiliteit, die merklijk lager was dan de voorheen gerealiseerde resultaten van OFP en de gebudgetteerde cijfers van de fusiebank. De in het kennisgevingsdossier gebruikte hypothesen met betrekking tot de ontwikkeling van de commissies op bemiddeling in vastgoed en verzekeringsinstrumenten bleken zich in het nieuwe bedrijfsmodel en in de gewijzigde financieel-economische context in veel mindere mate te realiseren, wat ongetwijfeld ook te maken had met de reputatieschade die Optima Bank opliep vanwege de publiciteit, begin 2012, over haar conflict met de fiscale autoriteiten, terwijl de kosten hoger uitvielen dan begroot.

Vanaf juli 2013 heeft de NBB Optima Bank verplicht om op grond van een globale beoordeling van alle risico's waaraan de bank was onderworpen, bovenop de reglementaire kapitaalminima, aanvullende kapitaalbuffers aan te leggen (zogenaamde Pijler 2-buffers) die onder meer de verwachte verliezen van de komende 12 maanden moesten dekken. Naast de afbouw van risicoposities heeft Optima Bank in 2014 een kapitaalversterking van € 4.4 miljoen doorgevoerd op aandringen van de NBB. Behalve het algemeen onvermogen van Optima Bank om het bedrijfsmodel rendabel te maken, waren er ook enkele specifieke onoordeelkundige managementbeslissingen die hoge kosten met zich brachten. Als voorbeeld geldt de beslissing, in het vierde kwartaal van 2013, om de Premium spaarrekening aan te bieden, waarvan het rentetarief zich ver boven de marktvoorwaarden bevond, wat een veel grotere dan verwachte toevloed van deposito's veroorzaakte en dus een zwaar negatieve interestmarge genereerde.

Begin 2014 kwam de NBB tot de conclusie dat Optima Bank er op eigen kracht niet in zou slagen om de bank zowel organisatorisch als financieel op de rails te krijgen en gelastte zij Optima Bank dringend een

ervaren externe partner te zoeken. Daarnaast legde zij een aantal herstelmaatregelen op, zowel op het vlak van solvabiliteit (kapitaalversterking), rendabiliteit (kostenbeheersing) als liquiditeit (liquide houden van de balans).

In de tweede helft van 2014 werd de toestand van Optima Bank herhaaldelijk geëvalueerd.

De vaststelling dat Optima Bank de door de NBB gevraagde maatregelen niet volledig had uitgevoerd en ook geen partner had gevonden, bracht de NBB uiteindelijk tot de beslissing dat de bank een aantal elementen uit haar herstelplan, namelijk de stopzetting van de kredietverlening, de verkoop van de kredietportefeuille en de stopzetting van het aantrekken van nieuwe spaargelden, onmiddellijk moest uitvoeren en niet, zoals Optima Bank zelf had aangekondigd in een persbericht, vanaf 2015.

De NBB heeft in dit verband verschillende scenario's tegen elkaar afgewogen (onmiddellijke intrekking van de vergunning, geleidelijke afbouw) en kwam tot het besluit dat een geleidelijke afbouw van de activiteiten de voorkeur verdiende, met het oog op de bescherming van de deposanten, de schuldeisers en de werknemers. De ervaring met de financiële crisis had namelijk geleerd dat het oplossen van problemen bij een bank via een doorgedreven deleveraging van de balans onder gecontroleerde omstandigheden betere resultaten kan opleveren dan een onmiddellijke liquidatie met een gedwongen en vaak verlieslatende verkoop van de activa.

Vanaf dat ogenblik ging de aandacht van de NBB prioritair uit naar de liquiditeit van de bank. Voordien was Optima Bank steeds behoorlijk liquide geweest, weliswaar vanuit een going concern benadering. Zodra een bank in run-off gaat, moet de liquiditeit echter geanalyseerd worden vanuit een gone concern benadering, waarbij wordt nagegaan hoeveel liquide activa de bank kan stellen tegenover de terug te geven cliëntendeposito's in geval van vereffening van de desbetreffende bank.

Op verzoek van de NBB legde Optima Bank een geleidelijk afwikkelingspad vast, waarbij de actiefbestanddelen, zoals kredieten, op een geordende wijze zouden worden opgezegd of overgedragen naar andere banken en de deposito's gestaag zouden worden afgebouwd. Teneinde de goede afloop van de run-off veilig te stellen, voerde Optima Bank op verzoek van de NBB begin 2015 een nieuwe kapitaalversterking van € 7 miljoen door en stelde de hoofdaandeelhouder zich persoonlijk garant voor € 20 miljoen, waarmee

een eventueel liquiditeitstekort op het einde van de afwikkeling kon worden aangevuld, ook in een situatie van samenloop. De bankvergunning zou worden behouden tot op het ogenblik van de volledige aanzuivering van de verbintenissen ten aanzien van de deposanten.

Rekening houdend met de gestage afbouw van de kredietportefeuille en de looptijd van sommige kredieten, en met het oog op de latere doorstart van Optima Bank, gaf de NBB Optima Bank in augustus 2015 de toestemming om een beperkte hoeveelheid financiering op te halen, maar uitsluitend bij professionele partijen die de specifieke situatie van Optima Bank en haar toekomstige bedrijfsplan konden beoordelen en aan die financiering de juiste prijs konden verbinden. De NBB heeft midden oktober 2015, in het kader van haar analyse van de liquiditeitsrapportering van Optima Bank, echter ontdekt dat financiering was opgehaald bij entiteiten die niet als professionele partijen konden worden gekwalificeerd. De NBB heeft Optima Bank laten weten dat dergelijke transacties niet strookten met de voorwaarden van de NBB en heeft voorkomen dat nieuwe financiering opgehaald (of hernieuwd) werd bij dergelijke entiteiten.

De gecontroleerde run-off werkte volgens plan, aangezien de kredieten tussen september 2014 en maart 2016 afnamen van € 213 miljoen tot € 24 miljoen (Optima Bank kon trouwens, op enkele uitzonderingen na, de kredieten tegen boekwaarde overdragen) en de deposito's van € 665 miljoen tot € 87 miljoen daalden in dezelfde periode.

Begin 2016 analyseerde de NBB nieuwe informatie in het kader van de beoordeling van het plan dat Optima Bank had ingediend met het oog op een doorstart als beursvennootschap. Deze analyse leidde tot het vermoeden dat er ernstige onregelmatigheden hadden plaatsgevonden, wat werd bevestigd op basis van een daaropvolgende inspectie. Er kwam met name aan het licht dat de hoofdaandeelhouder een aantal verborgen en complexe constructies had opgezet om, via Optima Group en de vastgoedpoot, kasstromen uit Optima Bank te laten vloeien zonder reële tegenprestatie in het voordeel van de bank. De NBB oordeelde dat deze praktijken ten nadele van de bank, gelet op haar preciaire situatie en de oplopende verliezen, de liquiditeitspositie van de bank ernstig konden aantasten indien er geen einde aan werd gemaakt. Deze vaststellingen leidden tot een vertrouwensbreuk tussen de NBB en Optima Bank in 2016.

Gezien de ernst van de feiten en gelet op voormelde vertrouwensbreuk, heeft de NBB moeten besluiten dat het bestuur en het management van de bank niet in staat waren om zelf in te staan voor een ordentelijke afwikkeling van de bankactiviteiten. In deze context en met het oog op, in de mate van het mogelijke, een ordentelijke afwikkeling van

de bankactiviteiten, heeft de NBB op 13 mei 2016 een speciaal commissaris aangesteld die permanent met een ploeg ter plaatse aanwezig was en zich kon verzetten tegen elke transactie die inging tegen de beslissingen van de NBB.

Geconfronteerd met deze vaststellingen verklaarde de leiding van Optima Bank begin mei 2016 zelf dat Optima Bank vrijwillig verzaakte aan haar vergunning als kredietinstelling evenals aan haar ambitie om beursvennootschap te worden. Op dat ogenblik engageerde de hoofdaandeelhouder zich ten aanzien van Optima Bank als reparatie een achtergestelde lening te verstrekken van € 10,8 miljoen (die uiterlijk op 15 juli moest worden volstort) teneinde de ordentelijke afwikkeling van de bankactiviteiten te verzekeren.

Berichten in de media begin juni hebben de problemen van Optima Bank publiek gemaakt en, in afwezigheid van een proactieve communicatie door de instelling zelf, onrust veroorzaakt. Inmiddels hadden de vastgestelde onregelmatigheden eveneens het perspectief van een doorstart met andere dan een bankvergunning gehypothekeerd, waardoor het liquiditeitstekort bezwaard dreigde te worden met het sociaal passief.

Teneinde een bank run te vermijden en de gelijke behandeling van de schuldeisers bij samenloop te verzekeren, werd beslist om de uitgaande betalingen niet uit te voeren, tenzij de hoofdaandeelhouder bewijs zou leveren dat hij zijn engagementen zou kunnen nakomen. Bij gebrek aan elk begin van bewijs ter zake, heeft de leiding van de bank op 8 juni 2016 besloten om de terugbetaling van de deposanten op te schorten.

Toen bleek dat onvoldoende middelen konden gevonden worden om de bank te redden en bij ontstentenis van de honorering van de engagementen door de hoofdaandeelhouder, is de leiding van Optima Bank tot het besluit gekomen dat de faillissementsvoorwaarden vervuld waren. Bijgevolg heeft de raad van bestuur van Optima Bank op 14 juni 2016 het faillissement aangevraagd. De Rechtbank van Koophandel te Gent sprak op 15 juni 2016 het faillissement uit.

In het kader van haar verantwoordelijkheden t.a.v. de minder belangrijke banken, heeft de NBB op systematische wijze het GTM geïnformeerd over de evolutie van de financiële positie van Optima Bank en van de vereiste herstelmaatregelen.

De NBB bracht het Belgische depositogarantiestelsel (DGS) op de hoogte van het feit dat Optima haar depositohouders niet zou kunnen terugbetalen en het DGS zorgde voor de uitbetaling van de gewaarborgde deposito's van de klanten van Optima Bank.

In de eindfase van het Optima Bank-dossier werd ook nagegaan in welke mate Optima Bank in aanmerking kwam om te worden afgewikkeld door de Belgische afwikkelingsautoriteit, zijnde het Afwikkelingscollege van de Bank. Conform de bankwet werd het Afwikkelingscollege eind mei 2016 geraadpleegd over het al dan niet voldoen van Optima Bank aan de eerste afwikkelingsvoorwaarde, namelijk het in gebreke blijven of nakend in gebreke blijven. Het Afwikkelingscollege ging akkoord met de analyse dat Optima Bank voldeed aan de eerste afwikkelingsvoorwaarde en moest daarna ook beoordelen in welke mate voldaan was aan de twee andere noodzakelijke voorwaarden voor het initiëren van een afwikkelingsprocedure. Er kan immers slechts een afwikkelingsprocedure opgestart worden wanneer op cumulatieve wijze voldaan is aan drie voorwaarden: 1) de instelling blijft in gebreke of dreigt in gebreke te blijven; 2) er is geen alternatieve maatregel voorhanden die het in gebreke blijven van de instelling zou kunnen voorkomen; en 3) de afwikkeling van de betrokken instelling is in het algemeen belang. Er werd in samenspraak met de Gemeenschappelijke Afwikkelingsraad, conform de GAM-verordening, geoordeeld dat Optima Bank niet aan alle drie voorwaarden voldeed. Er werd geoordeeld dat de derde afwikkelingsvoorwaarde niet vervuld was omdat een afwikkeling niet in het algemeen belang zou zijn. Deze beoordeling gebeurde volgens een aantal wettelijk vastgelegde criteria. Het Afwikkelingscollege heeft tevens laten weten aan de rechtbank van koophandel bevoegd voor het uitspreken van het faillissement van Optima Bank, dat er geen afwikkelingsprocedure geïnitieerd zou worden voor de instelling, zodat de rechtbank desgevallend het faillissement kon uitspreken.

Het Federale Parlement heeft in juli 2016 beslist om een onderzoekscommissie te belasten met het onderzoek naar de oorzaken van het faillissement van Optima Bank. De gouverneur en de eregouverneur van de NBB werden gehoord op 21 september 2016 en de NBB heeft op vraag van de onderzoekscommissie een data room ingericht waarin zij alle relevante stukken in verband met haar toezicht ter beschikking heeft gesteld. De onderzoekscommissie heeft bekendgemaakt dat zij voornemens is haar verslag tegen einde maart 2017 te publiceren.

2. Toezicht in het kader van het gemeenschappelijk toezichtsmechanisme

2.1 Toezichtsprioriteiten voor 2017 en beoordeling van de risico's

Tijdens het verslagjaar, dat het tweede volledige werkingsjaar betrof, heeft het GTM zich toegespitst op de

belangrijkste uitdagingen voor de banksector die in het kader van zijn risicoanalyse werden vastgesteld. De macro-economische context oefent een aanzienlijke invloed uit op de toekomstige rentabiliteit van de kredietinstellingen. De zwakke economische groei is niet bevorderlijk voor de ontwikkeling van de bedrijvigheid, en ging de laatste jaren in sommige landen gepaard met een forse toename van de achterstallige kredieten. De lage rente drukt in het algemeen op de rentemarges. De concurrentie van nieuwkomers op de markt (FinTech) biedt de banken bepaalde kansen voor de ontwikkeling van hun activiteiten, maar zorgt ook voor extra concurrentiedruk. In dit kader verwacht het GTM dat de banken hun bedrijfsmodel aanpassen. Het heeft prioriteit gegeven aan de ontwikkeling van methodologieën en instrumenten om een betere analyse te kunnen maken van de rentabiliteit van GTM-banken en van hun vermogen zich aan te passen om een rentabiliteitsniveau te handhaven dat overeenstemt met de kapitaalkosten, maar waarbij een aanvaardbaar risiconiveau wordt gehandhaafd. Meer in het bijzonder heeft het GTM een thematische toetsing van de bedrijfsmodellen voorbereid, die in 2017 wordt aangevat en het mogelijk zal maken de kwetsbaarheden van de banken op het vlak van rentabiliteit beter te identificeren, en de geschiktheid te beoordelen van de maatregelen die ze in het kader van hun strategisch plan zullen nemen.

Een van de belangrijke elementen die een invloed hebben op de rentabiliteit van sommige Europese banken en op hun vermogen om de reële economie te ondersteunen, is het overmatige aantal problemleningen (non-performing loans). In dat verband heeft het GTM gedetailleerde en volledige normen met betrekking tot het passend beheer van problemleningen uitgewerkt, en heeft het een aantal banken gevraagd een concreet plan voor te leggen om het volume van de problemleningen te verminderen. Wat de toereikendheid van de dekking van de kredietrisico's betreft, heeft het GTM ook een thematische toetsing opgezet over de voorbereiding van de kredietinstellingen op de toepassing van de boekhoudnorm IFRS 9, die in 2018 in werking zal treden en het volume van de voorzieningen voor kredieten sterk zal beïnvloeden.

Wat de toereikendheid van het kapitaalniveau betreft, heeft het GTM, in het kader van de tweejaarlijkse oefening van de EBA, de meerderheid van de banken onder zijn toezicht onderworpen aan een stresstest, om hun weerbaarheid tegen crisissituaties te verifiëren. De resultaten van deze oefening werden gebruikt in de SREP-beoordeling van 2016.

2.2 Richtsnoeren van het GTM over problemleningen

Een aanzienlijk aantal Europese banken heeft een relatief hoog percentage problemleningen en dit oefent een

grote invloed uit op de rentabiliteit van deze banken en op hun vermogen om aan de kapitaalvereisten te voldoen. Bijgevolg hebben ze ook een negatieve invloed op hun vermogen om kredieten toe te kennen aan de reële economie.

Omdat de ECB zich bewust was van de noodzaak om de kwaliteit van de activa van de Europese banken te herstellen, had zij reeds in 2014 een alomvattende beoordeling uitgevoerd. Deze rechtvaardigde een grotere dekking van de kredietportefeuilles van een groot aantal banken en een verdere intensivering van haar werkzaamheden op het gebied van problemleningen.

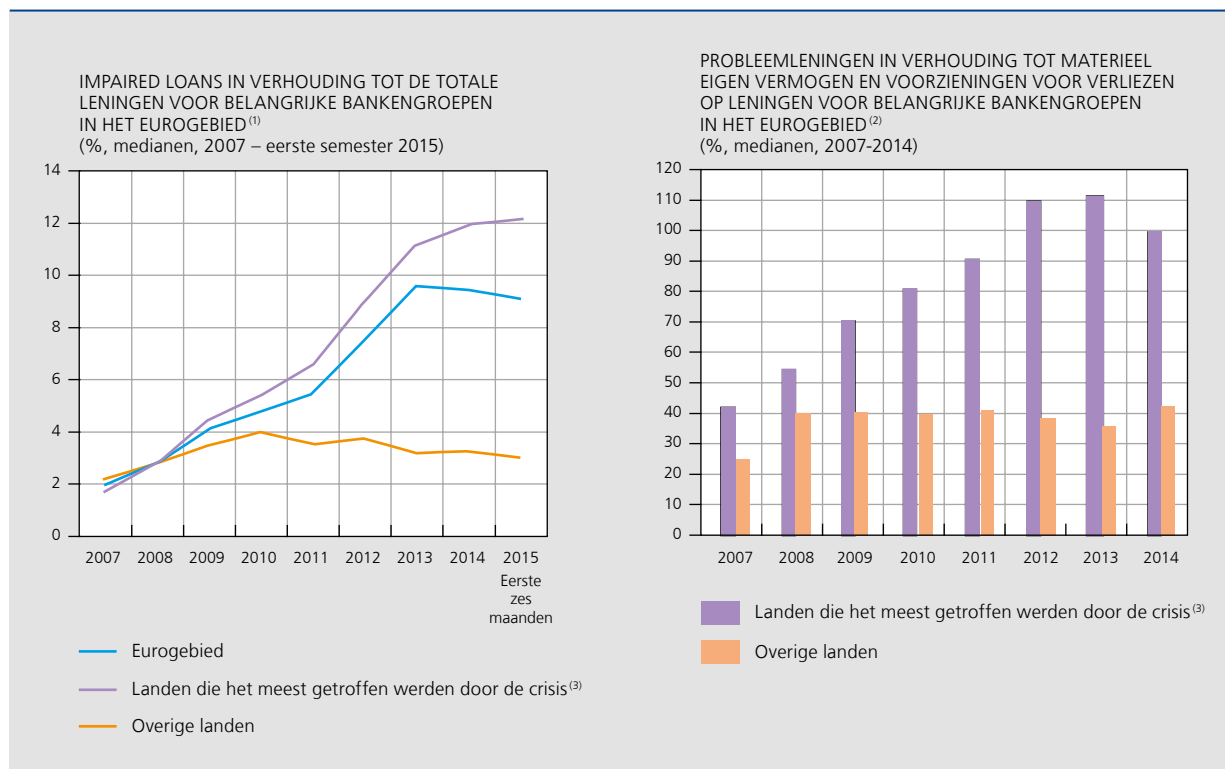
Gelet op het aanzienlijke en aanhoudende volume aan problemleningen in een aantal Europese banken, blijft een passende aanpak van deze kredieten een prioriteit voor de ECB. Om de dubieuze schuldvorderingen te verminderen, moeten verschillende instrumenten en verscheidene beleidslijnen worden geactiveerd. Deze vermindering kan echter op verschillende obstakels stuiten, zoals met name de kwetsbaarheden inzake solvabiliteit van een aantal banken, en het ontbreken

van een secundaire markt voor dit type kredieten. Andere grote struikelblokken zijn de inefficiëntie en de lange juridische procedures voor de invordering van de schuldvorderingen, alsook de daaraan verbonden kosten, aangezien deze er mede voor zorgen dat de waarde van deze schuldvorderingen fors daalt. De moeilijkheden die de lidstaten sinds de invoering van de BRRD ondervinden bij het instellen van 'bad banks' waarin deze leningen kunnen worden ondergebracht, is een andere factor die de ontwikkeling van de secundaire markt van de dubieuze schuldvorderingen en, in het algemeen, de sanering van de banksector beperkt.

Deze beperkingen mogen de kredietinstellingen er echter niet van weerhouden de geschikte maatregelen te nemen om hun portefeuille problemleningen zo goed mogelijk te beheren. Tegen deze achtergrond heeft de ECB haar richtsnoeren ter zake vastgesteld⁽¹⁾. Overeenkomstig het proportionaliteitsbeginsel zijn deze in de eerste plaats gericht aan de instellingen

(1) Ontwerp van richtsnoeren van de ECB betreffende problemleningen (september 2016).

GRAFIEK 104 PROBLEMLENINGEN BIJ BELANGRIJKE BANKENGROEPEN

Bron: ECB.

(1) Publiek beschikbare gegevens voor 55 belangrijke bankengroepen.

(2) Publiek beschikbare gegevens voor 60 belangrijke bankengroepen.

(3) De landen die het meest getroffen werden door de crisis zijn Cyprus, Griekenland, Ierland, Italië, Portugal, Slovenië en Spanje.

met een hoog percentage problemleningen, d.w.z. hoger dan het gemiddelde van de banken van het GTM-gebied.

In de richtsnoeren wordt de kredietinstellingen gevraagd geloofwaardige strategieën vast te leggen om hun portefeuille problemleningen aan te pakken, met als doel ze geleidelijk af te bouwen. Deze strategie dient te bevatten: de kwantitatieve doelstellingen die per portefeuille moeten worden bereikt met betrekking tot het niveau van de problemleningen; een gedetailleerd plan met de opties die ten uitvoer moeten worden gelegd, zoals aanvullende afschrijvingen van de betrokken vorderingen; de toekenning van een aantal tijdelijke concessies aan de cliënten, zoals uitstel van betaling; de confiscatie en de realisatie van activa die als onderpand zijn ontvangen; de verkoop van de portefeuille aan beleggers of aan bad banks; de effectisering van de vorderingen. Deze maatregelen dienen te worden aangepast aan de aard van de portefeuilles, aan het financieel plan van de bank en, uiteraard, aan het juridisch kader en het rechtssysteem die van toepassing zijn.

De kredietinstelling moet voorzien in toereikende financiële middelen, met name op het vlak van beschikbaar kapitaal, teneinde haar strategie voor de vermindering van de problemleningen naar behoren uit te voeren en haar financieel plan dienovereenkomstig aan te passen. Tot slot moet ze een passende organisatie opzetten om problemleningen aan te pakken, en moet ze met name interne departementen oprichten die uitsluitend hiervoor verantwoordelijk zijn.

In de richtsnoeren van de ECB worden ook de verwachtingen van de regelgever ten aanzien van de identificatie en de beoordeling van de problemleningen alsook van de beleidslijnen inzake afschrijving verduidelijkt, als deze onderwerpen niet of weinig specifiek aan bod komen in de bestaande regelgeving of richtsnoeren, teneinde het gebruik van uiteenlopende praktijken in Europa te beperken.

Hoewel deze richtsnoeren niet bindend zijn voor de kredietinstellingen, zullen ze gehanteerd kunnen worden als normen om de geschiktheid te beoordelen van de strategie en de organisatie die door elk van de instellingen zijn ingevoerd voor het beheer van hun kredietportefeuille. Afwijkingen van deze richtsnoeren dienen bijgevolg door de kredietinstellingen te worden gerechtvaardigd.

Voorts heeft de ECB een aantal kredietinstellingen met een bijzonder hoog percentage problemleningen gevraagd haar formeel vóór begin 2017 een plan voor de vermindering van het aantal problemleningen te bezorgen, als integraal deel van het SREP-besluit. De ECB hoopt dat deze instellingen een tegelijkertijd geloofwaardig en

zeer ambitieus plan zullen uitwerken aangezien dit essentieel is om hun levensvatbaarheid op lange termijn te waarborgen. Deze plannen zullen door de ECB worden onderzocht en zullen indien nodig moeten worden aangepast. De ECB zal nauw toezien op de toepassing ervan.

2.3 SREP-methodologie en -resultaten

In 2016 werden de banken die onder het toezicht van het GTM staan, onderworpen aan een nieuwe SREP-beoordeling, op basis van de in 2015 door het GTM ontwikkelde methodologie en rekening houdend met de nieuwe elementen die hieronder zijn beschreven.

Eenzijds werden de bankgroepen onder het toezicht van het GTM onderworpen aan een geharmoniseerde stresstest op basis van hun situatie eind 2015 (zie Kader 10). Het GTM heeft rekening gehouden met deze resultaten in haar SREP-besluiten, om ervoor te zorgen dat de bankgroepen van het eurogebied over voldoende kapitaal beschikken om een economische crisis te doorstaan.

Anderzijds moest het GTM de methodologie waartoe in 2015 werd besloten, bijwerken wat betreft de vaststelling van de zogenaamde Pijler 2-vereisten, teneinde rekening te houden met de verduidelijkingen inzake de Europese wetgeving die door de EC en de EBA zijn aangebracht om een op Europees niveau geharmoniseerde benadering te waarborgen. Bijgevolg zijn de volgende wijzigingen aangebracht in de SREP-methodologie:

- de kalibratie van de Pijler 2-vereisten is aangepast ten opzichte van 2015, door uit het Pijler 2-vereiste het deel van de kapitaalconserveringsbuffer uit te sluiten dat nog niet toepasselijk was krachtens de nationale wetgevingen tot omzetting van de Capital Requirements Directive IV (CRD IV)⁽¹⁾. Dit deel van de buffer was in 2015 opgenomen in de Pijler 2-vereiste om een constante vraag naar kapitaal te waarborgen tijdens de tot eind 2018 lopende overgangperiode, en om te zorgen voor een gelijke behandeling van de bankgroepen van het eurogebied, met dien verstande dat de wetgevers van een aantal landen ervoor hebben gekozen geen overgangperiode toe te passen voor deze buffer;
- de Pijler 2-vereisten bleven uitgedrukt in termen van CET 1, maar het GTM heeft ook een SREP-vereiste

(1) Richtlijn 2013/36/EU van het Europees Parlement en de Raad van 26 juni 2013 betreffende toegang tot het bedrijf van kredietinstellingen en het prudentieel toezicht op kredietinstellingen en beleggingsondernemingen, tot wijziging van Richtlijn 2002/87/EG en tot intrekking van de Richtlijnen 2006/48/EG en 2006/49/EG.

vastgesteld in termen van totaal kapitaal van 3,5% van de risicogewogen activa (risk-weighted assets, RWA) bovenop het vereiste in termen van van CET 1. Met dit nieuwe vereiste kan erop worden toegezien, overeenkomstig de Europese wetgeving, dat wanneer tier 1- of tier 2-elementen het door de Europese regelgeving bepaalde minimum niet bereiken, het tekort kan worden aangevuld met CET 1-elementen ten belope van hetzelfde bedrag;

- wat de inachtneming van de resultaten van de stresstests betreft, heeft het GTM zich hoofdzakelijk toegespitst op de CET 1-kapitaalverliezen ten gevolge van het ongunstige scenario. Zoals reeds het geval is in andere Europese landen, met name het Verenigd Koninkrijk, heeft het GTM besloten de resultaten van de stresstests niet op te nemen in het Pijler 2-vereiste, maar ze te gebruiken om een doel (de zogenaamde 'Pillar 2 guidance') vast te stellen voor het bedrag van het CET 1-kapitaal. De Pillar 2 guidance werd vastgelegd om erop toe te zien dat, in het geval van een ernstige crisis, de CET 1-ratio hoger blijft dan de som van 5,5% CET 1 en het bedrag van de systeemrisicobuffer voor banken die als mondiaal systeemrelevante groepen worden aangemerkt, zoals vastgesteld door de FSB.

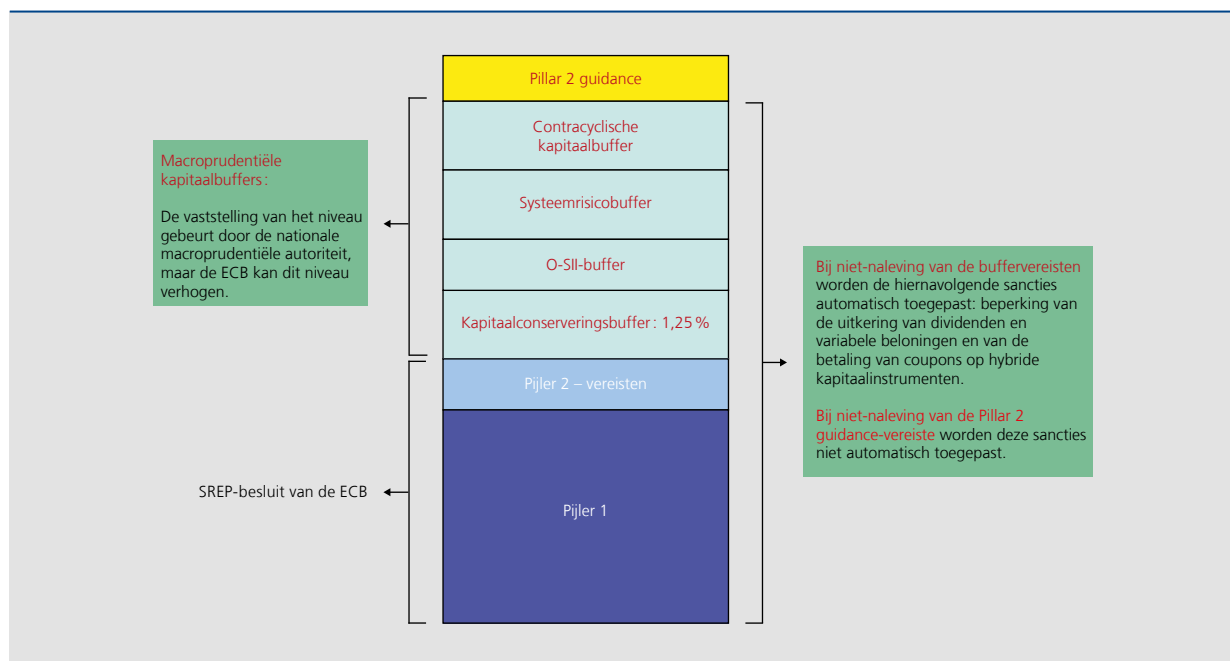
De betrokken banken worden verzocht bij hun kapitaalplanning rekening te houden met deze Pillar 2 guidance,

en deze in normale tijden na te leven, aangezien dit bedrag noodzakelijk wordt geacht om een crisisperiode te kunnen doorstaan, en omdat het, net als de kapitaalbuffers, tijdens deze crisisperiodes kan worden gebruikt.

In tegenstelling tot het Pijler 2-vereiste komt de Pillar 2 guidance bovenop het niveau aan CET 1 dat nodig is om aan de kapitaalbuffervereisten te voldoen. Het niet-naleven van deze doelstelling resulteert niet automatisch in prudentiële maatregelen zoals de beperking van de uitkering van dividenden, variabele beloningen of van de betaling van coupons op aanvullend Tier 1-instrumenten, die van toepassing zijn bij niet-naleving van de kapitaalbuffervereisten. Bij niet-naleving van de Pillar 2 guidance dient de betrokken bank haar prudentiële toezichthouder in te lichten en zal het GTM prudentiële maatregelen vaststellen met inachtneming van de specifieke omstandigheden.

In het kader van de invoering van deze Pillar 2 guidance in de methodologie, heeft de ECB ook rekening gehouden met het feit dat de resultaten van een ongunstig stresstestscenario reeds gedeeltelijk in de in 2015 vastgelegde Pijler 2-vereisten waren opgenomen. Over het geheel genomen heeft ze de kalibratie van deze vereisten dus neerwaarts bijgesteld om dubbeltellingen tussen de Pijler 2-vereisten en de nieuwe Pillar 2 guidance te beperken.

GRAFIEK 105 STRUCTUUR VAN DE CET 1-KAPITAALVEREISTEN

Bron: NBB.

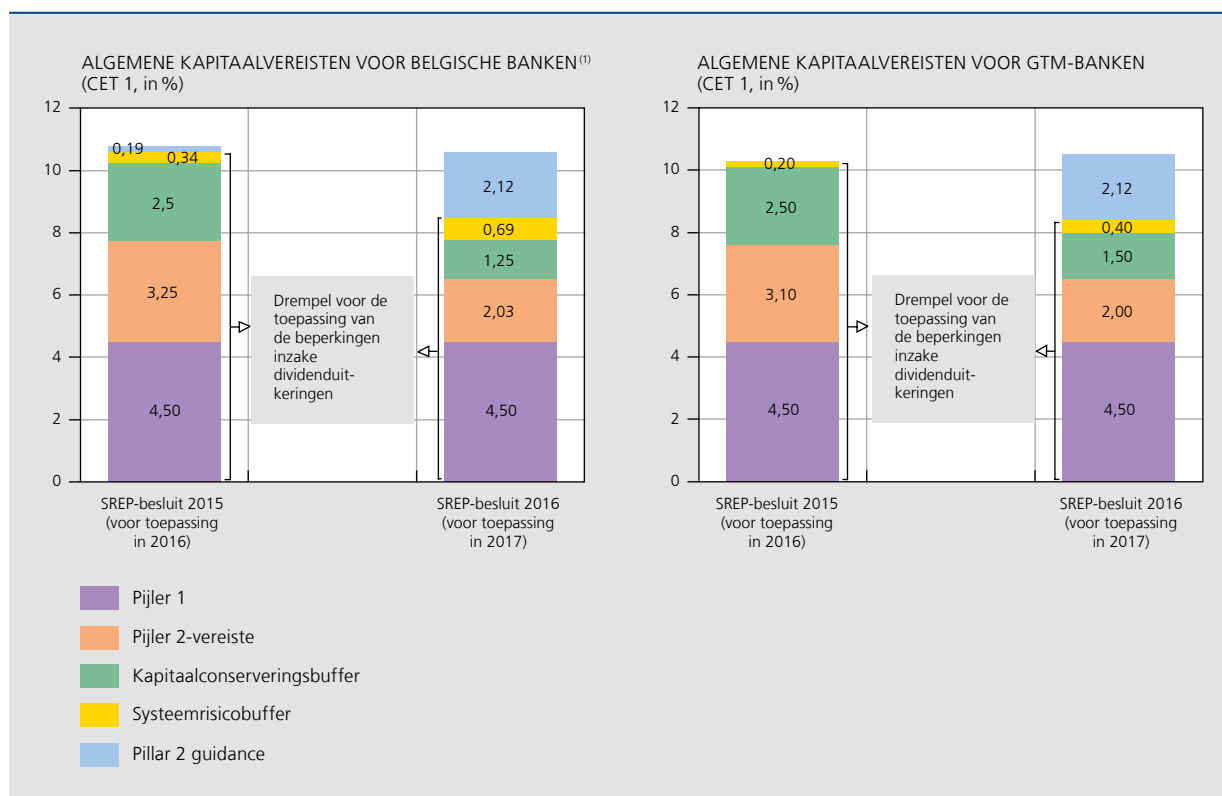
Voor de banken die deel uitmaken van het GTM, was het voornaamste gevolg van deze verschillende maatregelen dat de Pijler 2-vereisten zijn gedaald tot gemiddeld 2%, tegen 3,1% van de RWA die in 2016 van toepassing waren. Dit niveau van het vereiste is dichterbij genaderd tot de niveaus van de Pijler 2-vereisten van de Europese banken buiten het GTM-gebied.

Een ander gevolg is de daling, van 10,3% in 2016 tot 8,4% voor 2017, van de drempelwaarde voor de CET 1-ratio (de zogenaamde Maximum Distributable Amount trigger), die bij niet naleving door de kredietinstelling de verplichting inhoudt de betaling van dividenden, van variabele beloning en van coupons op aanvullend Tier 1-instrumenten te beperken. Bijgevolg is het risico voor de beleggers in kapitaalinstrumenten in de GTM-banken kleiner geworden ten opzichte van 2016, wat de toegang tot de kapitaalmarkt en de hervatting van de bancaire activiteiten zou moeten vergemakkelijken.

Deze vermindering van de Pijler 2-vereisten werd echter gemiddeld beschouwd gecompenseerd door de invoering van de Pillar 2 guidance, waardoor kan worden gewaarborgd dat de vraag naar CET 1-kapitaal in 2017 in de praktijk nagenoeg constant zal blijven ten opzichte van 2016, en dat de nieuwe methodologie op zich niet zal leiden tot een vermindering van de weerbaarheid van de banksector.

De Belgische banken die onder het toezicht van het GTM staan, laten een vergelijkbaar verloop zien, met een daling van de Pijler 2-vereisten van 3,25% in 2016 tot gemiddeld 2,03% in 2017, en met een vermindering van de Maximum Distributable Amount trigger van 10,6% tot 8,5% in 2017. De totale vraag naar kapitaal op basis van de CET 1-ratio neemt daarentegen licht af, van 10,8% tot 10,6%, rekening houdend met de Pillar 2 guidance. Deze lichte daling weerspiegelt de verbetering van het risico-profiel van een aantal Belgische banken in 2016.

GRAFIEK 106 VERLOOP VAN HET BEDRAG EN DE STRUCTUUR VAN DE CET 1-KAPITAALVEREISTEN

Bronnen: ECB, NBB.

(1) Ongewogen gemiddelde van de als belangrijk beschouwde banken, inclusief BNP Paribas Fortis en ING België maar exclusief Dexia.

Kader 10 – Europese bankenstresstest van 2016

In overeenstemming met de Europese regelgeving coördineerde de EBA in 2016 een stresstest waaraan 51 grote EU-banken deelnamen, waaronder 37 instellingen uit GTM-landen die onder rechtstreeks toezicht van de ECB staan. Twee van deze 37 instellingen zijn in België gevestigd: Belfius Bank en KBC Groep⁽¹⁾.

Net als de vorige tests had de Europese stresstest van 2016 tot doel de toezichthouders, banken en marktdeelnemers een gemeenschappelijk analytisch kader te bieden om de weerbaarheid van grote EU-banken en van het EU-banksysteem tegen ongunstige economische schokken te vergelijken en te beoordelen. De stresstest bestond uit een basisscenario en een ongunstig scenario, allebei met een tijdshorizon van drie jaar (2015-2018). De veronderstellingen met betrekking tot de macro-economische variabelen in het basisscenario stemden overeen met de najaarsprognose 2015 van de EC. Het ongunstige scenario, dat werd ontworpen door het ESRB, was een hypothetisch scenario dat de systeemrisico's weerspiegelde waarvan geoordeeld werd dat ze de meest wezenlijke bedreigingen vormden voor de stabiliteit van de EU-banksector⁽²⁾. Aangezien het ongunstige scenario van de stresstest hypothetisch was, moeten de geraamde effecten van dit scenario niet worden beschouwd als prognoses van de winstgevendheid van de banken. Daarnaast werd in de resultaten geen rekening gehouden met mogelijke reacties van de banken op schokken, aangezien de stresstest uitging van een constante balans. De resultaten van de stresstest vormen niettemin een nuttig analytisch instrument om te beoordelen in welke mate de balansen van de banken bestand zijn tegen de beschouwde specifieke schokken.

In tegenstelling tot de Europese stresstest die in 2014 werd uitgevoerd, bevat de stresstest van 2016 geen pass/fail-drempel voor de geraamde CET 1-ratio in het ongunstige scenario. De test was veeleer bedoeld om gebruikt te worden als cruciale input voor de SREP, waarbij ook rekening kan worden gehouden met de risicobeperkende maatregelen van het management en de potentiële balansdynamiek, met als voornaamste doel de aanbevelingen voor Pijler 2-kapitaal vast te stellen.

De grafiek vergelijkt de gemiddelde CET 1-ratio van de Belgische banken (Belfius en KBC) en de GTM-banken aan het begin en aan het einde van de stresstesthorizon, in het basisscenario en in het ongunstige scenario.

De Belgische banken hadden een goede uitgangspositie in vergelijking met de steekproef van grote GTM-banken die aan de stresstest deelnamen. Aan het begin van de test bedroegen hun CET 1-ratio's gemiddeld 15,4 %, wat gunstig afsteekt tegen de gemiddelde uitgangspositie van de CET 1-ratio voor de steekproef van GTM-banken, die 13,0 % bedroeg. De Belgische banken en de GTM-banken hadden in de uitgangspositie ook een betere solvabiliteitsratio dan in de Europese stresstest die in 2014 werd uitgevoerd.

In het basisscenario werd voor de Belgische banken tussen eind 2015 en eind 2018 een gemiddelde stijging van 1,2 procentpunt van hun CET 1-ratio opgetekend, terwijl de GTM-banken over dezelfde periode een gemiddelde stijging van 0,6 procentpunt lieten optekenen. Beide stijgingen waren grotendeels toe te schrijven aan de gunstige macro-economische en financiële prognoses van de EC voor België en het eurogebied, alsook aan een aantal methodologische veronderstellingen van de EBA (bv. geen marktrisicoschok voor 'available-for-sale' en 'fair value option' posities in het basisscenario).

De impact van het ongunstige scenario was voor de Belgische banken grotendeels vergelijkbaar met die voor de GTM-banken; tussen eind 2015 en eind 2018 daalden hun CET 1-ratio's respectievelijk met gemiddeld 4,1 procentpunt en 3,9 procentpunt. In beide gevallen waren de sterke dalingen van de CET 1-ratio's toe te schrijven aan de door het ESRB gesimuleerde zeer zware recessie, die voor België en het eurogebied onder andere

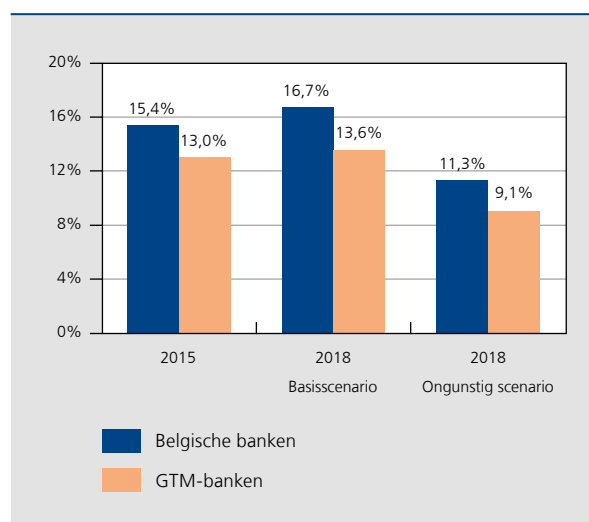
(1) ING België en BNP Paribas Fortis, die dochterondernemingen zijn van buitenlandse bankgroepen, namen via hun moederinstellingen deel aan de stresstest. Hun resultaten zijn bijgevolg niet geconsolideerd in het Belgische gemiddelde dat in de grafiek wordt weergegeven.

(2) Voor nadere informatie over de basisscenario's en de ongunstige scenario's in België en de EU, zie het Macroprudentieel verslag van de NBB voor 2016 (pp. 14-16).

GEMIDDELDE CET 1-RATIO

(in %)

Bronnen: ECB, NBB.

gepaard ging met een aanzienlijke inkrimping van het bbp, een forse toename van de werkloosheid, een sterke daling van de vastgoedprijzen en een stijging van de rente, evenals een toename van de spreads.

Gezien hun CET 1-ratio's in de uitgangspositie en de geraamde daling ervan in het ongunstige scenario, bedroegen de voor eind 2018 geraamde CET 1-ratio's voor de Belgische banken in het ongunstige scenario gemiddeld 11,3 %, dus ruim boven de gemiddelde CET 1-ratio van 9,1 % voor de GTM-banken. De betere uitgangsposities van de Belgische banken en hun resultaten voor de Europese stresstest van 2016 weerspiegelen ook ten minste gedeeltelijk de aanpassingen die deze banken sinds 2014 hebben doorgevoerd; ze hebben met name hun kapitaalpositie versterkt, hun schulden afgebouwd, het risico verbonden aan hun kernactiviteiten verminderd en uit de crisistijd stammende activa ('legacy assets') afgebouwd. In de stresstest van 2014 werden de resultaten van deze banken nog fors gedrukt door deze activa.

Al met al blijkt uit de resultaten van de twee grootste Belgische banken die rechtstreeks aan de stresstest van 2016 hebben deelgenomen, dat hun schokbestendigheid verbeterd is sinds 2014. Dit is een welkome ontwikkeling in een omgeving die desalniettemin een uitdaging blijft vormen voor de winstgevendheid van de Europese banken.

3. Regelgevende aspecten

3.1 Internationale regelgeving

Het Bazels Comité voor Banktoezicht werkte gedurende het verslagjaar verder aan de voltooiing van het Bazel III-pakket, dat voorziet in een hervorming van de reglementaire standaarden voor de banksector. Sinds het uitbreken van de mondiale financiële crisis in 2008 werkte dit internationale overlegorgaan van banktoezichthouders

en centrale banken gestaag aan de uitbouw en implementatie van een raamwerk van robuuste standaarden die de tijdens de crisis ontoereikend gebleken kapitaal- en liquiditeitsbuffers van banken dienen te verstevigen.

De reeds eerder afgewerkte en geleidelijk geïmplementeerde standaarden uit dit pakket legden de nadruk op de versterking van het risicoabsorberend vermogen van de kapitaalbuffers van banken en op de invoering van bijkomende macroprudentiële buffers, liquiditeitsstandaarden en een hefboomratio. De herziening van

de berekening van de noemer van de risicogewogen kapitaalratio voor banken, namelijk de risicogewogen activa, vormt echter het sluitstuk van deze hervormingen in het kader van het Bazel III-raamwerk. De banksector kan op grond van de huidige bancaire regelgeving gebruikmaken van interne modellen voor de berekening van de krediet-, markt- en operationele risico's verbonden aan haar blootstellingen en activiteiten. Deze modellen resulteren in risicogewogen activa, en de bank is verplicht een minimumpercentage van deze risicogewogen activa als reglementair eigen vermogen aan te houden. Tijdens de crisis rezen een aantal vragen over de transparantie, de vergelijkbaarheid en complexiteit van de berekeningsmethodes voor deze risicogewogen activa en met name over de rol van interne modellen in dit verband. Het Bazels Comité voor Banktoezicht werkt een nieuwe hybride aanpak uit, waarbij het gebruik van interne modellen voor portefeuilles en risico's die moeilijk modelleerbaar worden geacht, wordt teruggeschroefd, en het gebruik van interne modellen voor beter modelleerbare portefeuilles en risico's aan strengere regels wordt onderworpen, om de vergelijkbaarheid te vergroten en oneigenlijk gebruik te voorkomen. Er werd afgesproken dat deze hybride aanpak niet mag leiden tot een aanzienlijke verhoging van de kapitaalvereisten bij banken die deze interne modellen terdege hanteerden.

Concreet voorziet het raamwerk in de hervorming van de berekeningsmethodes voor kredietrisico. De internemodellenbenadering mag mogelijk niet langer gebruikt worden voor blootstellingen in aandelen, en enkel nog voor de inschatting van de kans op wanbetaling (probability of default) van kredieten aan financiële bedrijven en aan de grootste niet-financiële bedrijven. Ze zou dus niet meer gebruikt mogen worden voor de schatting van andere parameters die de risicogewogen activa bepalen, zoals het verlies en de blootstelling bij wanbetaling (loss given and exposure at default). Daarnaast voorziet het pakket naar alle waarschijnlijkheid in minimumniveaus voor de door de interne modellen gegenereerde parameters, als ook in een herziening van de standaardbenadering voor de berekening van de kapitaalvereisten voor kredietrisico, die risicogewichten zou toekennen die gevoeliger zijn voor de onderliggende risico's.

Interne modellen zouden evenmin nog kunnen worden gebruikt voor het berekenen van de kapitaalvereisten verbonden aan operationele risico's.

Tot slot voorziet het pakket mogelijk in een minimumniveau (een zogenaamde 'output floor') voor de kapitaalvereisten berekend aan de hand van interne modellen, die op zijn minst een nog te bepalen percent moeten uitmaken

van de door de het Bazels Comité voor Banktoezicht bepaalde kapitaalvereisten berekend aan de hand van de standaardbenaderingen.

Met de voltooiing van deze hervorming van de berekeningsmethodes voor risicogewogen activa zou het Comité aldus de hervorming die werd ingezet na de mondiale financiële crisis beëindigen. De verschillende standaarden zouden, gezien de impact op de kapitaalvereisten van bepaalde banken en binnen het huidige economische klimaat, zeer geleidelijk ingevoerd worden. Bij het afsluiten van dit Verslag kon op internationaal vlak nog geen globaal akkoord worden bereikt.

Het herstel van de geloofwaardigheid van interne modellen en het beperken van onverantwoorde verschillen in de uitkomsten van deze modellen is ook één van de objectieven van het GTM. Ook binnen het GTM bestaat er met name bekommernis om het feit dat gelijke risico's tot een verschillende risico-inschatting leiden. Begin 2016 startte het ECB dan ook een project om dit te verhelpen, namelijk het 'Targeted Review of Internal Models' (TRIM). Het TRIM-project moet de geloofwaardigheid, de toereikendheid en de geschiktheid van de interne modellen versterken. Om deze doelstelling te bereiken zal TRIM het toezicht op interne modellen harmoniseren en vervolgens gerichte inspecties uitvoeren met betrekking tot de meest relevante interne risicomodellen. Gedurende het verslagjaar lag de focus van TRIM op twee activiteiten: het harmoniseren van het toezicht door uniforme verwachtingen en inspectietechnieken voor krediet-, markt- en tegenpartijrisicomodellen uit te werken en het uitvoeren van analyses van de kwalitatieve aspecten van kredietrisicomodellen. In die zin vormt dit project het sluitstuk van de hervormingen ter verbetering van de berekeningsmethodes voor het reglementair eigen vermogen van banken.

Het Bazels Comité voor Banktoezicht heeft in april 2016 tevens nieuwe standaarden⁽¹⁾ gepubliceerd voor het renterisico in het banking book. Die standaarden vervangen de 'Principles for the management and supervision of interest rate risk' van het Bazels Comité van 2004.

De aanpassing van het raamwerk voor het renterisico in het banking book werd gemotiveerd door de veranderingen in zowel de markt als het prudentiële toezicht sinds 2004, en in het bijzonder de huidige lagerenteomgeving. Zowel de aanhoudende lage rente als een mogelijk plotse renteomslag vormen immers grote uitdagingen voor de banksector. Met de aanpassing van het raamwerk wordt onder meer beoogd het

(1) BCBS, Standards for Interest rate risk in the banking book, 12 April 2016.

identificeren, meten, beheren en evalueren van het renterisico in het banking book te verbeteren en te harmoniseren en tevens te verzekeren dat instellingen over voldoende kapitaal beschikken om verliezen als gevolg van dit risico te kunnen dragen. Het Bazels Comité heeft evenwel geoordeeld dat het renterisico in het banking book te heterogeen is om dit op internationaal vlak voldoende te kunnen harmoniseren en standaardiseren. Het renterisico in het banking book blijft bijgevolg zoals voorheen een zogenaamd tweedepijlerrisico, waarvoor aan de banken op individuele basis bijkomende kapitaalvereisten kunnen worden opgelegd, gebaseerd op de individuele positie van de betrokken instelling.

De belangrijkste aanpassingen ten opzichte van het raamwerk van 2004 zijn de volgende:

- Meer specifieke richtlijnen met betrekking tot het beheer en het meten van het renterisico in het banking book, onder meer aangaande de in aanmerking te nemen gedragsgerelateerde assumpties (bijvoorbeeld voor spaarboekjes en zichtrekeningen bij Belgische banken) en het vastleggen van een aantal renteschokscenario's die als minimum dienen te worden beschouwd.
- Een uitgebreidere en meer specifieke vereiste tot openbaarmaking van enkele kwantitatieve maatstaven, op basis van vooropgestelde scenario's, alsook van bepaalde kwalitatieve informatie, teneinde de consistentie, de transparantie en de vergelijkbaarheid te verbeteren.
- Een aangepaste standaardbenadering, die de banken vrijwillig kunnen toepassen of die kan opgelegd worden door de bevoegde toezichthouder, voor het meten en het beheren van het renterisico in het banking book.
- Een strengere benadering voor outliers, waarbij banken waarvan de negatieve impact van de toegepaste renteschokscenario's groter is dan 15% van het Tier 1-kapitaal, worden onderworpen aan bijkomend onderzoek en/of worden geacht bijkomende maatregelen te nemen of bijkomend kapitaal aan te houden.

Het nieuwe raamwerk is van toepassing vanaf 2018. De EBA werkt momenteel aan een aanpassing van de richtlijnen van mei 2015⁽¹⁾, om deze in overeenstemming te brengen met het nieuwe Bazel-raamwerk. Ook het GTM bekijkt momenteel hoe zij de methodologie voor het renterisico in het banking book kan aanpassen aan dit nieuwe raamwerk en hoe de opties die nog worden opengelaten door het Bazels Comité ingevuld

kunnen worden om een verbeterde en meer geharmoniseerde prudentiële aanpak van het renterisico te bewerkstelligen.

Ten slotte lanceerde de EC tijdens het verslagjaar voorstellen tot aanpassing van de CRR en de CRD IV. Deze voorstellen zullen in 2017 worden besproken door het Europees Parlement en de Europese Raad en hebben tot doel om, met enige vertraging, andere belangrijke elementen van het Bazel III-pakket in de EU te implementeren. De voorstellen houden bij de omzetting van de Bazelnormen rekening met de specifieke Europese context. Ten eerste wordt de hefboomratio, die een minimumkapitaalvereiste oplegt op basis van de omvang van de activa en een deel van de buitenbalansposten van een bank, ingevoerd als een bindende ratio. Deze ratio is complementair aan de risicogewogen kapitaalratio voor banken en beoogt een excessieve schuldfinanciering bij banken te voorkomen. De hefboomratio was reeds ingevoerd als een observatieratio. Ten tweede stelt de EC voor om ook de tweede Bazel III-liquiditeitsnorm, de netto stabiele financieringsratio (net stable funding ratio, NSFR) in te voeren als bindende ratio voor Europese banken. Door deze ratio worden banken verplicht om in voldoende stabiele financieringsbronnen te voorzien voor de minder liquide of illiquide activa op de balans. Ten derde omvatten deze amendementen ook voorstellen voor de implementatie van de nieuwe door het Bazels Comité voor Bankentoezicht uitgewerkte berekeningsmethodes voor de kapitaalvereisten voor markt- en tegenpartijrisico's in de risicogewogen kapitaalratio. Met name de nieuwe methodologie voor marktrisico houdt een fundamentele herziening in van de aanpak die hogere vereisten oplegt aan risicovolle posities in de handelsportefeuilles van banken (Fundamental Review of Trading Book).

Naast de implementatie van deze elementen van het Bazel III-pakket omvatten de voorgestelde amendementen in de CRR en de CRD IV tevens maatregelen om de rapporterings- en publicatielast van kleinere instellingen te beperken. De EC houdt ook vast aan de bestaande, minder complexe reglementaire standaarden voor kleinere instellingen om de bancaire regelgeving meer proportioneel te maken.

De voorstellen behelzen ook aanpassingen in de Pijler 2-benadering van de toezichthouders en legt de modaliteiten vast voor de vereiste voor TLAC voor G-SIB's⁽²⁾.

Tot slot wordt ook de behandeling van soevereine risico's of risico's verbonden aan blootstellingen op overheden nog steeds aan een kritische blik onderworpen, zoals omschreven in Kader 11.

(1) EBA/GL/2015/08, Guidelines on the management of interest rate risk arising from non-trading activities, 22 May 2015.

(2) Zie hoofdstuk B, paragraaf 1.2 van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht' van dit Verslag.

Kader 11 – Internationale initiatieven m.b.t. soevereine risico's

De bankencrisis en de daaruit voortvloeiende solvabiliteitsproblemen van bepaalde landen binnen en buiten de EU tonen aan dat niet alle blootstellingen op overheden per definitie risicovrij zijn. Bankencrisissen zijn historisch vaak voorafgegaan door, gepaard gegaan met en gevolgd door financiële stress op overheden. Verbanden tussen banken en overheden kunnen in tijden van stress via verschillende kanalen en dimensies de rol spelen van stabiliserende schokdemper maar kunnen ook leiden tot een negatieve zichzelf voedende lus – ook wel de sovereign-bank 'nexus' genoemd – die grote negatieve financiële en macro-economische gevolgen kan hebben en systeemrisico's en financiële instabiliteit kan veroorzaken.

Eerdere maatregelen waren hoofdzakelijk gericht op de versterking van de fiscale duurzaamheid van overheden. Recente hervormingen van de financiële regelgeving, zoals de interne versterking voorzien in het afwikkelingsregime en het Bazel III-pakket voor banken, beogen de veerkracht van de verschillende actoren van het financieel systeem te versterken. Vraag blijft echter of deze volstaan om de intrinsieke risico's verbonden aan blootstellingen vanwege met name de kredietinstellingen op overheden en de publieke sector in brede zin te weerspiegelen en het besmettingsgevaar tussen beide te verminderen.

In 2015 publiceerde het ESRB⁽¹⁾ een rapport over de bestaande regelgeving met betrekking tot soevereine risico's en in 2016 boog een Europese werkgroep⁽²⁾ zich over de behandeling van kapitaal- en liquiditeitsvereisten van banken en verzekeringsondernemingen voor hun soevereine en overheidsgerelateerde blootstellingen.

Ook het Bazels Comité voor Banktoezicht voert momenteel, op basis van literatuurstudies en conceptuele en empirische analyses, een grondige analyse uit van de bronnen en kanalen van de soevereine risico's in de banksector. Ze evalueert en inventariseert bovendien de bestaande regelgeving en beoordeelt potentiële beleidsopties voor wijzigingen aan het huidig reglementair kader. Deze doorgedreven oefening dekt de perimeter van entiteiten uit de overheidssector, met inbegrip van centrale overheden, centrale banken, regionale overheden, lokale overheden en publiekrechtelijke lichamen. Blootstellingen op entiteiten van de overheid worden door financiële actoren gebruikt voor liquiditeitsbeheer, kredietrisicolimitering, asset pricing, financiële bemiddeling en beleggingsdoeleinden. Aldus houdt het Comité bij eventuele herzieningen rekening met diverse overwegingen zoals de belangrijke maar heterogene rol van blootstellingen op overheden in het bankwezen, de financiële markten en de bredere economie, de implementatie van het monetaire beleid en het begrotingsbeleid en nog andere aspecten die relevant zijn voor de financiële stabiliteit. Vooral nog leidt dit echter niet tot concrete reglementaire voorstellen.

Tot slot valt een recent initiatief te vermelden, opgestart op verzoek van het ESRB, dat de haalbaarheid en voor- en nadelen onderzoekt van obligaties gedekt door een gediversifieerde pool van Europese overheidsobligaties.

(1) ESRB report on the regulatory treatment of sovereign exposures, March 2015.

(2) EFC-High Level Working Group on the Regulatory Treatment of Sovereign Exposures.

3.2 Belgische regelgeving

De CRR is het geheel van regels dat op geharmoniseerde wijze van toepassing is op alle Europese banken (single rulebook). De CRR omvat evenwel een belangrijk aantal opties en nationale discreties die kunnen worden ingevuld door de lokale bevoegde toezichthouder of, in sommige gevallen, gedurende een overgangsperiode, door de Europese lidstaat zelf. In het kader van een oefening tot harmonisatie van de invulling van deze

nationale discreties binnen het GTM, besliste de ECB als bevoegde toezichthouder in 2016 dat de banken die rechtstreeks onder haar toezicht vallen, een eenduidige invulling dienden te geven aan deze opties en discreties, en vaardigde ze een specifieke ECB-verordening ter zake uit⁽¹⁾.

(1) ECB-Verordening nr. 2016/445 van 14 maart 2016 betreffende de wijze waarop gebruik wordt gemaakt van de keuzemogelijkheden en manoeuvreerruimte die het Unierecht biedt.

De Bank publiceerde een wijzigingsreglement⁽¹⁾ om het reglement van 4 maart 2014 m.b.t. deze discreties in overeenstemming te brengen met de nieuwe ECB-invulling. In een geest van harmonisatie en gelijke behandeling werd tevens een specifiek NBB-reglement⁽²⁾ met strengere Belgische liquiditeitsvereisten voor kredietinstellingen opgeheven met ingang van oktober 2016. De Bank nam ook de gelegenheid te baat om de discretie met betrekking tot de beperking van de blootstelling op buitenlandse moeder- en dochterondernemingen te handhaven voor zowel belangrijke als minder belangrijke instellingen, omdat te omvangrijke blootstellingen een efficiënte afwikkeling van probleemsituaties kunnen bemoeilijken en mede in afwachting van de verdere voltooiing van de Europese Bankenunie en in het bijzonder de inwerkingtreding van haar derde Pijler, het Europees depositogarantiestelsel.

De ECB startte samen met de nationale bevoegde autoriteiten in het najaar van 2016 een gelijkaardig project op ter invulling van deze opties voor de minder belangrijke instellingen, dat in de loop van 2017 zal worden afgerond. Eens de resultaten ervan gekend zijn, zal in 2017 een bijkomende aanpassing van de bestaande Belgische regelgeving worden doorgevoerd.

Tijdens het verslagjaar werd tevens het wettelijk kader voor beleggingsondernemingen aangepast. De bankwet, als gewijzigd bij wet van 25 oktober 2016 op het statuut van en het toezicht op beursvennootschappen en houdende diverse bepalingen, bevat een nieuw Boek XII met bepalingen die van toepassing zijn op beursvennootschappen⁽³⁾.

Deze nieuwe architectuur laat toe om rekening te houden, enerzijds, met de bevoegdheidsverdeling tussen de Bank en de FSMA die voortvloeit uit de zogenaamde 'Twin Peaks'-hervorming en met de specificiteit dat voor beursvennootschappen andere regels gelden dan voor vennootschappen voor vermogensbeheer en beleggingsadvies, en, anderzijds, met het feit dat de vereisten voor beursvennootschappen vergelijkbaar zijn met deze voor kredietinstellingen.

Wat de inhoud betreft heeft de wetgever beslist om het prudentieel regime voor beursvennootschappen niet te wijzigen en de specifieke eigenschappen van het bestaande toezichtkader voor beursvennootschappen te

handhaven. De inhoudelijke wijzigingen beperken zich tot de omzetting van de nieuwe Europese prudentiële vereisten van de CRD IV-richtlijn en van een deel van de MIFID II-richtlijn⁽⁴⁾ en de bepalingen die overgenomen zijn uit de FICOD-richtlijn⁽⁵⁾ en de BRRD-richtlijn⁽⁶⁾.

Om redenen van proportionaliteit onderscheidt de wet (naast de categorie van de systeemrelevante beursvennootschappen) meerdere categorieën van beursvennootschappen waarvoor verschillende organisatorische vereisten gelden, namelijk kleine beursvennootschappen, significante beursvennootschappen en andere beursvennootschappen (beursvennootschappen die niet voldoen aan de criteria van de twee andere categorieën). Van de 20 beursvennootschappen die over een vergunning beschikken, behoren de meeste tot de categorie van de kleine beursvennootschappen. Eén beursvennootschap voldoet aan de kwantitatieve criteria om als significante beursvennootschap te worden aangemerkt.

De criteria die bepalen of een beursvennootschap als significant kan worden aangemerkt, verschillen echter van die welke voor de kredietinstellingen worden toegepast (zie Kader 12). Het vereiste om een risicocomité en een auditcomité op te richten in kleinere beursvennootschappen, die vaak familiebedrijven zijn, werd als onevenredig beschouwd. Daarom maakt de wet binnen de categorie van de niet-significante beursvennootschappen een bijkomend onderscheid op basis van het bedrag van de in bewaring ontvangen effecten van cliënten.

(1) Reglement van 26 juli 2016 van de NBB tot wijziging van het Reglement van 4 maart 2014 van de NBB betreffende de tenuitvoerlegging van Verordening (EU) nr. 575/2013.

(2) Reglement van 2 juni 2015 betreffende de liquiditeit van kredietinstellingen.

(3) Deze wijziging ging gepaard met de goedkeuring van een tweede wet van 25 oktober 2016 betreffende de toegang tot het beleggingsdienstenbedrijf en betreffende het statuut van en het toezicht op de vennootschappen voor vermogensbeheer en beleggingsadvies, dat de bepalingen met betrekking tot de beleggingsondernemingen in het algemeen bevat (definitie van beleggingsdiensten, verplichting tot publicatie van lijsten van beleggingsondernemingen waaraan een vergunning is verleend, beschermde namen, ...) en heft de wet van 6 april 1995 inzake het statuut van en het toezicht op de beleggingsondernemingen op.

(4) Market in Financial Instruments Directive: Richtlijn 2014/65/EU van 15 mei 2014 betreffende markten voor financiële instrumenten. Voor de beleggingsondernemingen (waaronder de beursvennootschappen) bevat deze tekst bepalingen betreffende de toegang tot het bedrijf (vergunning), het toezicht op het aandeelhouderschap en het recht op vrije vestiging in de lidstaten van de Europese Economische Ruimte.

(5) Financial Conglomerates Directive: Richtlijn 2002/87/EU van 16 december 2002 betreffende het aanvullende toezicht op kredietinstellingen, verzekeringsondernemingen en beleggingsondernemingen in een financieel conglomeraat.

(6) De BRRD-richtlijn is enkel van toepassing op de beursvennootschappen die over een vergunning beschikken om beleggingsdiensten aan te bieden die bestaan in het handelen voor eigen rekening en het overnemen van financiële instrumenten en/of het plaatsen van financiële instrumenten met plaatsingsgarantie (artikel 2, lid 1, punten 3 en 23).

Kader 12 – De 3 categorieën van beursvennootschappen in de bankwet en de vereisten op het gebied van governance

1° Significante beursvennootschappen⁽¹⁾

Beursvennootschappen die meer dan één van de volgende 3 kwantitatieve drempels bereiken of overschrijden⁽²⁾:

- het gemiddeld aantal werknemers gedurende het betrokken boekjaar bedraagt 250;
- balanstotaal van € 43 miljoen;
- jaarlijkse netto-omzet van € 50 miljoen.

De Bank kan op basis van kwalitatieve criteria beslissen dat een beursvennootschap als significant moet worden beschouwd.

Er geldt een verplichting tot oprichting van een directiecomité, waarvan kan worden afgeweken op grond van de omvang en het risicoprofiel van de beursvennootschap. Artikel 504 van de bankwet bepaalt dat binnen het wettelijk bestuursorgaan vier aparte comités moeten worden opgericht (auditcomité, risicocomité, remuneratiecomité en benoemingscomité). Net zoals voor kredietinstellingen, kan rekening worden gehouden met de organisatie binnen de groep om toe te staan dat van deze verplichtingen wordt afgeweken⁽³⁾.

Deze regeling stemt overeen met die welke van toepassing is voor significante kredietinstellingen.

2° Andere beursvennootschappen

Beursvennootschappen die maximum één van de drie in 1° vermelde kwantitatieve drempels bereiken of overschrijden en waarvan het totaal bedrag aan in bewaring ontvangen financiële instrumenten van cliënten gelijk is aan of groter dan € 5 miljard.

Er geldt een verplichting tot oprichting van een directiecomité, waarvan kan worden afgeweken op grond van de omvang en het risicoprofiel van de beursvennootschap. Er bestaat ook een verplichting tot oprichting van een auditcomité en een risicocomité binnen het wettelijk bestuursorgaan, waaraan ook voldaan kan worden door één enkel gezamenlijk audit- en risicocomité op te richten. Dit strookt met de regeling voor kredietinstellingen die niet significant zijn op grond van artikel 3, 30°, b) van de bankwet. Net zoals voor kredietinstellingen kan met de organisatie binnen de groep rekening worden gehouden om toe te staan dat van deze verplichtingen wordt afgeweken.

3° Kleine beursvennootschappen

Beursvennootschappen die maximum één van de drie in 1° vermelde kwantitatieve drempels bereiken of overschrijden en waarvan het totaal bedrag aan in bewaring ontvangen financiële instrumenten van cliënten gedurende 2 opeenvolgende boekjaren kleiner is dan € 5 miljard.

Er geldt noch een verplichting tot oprichting van een directiecomité, noch een verplichting om binnen het wettelijk bestuursorgaan de voornoemde comités op te richten. Deze regeling stemt overeen met die welke in de wet van 6 april 1995 was opgenomen voor kleine beursvennootschappen. Vaak zijn deze kleine beursvennootschappen familiebedrijven die geen beroep doen op externen.

(1) Een systeemrelevante beursvennootschap die als dusdanig is erkend, wordt voor de toepassing van de vereisten inzake governance als significant beschouwd.

(2) Zie artikel 486 van de bankwet. Deze criteria waren reeds opgenomen in de wet van 6 april 1995.

(3) In de wet van 6 april 1995 werd reeds bepaald dat rekening kon worden gehouden met het feit dat de betrokken beursvennootschap deel uitmaakt van een financiële groep die op groepsniveau over een auditcomité en/of een remuneratiecomité beschikt.

Een kleine beursvennootschap kan op grond van kwalitatieve criteria echter als een andere beursvennootschap worden aangemerkt door de Bank, met gevolgen voor de governancegerelateerde verplichtingen.

In de praktijk mogen uitsluitend beursvennootschappen die voldoen aan de criteria om als kleine beursvennootschappen te worden aangemerkt, in de vorm van een BVBA en/of een commanditaire vennootschap worden opgericht. Alleen de categorie van kleine beursvennootschappen dient immers noch een directiecomité noch een auditcomité op te richten en zal de geldende vereisten op het gebied van governance dus kunnen verzoenen met de vennootschapsvorm van een BVBA of een commanditaire vennootschap.

3.3 Rapportering, boekhouding en governance

Wat de governance, de boekhouding en de rapportering betreft, zijn er voor het jaar 2016 drie onderwerpen die specifieke aandacht verdienen: de opvolging van de implementatie van de nieuwe internationale boekhoudnorm International Financial Reporting Standards 9 (IFRS 9), het gebruik van IFRS-normen voor de prudentiële rapportering en de ontwikkelingen op het gebied van beloning.

Studie van de impact van IFRS 9

IFRS 9 – Financiële Instrumenten, die vanaf 2018 in de plaats komt van International Accounting Standards 39 (IAS 39)⁽¹⁾, zal een significant effect hebben op de rekeningen van de kredietinstellingen. IFRS 9 dient voornamelijk het zogenoemde ‘too little too late’-effect tegen te gaan van het in IAS 39 gebruikte model op basis van geleden verliezen door de overschakeling naar een model op basis van verwachte verliezen. Laatstgenoemde is meer in overeenstemming met de prudentiële vereisten. Het voornaamste effect dat van deze norm wordt verwacht is een toename van de voorzieningen voor kredietrisico. Om een robuuste en coherente implementatie van IFRS 9 binnen de Europese Unie te bevorderen maar ook om te anticiperen op mogelijke effecten op het eigen vermogen, heeft EBA in april 2016 een eerste kwalitatieve en kwantitatieve studie naar de impact van IFRS 9 verricht bij een steekproef van banken die representatief zijn voor de Europese markt. De resultaten van deze studie, waaraan de Bank heeft deelgenomen en die losstaat van de bekrachtiging van IFRS 9 door de Europese Unie, werden op geaggregeerde wijze bekendgemaakt op de website van EBA.

De belangrijkste vaststellingen kunnen als volgt worden samengevat:

- De kleinere banken zijn minder vergevorderd met de implementatie, met name omdat ze over minder middelen beschikken;
- Nog niet alle belanghebbende relevante organen worden systematisch bij het project betrokken;
- De meeste bevroegde instellingen zijn van plan om zoveel als mogelijk gebruik te maken van de definities, gegevens, systemen en modellen die zij reeds hanteren in het kader van het beheer van het kredietrisico en van de follow-up op regelgevend vlak;
- Veel deelnemers zijn van plan een parallel run uit te voeren, die echter beperkt zal zijn, door de korte tijdsspanne tussen de afronding van de implementatie van het IFRS 9 – project en de toepassing van de norm;
- De beschikbaarheid en de kwaliteit van de gegevens vormen de belangrijkste uitdagingen voor de deelnemende banken, die een beroep zullen moeten doen op verschillende interne en externe informatiebronnen;
- Over het geheel genomen zou de impact van het onderdeel ‘Opname en waardering’ van IFRS 9 – Financiële instrumenten beperkter moeten zijn dan die van het waardevermindingsmodel dat uitgaat van verwachte kredietverliezen (expected loss impairment model);
- De interpretatie van bepaalde sleutelbegrippen zoals ‘significante toename van het kredietrisico’, vormt een uitdaging op zich en moet nog worden afgerond.

EBA richt voor elk van deze vaststellingen een aantal aanbevelingen aan de sector. Samen met haar richtsnoeren inzake de opname en de waardering van verwachte kredietverliezen, die in de lijn liggen van de richtsnoeren van het Bazels Comité, zullen deze aanbevelingen de Europese kredietinstellingen begeleiden bij het streven naar een kwalitatief hoogstaande implementatie van de norm.

(1) Onder voorbehoud van de aanpassingen die door de International Accounting Standards Board werden aangebracht in IFRS 4 - Verzekeringsovereenkomsten en die het mogelijk maken de toepassing van de norm uit te stellen tot na 2018 voor bepaalde verzekeringsondernemingen.

EBA merkt ook op dat de deelnemende banken zich ten tijde van de studie nog in een weinig vergevorderd stadium van het project bevonden en dus aanzienlijke vereenvoudigingen hebben moeten doorvoeren om de gevraagde schattingen te kunnen verstrekken. Bijgevolg zal er begin 2017 een tweede impactstudie worden uitgevoerd.

De ECB heeft de vragenlijst van EBA overigens uitgebreid tot een reeks minder belangrijke kredietinstellingen en heeft de aanzet gegeven tot een thematisch onderzoek naar de implementatie van IFRS 9 door de belangrijke kredietinstellingen. Parallel met deze studies waaraan zij deelneemt, is de Bank in 2016 eveneens gestart met een kwalitatieve en kwantitatieve analyse van de impact van de IFRS 9-norm op minder belangrijke Belgische kredietinstellingen die aan het hoofd staan van een groep en bijgevolg een geconsolideerde jaarrekening opstellen conform de IFRS-normen. Die impactanalyse zal in 2017 worden voortgezet.

Mededeling van de Bank over het gebruik van IFRS in prudentiële rapportering

Europese kredietinstellingen rapporteren op periodieke wijze financiële informatie aan de bevoegde toezichthouder via het Europese Financial Reporting Framework (FINREP-kader). De rapporteringsvereisten met betrekking tot FINREP werden in het kader van het GTM uitgebreid door de ECB-verordening van 17 maart 2015 betreffende rapportering van financiële toezichtinformatie. Voor België houdt deze uitbreiding in dat alle kredietinstellingen thans ook FINREP-informatie op statutair (of solo) niveau moeten rapporteren, naast de huidige FINREP-rapportering op geconsolideerd niveau op basis van de IFRS-regels.

Omdat de ECB-verordening niet voorzag in een specifieke bepaling voor het toepasselijke boekhoudrecht, moest de FINREP op statutair niveau gerapporteerd worden op basis van de boekhoudregels die in het betrokken land van kracht zijn. Op Belgisch niveau hield dit in dat de FINREP op statutaire basis moest worden opgesteld op basis van de Belgian Generally Accepted Accounting Principles (BGAAP, het Belgisch boekhoudkundig referentiestelsel). Om het opstellen van de statutaire FINREP op basis van de BGAAP-gegevens te vergemakkelijken, besliste de Bank een concordantietafel (mapping) op te stellen.

Sindsdien heeft de ECB, in overeenstemming met de CRR, besloten om op ad-hoc basis en onder bepaalde voorwaarden het gebruik van de IFRS-regels toe te staan voor de prudentiële rapportering van de als belangrijk beschouwde entiteiten. Om te vermijden dat er

verschillen ontstaan tussen de toezichtspraktijken die gehanteerd worden voor belangrijke instellingen en voor de minder belangrijke instellingen, besliste de Bank ook de minder belangrijke instellingen de mogelijkheid te geven om, op ad-hoc basis en onder dezelfde voorwaarden, de IFRS-regels te gebruiken voor de prudentiële rapportering. Dit betekent dat de kredietinstellingen die aan de voorwaarden voldoen, de statutaire FINREP voortaan op basis van de IFRS-regels in plaats van op de BGAAP-regels rapporteren.

Beloningsbeleid: horizontale analyse en omzetting EBA-richtsnoeren

In 2016 heeft de Bank opnieuw, in samenwerking met het GTM, een uitgebreide horizontale analyse verricht van de naleving van de regels met betrekking tot het beloningsbeleid bij belangrijke instellingen. Door de instellingen onderling met elkaar te vergelijken volgens eenzelfde methode wil de Bank het gelijke speelveld in de Belgische financiële sector bevorderen. In casu waren acht belangrijke instellingen opgenomen in de analyse, die betrekking had op de prestaties in 2015, waarvoor variabele beloning werd toegekend in het begin van 2016. De Bank heeft daarbij bijzondere aandacht besteed aan de implementatie van haar aanbevelingen van vorig jaar.

De resultaten van deze horizontale analyse werden meegenomen in een circulaire die de Bank heeft aangenomen om de EBA-richtsnoeren van 27 juni 2016 betreffende een beheerst beloningsbeleid in te voeren in het Belgisch prudentieel kader. Onder andere de volgende elementen komen in deze richtsnoeren aan bod: de governancevereisten, de toepassing van het beloningsbeleid in een groepscontext, het proces voor de selectie van de zogenaamde Identified Staff, het onderscheid tussen vaste en variabele beloning voor de correcte berekening van de verhouding tussen deze twee componenten, de vereisten omtrent de risicogerelateerdheid van het beloningsbeleid, enz. De EBA-richtsnoeren vormen een integraal onderdeel van voormelde circulaire en zullen met ingang van 1 januari 2017 als leidraad fungeren voor het concrete toezicht op het beloningsbeleid en de beloningspraktijken van financiële instellingen. Een beperkt aantal richtsnoeren zijn gebaseerd op een aantal aandachtspunten die de Bank geïdentificeerd heeft naar aanleiding van de jaarlijkse horizontale analyses van het door de belangrijke instellingen gevoerde beloningsbeleid. Zo wordt er in het licht van de hierboven vermelde horizontale analyse o.a. aandacht gevraagd voor:

- een zorgvuldige documentering van het proces voor de selectie van de Identified Staff;

- het belang van transparantie, zowel voor het beloningsbeleid zelf als voor de concrete implementering ervan;
- de bijzondere rol van het risicocomité op het vlak van beloningsbeleid; en
- voldoende variatie in het uitstellen van variabele beloning (zowel aandeel in de totale variabele beloning als duur van het uitstel).

Daarnaast bevestigt de circulaire de beleidslijn van de Bank die inhoudt dat medewerkers aan wie een variabele beloning van maximum € 75.000 werd toegekend, uitzonderlijk, omwille van hun beperkte variabele verloning, niet dienen te worden onderworpen aan de specifieke vereisten inzake uitstel van betaling en financiële instrumenten.

Op Europees vlak heeft de EBA op 30 maart 2016 een rapport met als titel 'Benchmarking of remuneration practices at the European Union level and data on high earners' gepubliceerd met betrekking tot prestatiejaar 2014. Dit rapport is gebaseerd op de beloningsgegevens van een representatief aantal instellingen die verzameld zijn door de nationale toezichthouders, waaronder de Bank. Het rapport wijst op een aantal trends op het niveau van de EU, zoals een significante stijging van het aantal Identified Staff en een verdere daling van de ratio tussen variabele en vaste beloning. Het uitblijven van voldoende harmonisatie binnen de EU in de beloningspraktijken van de instellingen, in het bijzonder op het vlak van uitstel van betaling en financiële instrumenten, blijft dan weer een belangrijk aandachtspunt.

D. Verzekeringen

De langdurige lagerenteomgeving zet het bedrijfsmodel van de verzekeringssector onder zware druk, in het bijzonder in de tak 'leven'. De uitdagingen die hieraan verbonden zijn, kwamen tot uiting in de resultaten van de stresstests die EIOPA in samenwerking met de Bank uitvoerde in 2016, alsook in de analyses van de prioritaire risico's door de Bank. In deze macro-economische context van blijvend lage rente en slechts geleidelijk aantrekken van de economische groei, werd tijdens het verslagjaar een verdere consolidatie van de sector waargenomen.

De voltooiing van het nieuw reglementair kader voor verzekerings- en herverzekeringsondernemingen (Solvabiliteit II) vormt eveneens een grote uitdaging voor de sector en de prudentiële toezichthouder. Met de wet van 13 maart 2016 op het statuut van en het toezicht op verzekerings- of herverzekeringsondernemingen (hierna Solvabiliteit II-wet genoemd) werd de Solvabiliteit II-richtlijn⁽¹⁾ omgezet in Belgisch recht. Deze wet is nog maar de eerste, maar wel belangrijke, stap in de tenuitvoerlegging van het nieuw prudentieel toezichtskader voor verzekerings- en herverzekeringsondernemingen. Naast de vaststelling van het eigenlijke wettelijke kader moesten er verschillende koninklijke besluiten worden gewijzigd of volledig worden herschreven. De Bank heeft eveneens circulaire's gepubliceerd over de meeste aspecten van het nieuwe toezichtskader. Deze teksten zijn grotendeels gebaseerd op de aanbevelingen van EIOPA maar kunnen bepalingen bevatten die specifiek zijn voor België, met name op het vlak van governance.

Naast de voltooiing van het Solvabiliteit II-kader, werd in 2016 ook veel aandacht besteed aan de implementatie van de wetgeving. Meer bepaald heeft de Bank haar interne procedures voor het toezicht op de verzekeringsondernemingen aangepast aan het nieuwe wettelijke kader. Verder werd ook een intern dashboard ontwikkeld, dat een synthetisch overzicht biedt van de kerncijfers van de Solvabiliteit II-rapportering. Tevens werd overleg gepleegd met het IREFI⁽²⁾ over de opdracht van de erkende commissarissen met betrekking tot de Solvabiliteit II-rapportering. Tot slot heeft de Bank ook tal van initiatieven genomen inzake de verbetering van de kwaliteit van de gerapporteerde gegevens.

1. Cartografie van de sector

Belgische markt en anderzijds door de nieuwe, strengere kapitaalvereisten in een lagerenteomgeving.

1.1 Verzekeringsondernemingen

Eind 2016 oefende de Bank toezicht uit op 87 verzekeringsondernemingen, herverzekeringsondernemingen, borgstellingsmaatschappijen en gewestelijke openbaarvervoermaatschappijen die hun eigen voertuigenpark verzekeren. De daling in het aantal ondernemingen onder toezicht die in de voorbije jaren werd vastgesteld, zette zich voort. Opnieuw zijn het vooral fusies en stopzettingen van activiteiten ten gevolge van portefeuilleoverdrachten die de daling verklaren. Deze trends zijn ingegeven enerzijds door de noodzaak tot verdere stroomlijning van de structuur van verzekeringsgroepen die actief zijn in de

1.2 Verzekeringsgroepen

Eind 2016 stonden 14 Belgische verzekeringsgroepen onder toezicht van de Bank, tegenover 17 in 2015. De verdere rationalisering van de groepen is ook hier ingegeven door de noodzaak tot stroomlijning van die structuur en de nieuwe reglementaire vereisten. Acht van deze groepen hebben enkel deelnemingen in Belgische

(1) Richtlijn 2009/138/EG van het Europees Parlement en de Raad van 25 november 2009 betreffende de toegang tot en uitoefening van het verzekerings- en herverzekeringsbedrijf.

(2) Instituut van de Revisoren Erkend voor de Financiële Instellingen.

TABEL 27 VERLOOP VAN HET AANTAL ONDER TOEZICHT STAANDE ONDERNEMINGEN ⁽¹⁾

	2012	2013	2014	2015	2016
Actieve verzekeringsondernemingen	87	83	80	75	72
In run-off geplaatste verzekeringsondernemingen	9	8	4	3	2
Herverzekeringsondernemingen	1	1	1	1	1
Overige ⁽²⁾	16	14	12	12	12
Totaal	113	106	97	91	87

Bron: NBB.

(1) Daarnaast oefende de Bank eind 2016 ook toezicht uit op tien bijkantoren van ondernemingen naar het recht van een andere EER-lidstaat; dit toezicht bleef evenwel beperkt tot de controle van de naleving van de witwasregelgeving.

(2) Borgstellingsmaatschappijen en gewestelijke openbaarvervoermaatschappijen.

verzekeringsondernemingen (nationale groepen); de overige zes verzekeringsgroepen hebben deelnemingen in ten minste één buitenlandse verzekeringsonderneming (internationale groepen). Onder Solvabiliteit II treedt de Bank voor elk van deze groepen op als groepstoezichthouder; in deze hoedanigheid ontvangt zij specifieke rapporteringen, die de basis vormen voor het prudentieel toezicht op groepsniveau.

Om het groepstoezicht te vergemakkelijken, werken de toezichthouders van grensoverschrijdende groepen samen in colleges van toezichthouders. Deze colleges zorgen ervoor dat de samenwerking, de informatie-uitwisseling en de onderlinge raadpleging tussen de toezichthoudende autoriteiten van de lidstaten van de EER effectief ten uitvoer worden gelegd, teneinde de convergentie van de toezichtsactiviteiten te bevorderen. De oprichting en werking van de colleges berust op coördinatie-regelingen

tussen de betrokken toezichthouders, die gebaseerd zijn op Europese regelgeving.

2. Voltooiing van het wettelijke kader

2.1 Koninklijk besluit Jaarrekening en knipperlichtvoorziening

De reglementaire bepalingen betreffende de jaarrekening ⁽¹⁾ werden gewijzigd via het besluit van 1 juni 2016 ⁽²⁾, om de boekhoudregelgeving aan te passen aan het nieuwe toezichtskader dat voortvloeit uit de omzetting van de Solvabiliteit II-richtlijn.

De oude boekhoudregelgeving bevatte geen specifieke regels voor de waardering van de technische voorzieningen maar verwees naar de prudentiële bepalingen. Deze prudentiële bepalingen werden echter vervangen door de prudentiële bepalingen van de Solvabiliteit II-wet, die zeer verschillend zijn.

Wat de jaarrekening betreft, werd geopteerd voor het behoud van de regels voor de waardering van de technische voorzieningen die reeds van toepassing waren vóór de inwerkingtreding van de Solvabiliteit II-wet. Deze benadering maakt een beheerste overgang van het ene naar het andere regelgevingskader mogelijk en garandeert de coherentie en de continuïteit op andere gebieden waar de jaarrekening als referentie wordt gehanteerd (fiscaliteit, vennootschapsrecht, winstdeling,...).

TABEL 28 BELGISCHE VERZEKERINGSGROEPEN ONDER TOEZICHT VAN DE BANK

Belgische nationale groepen	Belgische internationale groepen
AMMA Verzekeringen	Ageas SA/NV
Belfius Verzekeringen	Argenta Assuranties
Cigna Elmwood Holdings	Aviabel
Credimo Holding	Credimundi
Federale Verzekeringen	KBC Verzekeringen
Fork Capital	PSH
Securex	
Vitrufin	

Bron: NBB.

(1) Koninklijk besluit van 17 november 1994 op de jaarrekening van de verzekerings- en herverzekeringsondernemingen.

(2) Koninklijk besluit van 1 juni 2016 tot wijziging van het koninklijk besluit van 17 november 1994 op de jaarrekening van de verzekerings- en herverzekeringsondernemingen.

TABEL 29

COLLEGES BIJ DE VERZEKERINGSONDERNEMINGEN ONDER TOEZICHT VAN DE BANK

Met de Bank als groepstoezichthouder	Met de Bank als betrokken toezichthouder	
Ageas SA/NV	Allianz	Allianz Benelux
Argenta Assuranties		Euler Hermes
Aviabel		
Credimundi	AXA	AXA Belgium
KBC Verzekeringen		Inter Partner Assistance
PSH		Touring Verzekeringen
		L'Ardenne Prévoyante
	Groupement des Assurances du Crédit Mutuel	Partners Verzekeringen
	Nord Europe Assurances	North Europe Life Belgium
	Delta Lloyd	Delta Lloyd Life
	Generali	Generali Belgium
		Europ Assistance Belgium
	Munich Re	D.A.S.
		Ergo Insurance
		DKV Belgium
	NN	NN Insurance Belgium
		NN Insurance Services Belgium
	Baloise Group ⁽¹⁾	Baloise Belgium
		Euromex
	Enstar Group ⁽²⁾	Alpha Insurance

Bron: NBB.

(1) De coördinatie-regelingen werden in de loop van 2016 ondertekend.

(2) De coördinatie-regelingen worden in de loop van 2017 ondertekend.

Wat de levensverzekering betreft, handhaaft het besluit de bepalingen over de vorming van een aanvullende voorziening ter dekking van het verschil tussen de rente die de onderneming contractueel waarborgt en de opbrengst die zij uit haar beleggingen kan halen (de zogenaamde 'knipperlichtvoorziening'). De verplichting om een aanvullende voorziening aan te leggen, blijft dus behouden. De mogelijkheid om een vrijstelling te verkrijgen werd daarentegen gewijzigd om rekening te houden met het nieuw prudentieel kader. Het voornaamste criterium voor het verlenen van deze vrijstelling door de Bank is de mate waarin het solvabiliteitskapitaalvereiste gedekt is door eigen vermogen zonder dat een beroep wordt gedaan op de overgangmaatregelen van de artikelen 668 en 669 van de Solvabiliteit II-wet. De Bank controleert niet alleen of voldaan is aan deze voorwaarde maar analyseert ook de situatie van de betrokken ondernemingen en de

marktvoorwaarden, om na te gaan of het renterisico voldoende beheerst wordt. Bij deze analyse maakt zij gebruik van de meest relevante instrumenten die zij daarvoor ter beschikking heeft. Voor het jaar 2016 waren dit met name de resultaten van de stresstests voor wat de blootstelling aan het renterisico betreft⁽¹⁾. De resultaten van de stresstest van EIOPA worden beschreven in kader 13.

2.2 Koninklijk besluit Winstdeling

Winstdeling en restorno's zijn winst die in de loop van een boekjaar is gemaakt en die wordt uitgekeerd hetzij in de vorm van een verhoging van de verzekeringsprestaties

(1) Circulaire van 5 oktober 2016 betreffende de vrijstelling van de verplichting tot dotatie aan de aanvullende voorzieningen.

(winstdeling), hetzij in de vorm van een terugbetaling van een deel van de premie (restorno's). Winstdeling wordt vooral uitgekeerd in het kader van levensverzekeringen, en restorno's in het kader van niet-levensverzekeringen.

Technisch gezien geschiedt de toekenning van winstdeling en restorno's in twee fasen. In een eerste fase wordt de gerealiseerde winst verdeeld, wat betekent dat ze geheel of gedeeltelijk wordt afgestaan ten gunste van bepaalde verzekeringsovereenkomsten. In dit stadium bepaalt de onderneming een globaal bedrag dat zij wil toewijzen aan de voorziening voor winstdeling en restorno's. Deze handeling verleent geen individuele rechten aan de verzekeringnemers. In de tweede fase wordt de winst toegekend, wat inhoudt dat de bedragen worden bepaald die aan de verzekeringsprestaties zullen worden toegevoegd of die aan de verzekeringnemers zullen worden terugbetaald in de vorm van restorno's.

De eerste fase heeft de grootste impact op de algemene solvabiliteit van de verzekeringsonderneming omdat van de gerealiseerde winst een globaal bedrag wordt afgehouden dat volgens het Belgische recht door de verzekeringsonderneming enkel nog mag worden gebruikt voor de verdeling van winstdeling of de uitkering van restorno's. De toekenning van winstdeling of restorno's daarentegen behoort tot het domein van de consumentenbescherming, omdat bepaald wordt wanneer de verdeelde bedragen moeten worden toegekend aan de verzekeringnemers en welke regels moeten worden nageleefd om een billijk evenwicht tussen de verschillende categorieën van verzekeringnemers te garanderen.

Het koninklijk besluit van 14 september 2016⁽¹⁾ is een tekst van prudentiële aard die als dusdanig enkel de verdeling van winstdeling regelt. De achterliggende filosofie is dat enerzijds het maximumbedrag wordt bepaald dat kan worden verdeeld en dat anderzijds de voorwaarden voor deze verdeling worden vastgelegd.

Het bedrag dat verdeeld kan worden, is de winst uit de verzekeringsactiviteiten, vermeerderd met het nettorendement van de dekkingswaarden. Bij de vaststelling van de voorwaarden voor de verdeling werd uitgegaan van een toekomstgerichte benadering. Zonder toepassing van de overgangsmaatregelen van de artikelen 668 en 669 van de Solvabiliteit II-wet, waarvan gebruik gemaakt kan worden gedurende een overgangperiode van 16 jaar, moet de dekkingsgraad van het solvabiliteitskapitaalvereiste minstens 100% bedragen. Indien dit niveau wordt bereikt door gebruik te maken van de voornoemde overgangsmaatregelen, dient de verzekeringsonderneming de voorafgaande toestemming te vragen van de Bank.

2.3 Circulaire betreffende het governancesysteem

Artikel 42 van de Solvabiliteit II-wet bepaalt dat de verzekerings- of herverzekeringsondernemingen permanent over een passend governancesysteem moeten beschikken om een doeltreffend en voorzichtig beleid van de onderneming te garanderen.

Zo werden er op het vlak van de governance een reeks nieuwe vereisten vastgelegd in de Solvabiliteit II-wet en in Gedelegeerde Verordening 2015/35 van de Europese Commissie van 10 oktober 2014. Deze vereisten werden verduidelijkt in circulaire NBB_2016_31, die op 5 juli 2016 werd uitgegeven door de Bank.

Wat de beleidsstructuur van de verzekerings- of herverzekeringsondernemingen betreft, voorziet de Solvabiliteit II-wet in een versterking van de rol en de verantwoordelijkheid van de raad van bestuur op het vlak van risicobeheer (vaststelling van de risicobereidheid en van de risicotolerantielimieten, validatie van een reeks risicobeleidslijnen, enz.) en bepaalt zij dat, bij overschrijding van bepaalde drempels, binnen de raad van bestuur twee nieuwe subcomités moeten worden opgericht, namelijk het risicocomité en het remuneratiecomité. De wet bepaalt eveneens dat de 'Chief Risk Officer' behoudens afwijking zitting heeft in het directiecomité van de verzekerings- of herverzekeringsondernemingen.

Wat de onafhankelijke controlefuncties betreft, werd het takenpakket van de actuariële functie en van de risicobeheerfunctie geherdefinieerd. De rol van deze laatste functie werd versterkt, met name door de oplegging van de vereiste dat zij geleid wordt door een lid van het directiecomité. Het model van de drie verdedigingslijnes, dat de interactie tussen de verschillende onafhankelijke controlefuncties coördineert, werd eveneens formeel vastgelegd.

Wat het risicobeheer betreft, werd het concept 'risicobeheersysteem' vertaald in concrete vereisten met betrekking tot de strategieën, het besluitvormingsproces, het risicobeleid en de rapportering. De wet bepaalt ook dat de verzekerings- of herverzekeringsondernemingen jaarlijks hun eigen risico en solvabiliteit (Own Risk and Solvency Assessment, ORSA) dienen te beoordelen.

Tot slot voorziet de Solvabiliteit II-wet ook in een verstrenghing van de vereisten op een aantal andere gebieden die verband houden met het begrip 'governancesysteem'. Het gaat met name om:

- de vereisten op het gebied van deskundigheid en professionele betrouwbaarheid van de leiders van

(1) Koninklijk besluit van 14 september 2016 betreffende de verdeling van winstdeling en de toekenning van restorno's voor verzekeringen.

verzekerings- of herverzekeringsondernemingen: validatie van een 'fit & proper'-beleid, beschrijving van de collectieve bevoegdheden die aanwezig moeten zijn binnen de raad van bestuur,...

- de uitbesteding: identificatie van de kritieke of belangrijke operationele functies, activiteiten of taken en toepassing van striktere regels in geval van kritieke uitbesteding;
- het financieel beheer: 'prudent person'-beginsel, vastleggen van regels met betrekking tot het beleggingsbeheer, kapitaalbeheer, waardering van activa en passiva,...
- de vastlegging van een kader voor het beloningsbeleid: wettelijke verplichting om een beloningsbeleid vast te leggen, een lijst van 'Identified Staff' op te stellen, identificering van gezonde beloningspraktijken;
- de continuïteit: formalisering van een continuïteitsbeleid en van noodplannen met betrekking tot de kwetsbaarheden van de onderneming;
- de rapportering: governancememorandum als hoeksteen van de rapportering, waarin de relevante onderdelen worden opgenomen van het 'Solvency and Financial Condition Report' en het 'Regular Supervisory Report', vervanging van het verslag van de effectieve leiding over de interne controle door een verslag van het directiecomité over de doeltreffendheid van het governancestelsel,...

2.4 Circulaire over ondernemingspecifieke parameters

Bij de berekening van haar reglementair kapitaal mag een verzekerings- of herverzekeringsonderneming, mits de Bank daarvoor haar toestemming verleent, voor bepaalde verzekeringstechnische risicomodules, in de standaardformule een subset van haar parameters vervangen door parameters die specifiek zijn voor de betrokken onderneming.

Op 25 april 2016 heeft de Bank een circulaire gepubliceerd over de criteria inzake de kwaliteit van de gegevens waarmee rekening gehouden moet worden bij de berekening van de ondernemingspecifieke en groepspecifieke parameters. Die circulaire bevat de richtsnoeren die EIOPA ter zake gepubliceerd heeft. In die circulaire vermeldt de Bank ook welke gegevens de ondernemingen haar jaarlijks moeten verstrekken om voortdurend te voldoen aan de vereisten met betrekking tot het gebruik van de ondernemingspecifieke parameters.

2.5 Mededelingen betreffende de interne modellen

De Bank heeft op 19 juli 2016 twee mededelingen gepubliceerd over interne modellen. De ene betreft de

'pre-application'-procedure en de andere het 'application'-dossier, waarmee de toestemming wordt gevraagd voor het gebruik van een intern model. Deze twee mededelingen lichten de verzekerings- of herverzekeringsonderneming in over, enerzijds, de procedure die gevolgd moet worden in de 'pre-application'-fase en, anderzijds, de inhoud van het dossier waarmee het gebruik van een intern model wordt aangevraagd. Deze mededelingen zijn gericht aan de ondernemingen die hun reglementair kapitaal voor het eerst willen berekenen met behulp van een intern model, aan de ondernemingen die hun reglementair kapitaal met behulp van een intern model berekenen en een aanvraag willen indienen om ingrijpende wijzigingen aan te mogen brengen in dit model of aan de ondernemingen die hun reglementair kapitaal met behulp van een intern model berekenen en in dit intern model nieuwe elementen willen opnemen zoals bijkomende risico's of operationele entiteiten die nog niet onder het toepassingsgebied van het intern model vallen.

3. Implementatie

3.1 Dashboard

De tenuitvoerlegging van het nieuw prudentieel kader Solvabiliteit II houdt in dat een nieuwe, op Europees niveau geharmoniseerde rapportering wordt gevraagd die volledige informatie bevat over de verschillende toezichtsaspecten. Voor het jaar 2016 beperkte deze rapportering zich tot een verkorte versie van de toekomstige jaarlijkse rapportering ('day one reporting') en de kwartaalrapportering.

Om een gestructureerde aanpak van de analyses mogelijk te maken, heeft de Bank voor deze eerste rapporteringen een dashboard ontwikkeld. Doel is een uitgebreid dashboard op te stellen dat een samenvatting geeft van de rapportering en dat sleutelindicatoren bevat die een totaalbeeld kunnen schetsen van de financiële positie van de onderneming, evenals duidelijke grafieken verstrekt om de voornaamste tendensen toe te lichten.

3.2 Kader voor de samenwerking met de erkend commissarissen

Conform de principes van het Solvency I-kader bepaalt de Solvabiliteit II-wet dat de opdracht van de erkend commissaris bestaat in hoofdzaak uit de volgende taken: het nazicht van de periodieke financiële informatie, het beoordelen van de interne controle en de signaalfunctie.

De Bank heeft overlegd met de sector en het IREFI om te bepalen welke rapporten deel uitmaken van de periodieke informatie onder Solvabiliteit II. In het algemeen werd gestreefd naar een consistentere aanpak dan onder het Solvabiliteit I-regime. Aangezien het Solvabiliteit II-kader niet langer volledig gebaseerd is op het boekhoudkundig kader (BGAAP/IFRS), is de opdracht van de revisor complexer geworden. Gezien de omvang van de Solvabiliteit II-rapportering, werd dan ook beslist dat de opdracht van de revisor enkel nog betrekking zal hebben op de rapporteringsonderdelen die dieper inzicht bieden in de financiële toestand van de onderneming. De bijkomende rapporteringsonderdelen die eerder dienen voor statistische doeleinden, zoals het verder uitsplitsen van informatie per land, zullen geen deel uitmaken van het jaarlijks nazicht door de erkende commissarissen.

3.3 Datakwaliteit

In mei 2016 hebben de verzekerings- en herverzekeringsondernemingen hun eerste Solvabiliteit II-verslagen ingediend. De studie van de gegevens die via de kwantitatieve rapporteringen werden verkregen (Quantitative Reporting Templates, QRT), werd bemoeilijkt door het gebrek aan discipline van verschillende ondernemingen. De Bank stelde vast dat de kwaliteit van de gegevens die tijdens het eerste jaar van inwerkingtreding van de Solvabiliteit II-richtlijn werden verstrekt, ontoereikend was, hetgeen de resultaten van de in de voorbereidende fase uitgevoerde analyse bevestigt. Derhalve blijft de Bank dit aspect op de voet volgen, in samenwerking met de betrokken ondernemingen en de erkende commissaris. De kwaliteit van de rapportering moet aanzienlijk worden verbeterd vooraleer zij zal kunnen voldoen aan de vereisten van de Solvabiliteit II-wet en voor prudentiële doeleinden zal kunnen worden aangewend.

Om de kwaliteit van de verstrekte gegevens te verbeteren, heeft de Bank contact opgenomen met de verzekerings- of herverzekeringsondernemingen waarbij tekortkomingen werden vastgesteld. In januari 2016 heeft de Bank in een mededeling⁽¹⁾ benadrukt dat het eveneens van belang is dat de verstrekte gegevens betrouwbaar zijn. Ze verwijst in deze mededeling expliciet naar de lijst van de activa. Deze rapportering, waarin de ondernemingen een uitvoerige beschrijving geven van de kenmerken van de activa die zij bezitten, vormt namelijk een zeer waardevolle bron van informatie voor heel wat macro-economische, statistische en prudentiële analyses die met het oog op het toezicht worden uitgevoerd, voor

(1) Mededeling NBB_2016_01 van 7 januari 2016 betreffende rapporteringsonderdeel 5.06.02 (zogenaamde 'lijst van activa').

zover deze rapportering correct geschiedt. Zo wordt van de ondernemingen verwacht dat zij de kwaliteit van de gegevens verder blijven verbeteren.

4. Toezicht

4.1 Aandachtspunten algemeen toezicht

Het toezicht op de verzekeringsondernemingen werd in 2016 gedomineerd door het van kracht worden van het nieuwe prudentiële kader. De acties die in 2015 werden ondernomen, hebben verschillende problemen aan het licht gebracht op het vlak van de tenuitvoerlegging van Solvabiliteit II. Deze problemen vinden hun oorzaak in de ongelijke capaciteit van de ondernemingen om hun strategieën, processen en procedures aan te passen, en in de complexiteit van de nieuwe boekhoudnormen.

De vastgestelde pijnpunten gaven in 2016 aanleiding voor sommige ondernemingen tot zelfreflectie over hun financiële gezondheidstoestand. Voor andere ondernemingen werd de analyse door de Bank verricht. Als gevolg van deze oefening hebben een aantal verzekeringsondernemingen hun financiële positie versterkt, onder meer door bijkomend aanvullend eigen vermogen aan te trekken. In andere gevallen leidde deze oefening tot het proactief opleggen van maatregelen door de Bank.

Overgangmaatregel technische voorzieningen

De door Solvabiliteit II opgelegde overgangmaatregel met betrekking tot de technische voorzieningen laat toe dat de verzekeringsondernemingen over een periode van 16 jaar lineair convergeren van hun technische voorzieningen berekend onder Solvabiliteit I naar deze berekend onder Solvabiliteit II. Van deze overgangmaatregel kan uitsluitend gebruik worden gemaakt na voorafgaande toestemming van de Bank. Bovendien heeft zij enkel betrekking op de verzekerings- of herverzekeringsverplichtingen die reeds bestonden op 1 januari 2016. Tot dusver heeft de Bank slechts voor één onderneming toestemming gegeven om de overgangmaatregel m.b.t. de technische voorzieningen toe te passen.

Evaluatie best estimate

Tijdens het voorbereidingsjaar 2015 heeft de Bank een beroep gedaan op externe actuariële experts om de kwaliteit en geschiktheid van de beste schatting (best estimate) van de zeven grootste Belgische verzekeringsondernemingen te beoordelen. De best estimate stemt overeen met het kansgewogen gemiddelde van

de toekomstige kasstromen, waarbij rekening wordt gehouden met de tijdswaarde van geld (verwachte actuele waarde van de toekomstige kasstromen) en gebruik wordt gemaakt van de relevante risicovrije rentetermijnstructuur. De analyse van de rapporten van de externe actuariële experts resulteerde in een aantal vaststellingen per onderneming. Van de ondernemingen werd een actieplan verwacht om tegemoet te komen aan deze vaststellingen. Gedurende het verslagjaar werd dit globaal actieplan ter verbetering van de best estimate door de Bank nauwgezet opgevolgd aan de hand van periodieke vergaderingen met het management van de betrokken verzekeringsondernemingen. In sommige gevallen leidden concrete acties tot een verhoging van de technische voorzieningen. Ook in het jaar 2017 zal de Bank de vooruitgang op het vlak van de kwaliteit van de best estimate blijven opvolgen en bevorderen om het vertrouwen in de berekende best estimate te vergroten.

Naast de individuele analyses van de kwaliteit van de best estimate werden in de loop van het verslagjaar ook twee horizontale analyses opgestart, waarvoor de ondernemingen eveneens op basis van de rapporten van de externe actuariële experts werden geselecteerd. Een eerste horizontale analyse betrof de modellering van het actief en het verband met de modellering van de technische voorzieningen. Hiertoe stuurde de Bank een vragenlijst naar de zeven grote verzekeringsondernemingen. Op basis van de antwoorden van de ondernemingen kon er een horizontale vergelijking worden gemaakt van de kwaliteit van de modellering. Een tweede domein van de horizontale analyse betrof de projectie van de kosten in de best estimate. Ook voor deze horizontale analyse werd een vragenlijst naar de zeven grote verzekeringsondernemingen verstuurd. De vergelijkende analyse zal in de loop van het verslagjaar 2017 worden opgestart.

Analyse van de specifieke rapportering voor levensverzekeringen

Bij de overgang van het oude referentiekader naar het nieuwe werd voor de beoordeling van de technische voorzieningen 'leven' door de Bank een specifieke rapportering uitgewerkt. Dit beoordelingsinstrument maakt het mogelijk de best estimate te ontleden in de verschillende bestanddelen ervan en de best estimate (technische voorzieningen met betrekking tot de levensverzekeringen in het nieuwe referentiekader) te toetsen aan de inventarisreserve (technische voorzieningen leven in het oude referentiekader). Bovendien bevat het beoordelingsinstrument coherentietests om de kwaliteit van de opgeleverde gegevens te verifiëren. Het beoordelingsinstrument werd in de loop van het verslagjaar zowel voor de individuele analyse van de best estimate per onderneming als voor de

horizontale analyse gebruikt. De horizontale vergelijking legde geen ernstige tekortkomingen in de berekening van de best estimate bloot en gaf aan dat er een zekere mate van consistentie bestaat in de bestanddelen van de best estimate evenals in de afwijkingen van de technische voorzieningen leven in het oude referentiekader (op basis van de inventarisreserve) en het nieuwe referentiekader (op basis van de best estimate) bij de zeven grote verzekeringsondernemingen.

Doorlichting solvabiliteitscijfers

De eerste rapporten die door de ondernemingen werden overgemaakt aan de Bank, op basis van het nieuwe prudentiële regime, werden horizontaal doorgelicht. Hoewel deze eerste rapporten slechts een beperkte hoeveelheid data bevatten, konden er toch een aantal basiscontroles worden uitgevoerd. Aldus werden er plausibiliteitscontroles verricht op de sleutelementen van de financiële toestand van de ondernemingen (bv. de indeling van het eigen vermogen, kapitaalvereisten, verliescompenserend effect van de technische voorzieningen en uitgestelde belastingen, risicomarge, combined ratio⁽¹⁾ en herverzekering).

Voor de verzekeringsondernemingen met een zwakke solvabiliteitsratio werd een aanpak uitgewerkt voor de doorlichting door de Bank van de kwaliteit van de gerapporteerde solvabiliteitscijfers. De solvabiliteitsberekeningen zijn immers gebaseerd op een veelheid aan technische specificaties waarbij een goede interpretatie van de regelgeving vereist is voor een correcte implementatie. Tijdens deze doorlichting worden de waarden op de Solvabiliteit II-balans, alsook de berekening van het vereiste en beschikbare kapitaal, onder de loep genomen. Bij deze oefening wordt het proportionaliteitsprincipe gehanteerd.

4.2 Aandachtspunten thematische inspecties

Activiteiten met betrekking tot derivaten

Gezien het belang van derivaten, werd in 2016 een groot deel van de middelen van het inspectieteam 'verzekeringen' van de Bank besteed aan het gebruik van deze producten door de verzekerings- of herverzekeringsondernemingen. Tijdens de opdrachten die met betrekking tot de activiteiten op het vlak van derivaten werden uitgevoerd bij verschillende verzekeringsondernemingen, werden verschillende aandachtspunten geïdentificeerd.

(1) De combined ratio is de ratio van de som van de geleden verliezen en kosten gedeeld door de ontvangen premies.

Ten eerste werd vastgesteld dat de activiteiten met betrekking tot afgeleide instrumenten die worden uitbesteed, onvoldoende worden gemonitord en gecontroleerd, en dat er geen beoordelingscyclus is voor de strategieën die de onderneming toepast met betrekking tot afgeleide instrumenten, en dat evenmin in een ad hoc-controle is voorzien voor deze strategieën, bijvoorbeeld in geval van een wijziging in de marktvoorwaarden of een onverwachte gebeurtenis. Een tweede aandachtspunt is dat het asset-liability management (ALM) onvoldoende is uitgewerkt wat betreft de strategieën met betrekking tot derivaten (vereenvoudigingen, geen dynamische en/of toekomstgerichte kijk, enz.). De tekortkomingen in het beheer van het liquiditeitsrisico van de onderneming en in het beheer van haar kasmiddelen (die hoofdzakelijk te wijten zijn aan het ontbreken van een toekomstgerichte kijk op de margeopvragingen en het ontbreken van een verband tussen de verwachte kasmiddelen en de werkelijke kasmiddelen) zijn punten waaraan de ondernemingen aandacht moeten besteden.

Opdrachten met betrekking tot de best estimate

De berekening van de best estimate voor de technische voorzieningen blijft ook na de inwerkingtreding van de Solvabiliteit II-wet aanleiding geven tot bezorgdheid voor de Bank. Er werd een grote discrepantie vastgesteld tussen de levens- en niet-levensverzekeringsactiviteiten; deze laatste leveren doorgaans minder problemen op door de relatief korte duur van hun verplichtingen en de goede algemene beheersing van het schaderegelingsproces. In 2016 werd eveneens de focus gelegd op de best estimate voor de ziektekostenverzekering (gewaarborgd Inkomen, arbeidsongevallen, hospitalisatie,...). De inspectieteams hebben verschillende aandachtspunten geformuleerd. Zo werd vastgesteld dat de kosten met betrekking tot de verzekeringsverplichtingen onvoldoende in aanmerking werden genomen in de projecties (met name wat betreft de verdeling tussen de acquisitiekosten en de onderhoudskosten, het in aanmerking nemen van eenmalige kosten,...) en dat de raming van de toekomstige winstdeling niet is aangepast aan de verwachte ontwikkeling van het rendement van de dekkingswaarden van

de technische voorzieningen. Een ander aandachtspunt is de onjuiste modellering van de herverzekering ('contract boundaries'⁽¹⁾, tegenpartijrisico,...), en het feit dat er onvoldoende of geen gevoeligheidsanalyses of backtests⁽²⁾ worden uitgevoerd met betrekking tot de gehanteerde hypothesen. De ondernemingen worden ook geconfronteerd met het probleem om de toekomstige inflatie voor ziektekostenverzekeringsproducten correct te modelleren, terwijl de best estimate voor die producten zeer gevoelig is voor die parameter. Tot slot moeten de ondernemingen de documentatie van de berekening van de best estimate nog verbeteren, de analyses die ten grondslag liggen aan de methodologische keuzes en de gebruikte hypothesen verder uitdiepen, en de opinies van deskundigen beter rechtvaardigen.

4.3 Aandachtspunten interne modellen

Vier ondernemingen waarvan het intern model werd goedgekeurd in 2015, zijn dit model in 2016 beginnen te gebruiken voor de berekening van hun kapitaalvereisten. Tegelijkertijd is de Bank gestart met de opvolging van deze interne modellen, die uit verschillende dimensies bestaat (opvolging van het actieplan van de onderneming, van de Terms & Conditions opgelegd door de toezichthouders en van de algemene prestaties van de modellen). Voor het overige werden in 2016 verschillende belangrijke wijzigingen in goedgekeurde modellen behandeld.

In 2016 werden eveneens twee nieuwe 'application'-dossiers aanvaard van verzekeringsondernemingen die een intern model wensen te gebruiken voor de berekening van hun reglementair kapitaal in het kader van Solvabiliteit II. Twee andere ondernemingen hebben een 'pre-application'-procedure opgestart; als gevolg van de werkzaamheden die de Bank in dit verband heeft verricht, moest de formele indiening van één van deze 'applicati-on'-dossiers met een jaar worden uitgesteld.

Buiten deze werkzaamheden in verband met het solvabiliteitskapitaalvereiste, heeft de Bank ook een benchmarking uitgevoerd met betrekking tot de economische-scenario-generatoren en de ALM-aspecten van de cashflowmodellen die gebruikt worden voor de waardering van de passiva met betrekking tot de levensverzekering (met inbegrip van de winstdeling).

(1) Contract boundaries of contractgrenzen bepalen de verzekerings- of herverzekeringsverplichtingen met betrekking tot de toekomstige premies die voortvloeien uit een contract.

(2) Backtesting betekent toetsen aan empirische observaties.

Kader 13 – EIOPA-stresstest voor verzekeringsondernemingen van 2016

Gezien de inspanningen die vereist zijn ingevolge de invoeging van de Solvency II-regelgeving in 2016, werd gekozen voor een gerichte stresstest met de klemtoon op de meest relevante risico's voor de ondernemingen, namelijk de marktrisico's, met uitsluiting van de technische onderschrijvingsrisico's. De stresstest bestond uit twee kwantitatieve scenario's, die telkens werden aangevuld met een beperkte kwalitatieve vragenlijst:

- Het 'double hit'-scenario is een hypothetisch scenario dat werd ontwikkeld door EIOPA in samenwerking met het ESRB. Het scenario weerspiegelt de beoordeling door het ESRB van de voornaamste risico's voor het Europese financiële systeem, i.e. een aanhoudende lagerenteomgeving en een stijging van de risicopremies. Het scenario treft zowel het actief als het passief van de ondernemingen, door de combinatie van een omgeving met dalende risicovrije rentecurves met forse schokken op de belangrijkste activaklassen van de investeringsportefeuille (overheids- en bedrijfsobligaties, (hypothecaire) kredieten, aandelen, vastgoed,...
- Het 'low for long'-scenario weerspiegelt een situatie van structurele stagnatie waarbij een schaarste aan rendabele langetermijninvesteringen en permanent lage groei(verwachtingen) leiden tot een verdere daling van de risicovrije rentecurve, in het bijzonder voor de langere looptijden. Voor de stresscurve werd uitgegaan van de swaprentes, zoals geobserveerd op 20 april 2015, omdat zij op dat ogenblik voor de meeste langetermijnrentes laag noteerden. Op deze swaprentes werd vervolgens de extrapolatiemethodologie van EIOPA toegepast, waarbij de zogenaamde 'ultimate forward rate'⁽¹⁾ niet de normale 4,2 %, maar slechts 2 % bedroeg. Deze laatste assumptie karakteriseert de langdurige periode van lage groei.

De beginsituatie van de oefening is deze op 1 januari 2016. Dit impliceert dat de deelnemers enkel langetermijngarantiemaatregelen (long term guarantee, LTG), overgangsmaatregelen, ondernemings specifieke parameters en (gedeeltelijke) interne modellen mogen gebruiken waarvoor ze op 1 januari 2016 de goedkeuring van de Bank hebben gekregen. Het grootste deel van de ondernemingen (19) maakt gebruik van de 'volatility adjustment' (VA) en slechts één onderneming past de overgangsmaatregel voor de technische voorzieningen toe. Bij de analyse van de resultaten werd voornamelijk gekeken naar de impact van beide scenario's op de balans en het beschikbaar eigen vermogen ter dekking van het solvabiliteitskapitaalvereiste. De impact op de kapitaalvereisten werd niet berekend. Hierna worden de resultaten voor de Belgische markt samenvattend weergegeven en besproken.

Vooreerst wordt een verdeling weergegeven van de ratio's van het solvabiliteitskapitaalvereiste (solvency capital requirement, SCR) van de 23 deelnemers vóór het toepassen van de schokken. De gemiddelde SCR-ratio bedraagt 196 % vóór stress, wat op een comfortabele uitgangssituatie wijst. Alle ondernemingen voldoen aan de reglementaire vereiste SCR-ratio (100 %) en ongeveer $\frac{3}{4}$ van de ondernemingen heeft een SCR-ratio die boven 150 % ligt. De impact van het gebruik van LTG- en overgangsmaatregelen, de VA in het bijzonder, blijkt duidelijk wanneer de verdeling van de SCR-ratio's die geen rekening houden met deze maatregelen wordt bekeken. De gemiddelde SCR-ratio daalt met 55 % tot 141 %. Verder zouden 3 ondernemingen niet langer voldoen aan de reglementaire vereisten; minder dan $\frac{1}{2}$ van de deelnemers zou een SCR-ratio boven 150 % behalen. Na stress neemt de impact van de LTG- en overgangsmaatregelen nog in belangrijke mate toe. Gelet op de materiële impact van deze maatregelen op de solvabiliteitspositie van de ondernemingen zal de Bank bijkomende aandacht besteden aan de randvoorwaarden en reglementaire vereisten waaraan moet worden voldaan.

Het 'double hit'-scenario is het scenario met de belangrijkste impact op het eigen vermogen van de ondernemingen. Gemiddeld daalt het eigen vermogen met 35 %. Gelet op de strengheid van dit scenario werd niet zozeer gekeken naar de impact op het eigen vermogen dan wel naar de onderliggende factoren die de impact en de verschillen tussen de ondernemingen kunnen verklaren. Aan de hand van de resultaten konden kwetsbaarheden worden vastgesteld bij bepaalde ondernemingen, die verder zullen worden onderzocht op individuele basis en mee de agenda zullen bepalen voor toekomstige stresstest oefeningen.

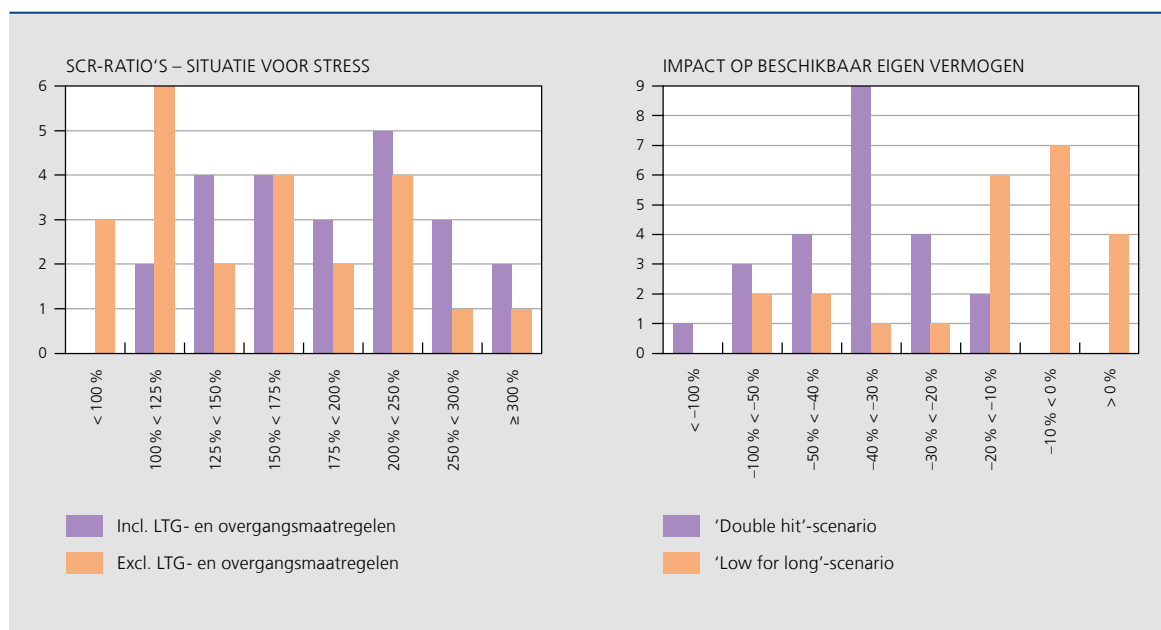
(1) De ultimate forward rate is de rentevoet waarnaar de EIOPA risicovrije rentecurve convergeert bij een looptijd van 60 jaar.

RESULTATEN STRESSTESTS VOOR DE BELGISCHE VERZEKERINGSONDERNEMINGEN

(aantal ondernemingen)

Bron: NBB.

Het 'low for long' -scenario leidt tot een gewogen gemiddelde daling van het eigen vermogen met 14 % (mediaan 11,6 %). Twee ondernemingen ervaren een zeer grote impact (tussen -100 % en -50 %) op hun eigen middelen en nog eens twee ondernemingen verliezen 40 % tot 50 % van hun eigen middelen. De uiteindelijke impact op de solvabiliteit van de onderneming hangt af van haar beginsituatie; een solvabiliteitsoverschot kan een deel van de schok absorberen. De resultaten van dit scenario bevestigen een eerdere vaststelling, in het kader van de renterisicoanalyse, namelijk dat bepaalde ondernemingen kwetsbaar zijn voor een omgeving met langdurige lage rentes. De Bank zal blijven opvolgen hoe de meest kwetsbare ondernemingen hun blootstelling aan het renterisico verder kunnen beperken en/of op welke manier er bijkomend kapitaal of bijkomende reserves (i.e. knipperlichtreserve) kan of kunnen worden opgebouwd.

5. Prioritaire risico's

In het kader van haar risicoanalyse voerde de Bank ook dit jaar een reeks van horizontale analyses uit voor de Belgische verzekeringssector. Naast een update van het renterisico en het liquiditeitsrisico, die reeds in de voorgaande jaren transversaal geanalyseerd werden, werd dit jaar ook het spreadrisico van de verzekeringssector meer gedetailleerd in kaart gebracht.

5.1 Renterisico

De potentiële gevolgen van de langdurige lage rente is het meest relevant financieel risico waarmee de

verzekeringsondernemingen momenteel geconfronteerd worden en blijft bijgevolg een aandachtspunt voor de Bank.

Teneinde een vollediger en meer gedetailleerd beeld te krijgen van de toestand van het renterisico van de Belgische verzekeringssector, besloot de Bank reeds in 2014 (op basis van cijfers eind 2013) een nieuwe standaardrapportering uit te werken voor het opvolgen van het renterisico. Deze rapportering bestaat uit vier deelcomponenten die elk hun eigen aspect van het renterisico betreffen: de samenstelling van de huidige uitstaande rentegaranties op de verzekeringsportefeuille, de duration van de technische voorzieningen en de activa ter dekking van deze voorzieningen, de gedetailleerde projecties van de kasstromen van de technische

voorzieningen en de activa en de projecties van activa- en passivarendementen.

Met behulp van deze gegevens werd een beoordelingskader ontwikkeld op basis van een reeks risico-indicatoren. Binnen dit kader wordt onder andere gekeken naar de hoogte van de gemiddelde gewaarborgde rentevoeten en hun resterende looptijd, het aandeel van de technische voorzieningen met een rentegarantie op toekomstige premies, de hoogte van de duration gaps, de overeenstemming tussen de onderliggende activa- en passivakasstromen en het verschil in de projectie van het verwachte verloop van de rendementen op de activa enerzijds en de rentegaranties op de passiva anderzijds. Op basis van deze parameters kan de Bank de ondernemingen die kwetsbaarder zijn voor bv. een lagerenteomgeving makkelijker identificeren.

Bij het opzetten van een nieuwe rapportering dient er altijd rekening gehouden te worden met eventuele moeilijkheden. Hiertoe heeft de Bank, in de eerste jaren van de nieuwe rapportering, sterk gewerkt aan het verbeteren van de datakwaliteit van de renterisicorapportering. Dit resulteerde voor heel wat ondernemingen in meer specifieke acties die erop gericht waren de kwaliteit van deze rapportering te verbeteren. De ondernemingen waarvoor het risico finaal als groot werd ingeschat op basis van het uitgewerkte beoordelingskader, werden aan een meer gedetailleerd onderzoek onderworpen. Dit onderzoek resulteerde in een beperkt aantal gevallen in het opvragen van een actieplan of het verder onderzoeken van mogelijke mitigerende maatregelen om het renterisico van deze ondernemingen binnen de perken te houden.

5.2 Liquiditeitsrisico

Reeds eind 2014 besliste de Bank, op basis van de resultaten van eerdere analyses bij een beperkte groep ondernemingen, om in een afzonderlijke trimestriële liquiditeitsrapportering te voorzien en deze te richten aan alle levensverzekeringsondernemingen. Noch het vorige (Solvabiliteit I), noch het nieuwe reglementaire kader (Solvabiliteit II) voorzagen immers in een adequate kwantitatieve opvolging van dit risico, dat vaak moeilijk begrepen wordt voor de verzekeringssector. Het liquiditeitsrisico van een verzekeringsonderneming is minder materieel dan dat van een bank en laat zich ook niet zo eenvoudig meten. Rekening houdend met de trends van dalende premievolumes binnen de traditionele levensverzekeringssportefeuille en de stijging van het aandeel illiquide activa op de Belgische verzekeringsmarkt, besliste de Bank de liquiditeitssituatie van de verzekeringssector van nabij op te volgen.

Teneinde een geïntegreerde opvolging van het liquiditeitsrisico mogelijk te maken, ontwikkelde de Bank een beoordelingskader op basis van een aantal pertinente risico-indicatoren. Een eerste groep indicatoren is toegespitst op de evolutie van de in- en uitgaande kasstromen en op de wijze waarop deze zich tot elkaar verhouden. Een tweede groep indicatoren kijkt naar de evolutie van liquide activa en passiva en naar de wijze waarop deze zich onderling verhouden. Een laatste groep indicatoren volgt het verloop op van de blootstellingen aan instrumenten en derivaten met een potentieel liquiditeitsrisico. Deze drie groepen indicatoren laten toe om het liquiditeitsrisico van een verzekeringsonderneming individueel en de sector in zijn geheel op meer systematische wijze op te volgen.

Op grond van de resultaten van de liquiditeitsrapportering werden voor een beperkt aantal ondernemingen opvolgacties of inspecties gedefinieerd om hun liquiditeitsituatie meer in detail op te volgen. Meer specifiek lagen de bevindingen met betrekking tot de dalende premievolumes en het stijgend aantal stopzettingen van individuele levensverzekeringscontracten, die uit deze analyses voortvloeiden, ook aan de basis van de strategische reflectie over de toekomst van de individuele levensverzekeringsector in België en de aanbevelingen die de Bank hieromtrent formuleerde.

5.3 Spreadrisico

Vastrentende activa – het overgrote deel van de investeringsportefeuille van verzekeraars – zijn onderhevig aan het spreadrisico, namelijk het risico dat de marktwaarde van het actief wijzigt door fluctuaties in de risicopremie, als gevolg van een wijziging van het (gepercipieerde) risico van het actief.

In het kader van eerder uitgevoerde kwantitatieve studies en stresstests voor de verzekeringssector kwam meermaals naar voor dat spreadbewegingen vaak een zeer materiële impact hebben op de balans van de verzekeraar. Dit kan enerzijds verklaard worden door het grote proportionele belang van de overheids- en bedrijfsobligaties in de investeringsportefeuilles van de Belgische verzekeringssector. Anderzijds speelt ook het marktconsistente waarderingsprincipe van het nieuwe Solvabiliteit II-regime een rol. Alle spreadbewegingen worden immers weerspiegeld in een aanpassing van de marktwaarde van deze obligaties, met een rechtstreekse impact (positief of negatief) op de eigen middelen van de verzekeringsondernemingen.

Om rekening te houden met het vaak langetermijnkarakter van de beleggingsportefeuille van een verzekeringsonderneming, werden in het Solvabiliteit II-kader de

zogenaamde LTG-maatregelen ontwikkeld, die de hierboven beschreven impact temperen door een deel van de stijgende spreadbeweging te compenseren door een stijging van de verdisconteringsvoet van de technische voorzieningen. De hoogte van deze compensatie is afhankelijk van het type LTG-maatregel dat mag worden toegepast.

Om naast het mogelijke effect op de waardering en op de kapitaalvereisten een nog meer geïntegreerd en vollediger beeld te krijgen van het spreadrisico van de verzekeringsondernemingen, werd in de loop van dit jaar ook een beoordelingskader uitgewerkt voor het opvolgen van het spreadrisico van de Belgische verzekeringssector. Voor de opvolging van het renterisico en het liquiditeitsrisico werden extra data opgevraagd, voor het spreadrisico voorziet het nieuwe reglementaire kader Solvabiliteit II in een uitgebreide rapportering van, bijvoorbeeld, de lijst van activa die een correct en adequaat beeld moet geven van het risico. Er moesten dus geen nieuwe rapporteringen worden uitgewerkt voor de opvolging van dit specifieke

risico. Net zoals bij de opvolging van het renterisico en liquiditeitsrisico, moet het uitgewerkte beoordelingskader het mogelijk maken om, op basis van een reeks indicatoren, het risico van zowel de individuele verzekeringsonderneming als de sector systematisch op te volgen.

Op basis van de analyse die in 2016 werd uitgevoerd, zullen, in de eerste plaats, een groot aantal ondernemingen sterk aangespoord worden om de datakwaliteit van hun lijst van activa significant te verbeteren, wat nodig is omdat deze in de huidige toestand niet systematisch toelaten adequate conclusies te trekken in verband met het spreadrisico van deze ondernemingen. De analyses moeten de Bank ook in staat stellen om het beoordelingskader voor spreadrisico in de toekomst verder te ontwikkelen en bijvoorbeeld een eigen top-down stresstestmodel voor spreadrisico te ontwikkelen. Voor de ondernemingen die als outlier geïdentificeerd werden, kan verwacht worden dat zij extra opgevolgd zullen worden in het kader van toekomstige kwantitatieve analyses, bijvoorbeeld stresstestoefeningen.

E. Financiëlemarktinfrastructuren

In het domein van de financiëlemarktinfrastructuren (FMI's) deden er zich tijdens het verslagjaar geen grote structurele veranderingen voor. De stijgende tendens van het aantal betalingsinstellingen zette zich evenwel voort. De toezichts- en oversightwerkzaamheden die op basis van de geïdentificeerde prioriteiten werden uitgevoerd, waren vooral toegespitst op cyberrisico's en herstelplannen. Ook de impact van veranderingen in de werkomgeving op de bedrijfsmodellen van FMI's, werd van nabij opgevolgd. Op het vlak van de regelgeving werden nieuwe richtlijnen gepubliceerd m.b.t. herstelplannen van FMI's (zie Hoofdstuk B, paragraaf 4 van het hoofdstuk 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht' van het Verslag) en cyberbeveiliging (zie Hoofdstuk F, paragraaf 4).

Vanaf 2017 zal de Bank een jaarlijks rapport publiceren omtrent het toezicht op de FMI's. De toelichting in dit Verslag werd dan ook beperkt tot het bespreken van de belangrijkste ontwikkelingen inzake het aantal FMI's en de toezichtsprioriteiten.

1. Cartografie van de sector

Met uitzondering van het aantal betalingsinstellingen en het aantal instellingen voor elektronisch geld, is de cartografie van de FMI's onveranderd gebleven⁽¹⁾.

Eind 2016 oefende de dienst 'Prudentieel toezicht op marktinfrastructuren en oversight' toezicht uit op 16 betalingsinstellingen en vijf instellingen voor elektronisch geld naar Belgisch recht, evenals op acht vrijgestelde instellingen en vier bijkantoren van buitenlandse instellingen. In 2016 kwamen er drie nieuwe instellingen bij, namelijk twee betalingsinstellingen en één vrijgestelde instelling. De vergunningen van twee andere instellingen werden omgezet van een vrijgesteld statuut naar een volledig statuut (één omzetting binnen de categorie van de betalingsinstellingen en één omzetting van instelling voor elektronisch geld naar betalingsinstelling) en één instelling werd van de lijst geschrapt wegens stopzetting van de activiteiten.

De interesse voor het verkrijgen van het statuut van betalingsinstelling is in de loop van het jaar toegenomen.

Vooraf jonge technologiebedrijven die actief willen zijn in de financiële sector, geven aan dat deze diensten een toegevoegde waarde kunnen bieden, vooral voor mobiele oplossingen.

TABEL 30 VERLOOP VAN HET AANTAL ONDER TOEZICHT STAANDE BETALINGSINSTELLINGEN EN INSTELLINGEN VOOR ELEKTRONISCH GELD

	31-12-2014	31-12-2015	31-12-2016
Betalingsinstellingen	18	20	24
Naar Belgisch recht	11	12	16
Vrijgestelde instellingen ⁽¹⁾ ...	4	5	5
Bijkantoren naar buitenlands recht uit de EER	3	3	3
Instellingen voor elektronisch geld	11	11	9
Naar Belgisch recht	5	5	5
Vrijgestelde instellingen ⁽¹⁾ ...	5	5	3
Bijkantoren naar buitenlands recht uit de EER	1	1	1

Bron: NBB.

(1) 'Vrijgestelde instellingen' zijn volgens artikel 47 van de wet van 21 december 2009 onderworpen aan een lichter regime, namelijk enkel aan de verplichtingen die voortvloeien uit de artikelen 21 en 22 van deze wet.

(1) De tabel die gepubliceerd werd in het Jaarverslag van 2015 (Hoofdstuk E, paragraaf 2 van het hoofdstuk 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht') blijft dan ook van toepassing.

2. Prioriteiten inzake oversight en toezicht

Naast de voorbereidingen naar aanleiding van de toekomstige nieuwe reglementering, werd in 2016 bij de toezichts- en oversightwerkzaamheden vooral gefocust op IT-risico's – in het bijzonder cyberrisico's – en op de opvolging van de impact van veranderingen in de werkomgeving op de bedrijfsmodellen van FMI's.

Wat de IT- en cyberrisico's betreft, werd tijdens het verslagjaar een nieuwe 'Guidance on cyber resilience for financial market infrastructures' gepubliceerd door CPMI-IOSCO. De Bank is begonnen te beoordelen of de bestaande cyberbeveiliging van de FMI's die onder haar toezicht en oversight vallen, nog steeds voldoet aan de strengste normen – niet alleen op IT-vlak, maar ook op het gebied van governance en personeelsbeleid, aangezien de Bank een holistische aanpak volgt. De cyberrisico's worden in detail besproken in Hoofdstuk F, paragraaf 4 van het hoofdstuk 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht' van het Verslag.

De opvolging van de impact van veranderingen in de werkomgeving op de bedrijfsmodellen spitste zich in 2016 toe op de internationale effectenbewaarinstellingen (international central securities depositories, ICSD's). De Belgische ICSD Euroclear Bank heeft zich de voorbije jaren geprofileerd in enkele belangrijke groeidomeinen, waaronder onderpandbeheer (collateral management). Haar goede positie wordt mogelijk bedreigd, bijvoorbeeld door de geplande fusie tussen de Deutsche Börse Group en de London Stock Exchange Group, waardoor o.a. een dominante CCP zal ontstaan. De impact van deze fusie op de werking van de Belgische markt zal nauwlettend bestudeerd worden. De Bank verliest evenmin de ontwikkelingen op het gebied van FinTech en Blockchain uit het oog en de mogelijke impact die deze kunnen hebben op Belgische FMI's. Dit thema wordt verder uitgediept in Hoofdstuk F, paragraaf 3.

De overschakeling van twee Belgische CSD's (NBB-SSS en Euroclear Belgium) naar TARGET2-Securities (T2S) werd in 2016 van zeer nabij opgevolgd. De opvolging van de

overschakeling van Euroclear Belgium gebeurde in nauwe samenwerking met de Nederlandse en Franse autoriteiten, die respectievelijk bevoegd zijn voor Euroclear Nederland en Euroclear France, aangezien deze drie instellingen gebruikmaken van hetzelfde vereffeningsplatform.

Bij de werkzaamheden inzake prudentieel toezicht met betrekking tot BNYM SA/NV werd nog steeds bijzondere aandacht besteed aan de aanpassingen van de positionering van BNYM SA/NV aan de ingrijpende ontwikkelingen in de post-transactionele sector (in combinatie met een veeleisende financiële omgeving) alsook aan de financiële en operationele risico's die aan deze aanpassingen zijn verbonden.

Voor het overige was het toezicht van de Bank op BNYM SA/NV in 2016 grotendeels toegespitst op de analyse en de follow-up van de structurele, financiële en operationele gevolgen, voor de in het eurogebied gevestigde bankdochter van de groep, van de vereisten die voortvloeiden uit de door de Amerikaanse toezichthouders uitgevoerde analyse van het afwikkelingsplan dat de groep bij hen had ingediend volgens de Dodd-Frank-wet. Net als voor alle andere G-SIB's (op één uitzondering na) hebben de Amerikaanse toezichthouders immers aan het begin van het tweede kwartaal van 2016 het door de BNYM groep ingediende plan geweigerd en diepgaande verbeteringen gevraagd.

Derhalve heeft de BNYM groep in 2016 een verbeterplan ten uitvoer gelegd om een grondige nieuwe analyse te verrichten van haar afwikkelingsstrategie (waarbij niet langer de strategie van de 'Bridge Bank' wordt gehanteerd, maar de strategie van het 'Single Point of Entry'), van de structurele, financiële en operationele obstakels voor de effectieve tenuitvoerlegging van deze strategie en, ten slotte, van de meest geschikte middelen om deze obstakels weg te nemen. De Bank heeft nauw toegezien op deze elementen vanuit prudentieel oogpunt om ervoor te zorgen dat de in het kader van de operationalisering van dit plan aangebrachte wijzigingen en genomen maatregelen verenigbaar zijn met de evenwichtige ontwikkelingsstrategie, de operationele robuustheid en de coherentie van de verschillende activiteiten van BNYM SA/NV in normale beheersmodus.

F. Sectoroverschrijdende aspecten van prudentiële regelgeving en toezicht

De Bank is als prudentieel toezichthouder bevoegd voor een aantal domeinen die meerdere sectoren betreffen en bijgevolg niet werden behandeld bij de bespreking van de banken, de verzekeringsondernemingen of de FMI's in dit Verslag. Zo heeft de Bank in de voorbije jaren actief deelgenomen aan de nationale en internationale werkzaamheden ter bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme en heeft zij hiertoe tijdens het verslagjaar haar interne organisatie aangepast en versterkt, in het verlengde van de in 2015 geformuleerde aanbeveling van de Financiële Actiegroep (FAG). Tevens werden horizontale toezichtacties ondernomen met betrekking tot de tenuitvoerlegging van financiële sancties tegen terroristen en terroristische organisaties en van maatregelen tot voorkoming van bijzondere fiscale mechanismen en het witwassen van geld afkomstig van ernstige fiscale fraude in het kader van het onderzoek naar de 'Panama Papers'.

Tijdens het verslagjaar heeft de Bank ook een nieuwe kwaliteitswaarborgingsfunctie in het leven geroepen. Deze functie moet ervoor zorgen dat het financieel toezicht voldoet aan de kwaliteitsvereisten bepaald door het GTM.

De technologische ontwikkelingen in de financiële sector hebben verder geleid tot de intrede op de markt van nieuwe spelers die hun bedrijfsmodel baseren op financiële innovaties. Deze FinTech-spelers gebruiken nieuwe applicaties, processen of producten en oefenen hiermee een materiële invloed uit op de bestaande financiële markten en instellingen en op de financiële dienstverlening in de brede zin. Een interne werkgroep van de Bank heeft tijdens het verslagjaar de impact op de bestaande bedrijfsmodellen en op de prudentiële risico's opgevolgd.

Cyberaanvallen worden alsmaar geavanceerder en richten steeds meer schade aan. De Bank besteedde bijzondere aandacht aan het cyberrisicobeheer in individuele financiële instellingen en FMI's en in de sector als geheel. De inspanningen ter verbetering van de cyberweerbaarheid werden verder opgedreven, met specifieke aandacht voor het beheer van het risico door de financiële actoren en voor het uitvoeren van tests om de mate van bescherming tegen aanvallen te beoordelen.

1. Bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme

1.1 Follow-up van de wederzijdse evaluatie van België door de FAG: voortzetting van de reorganisatie van het toezicht

Teneinde passend te reageren op de door de FAG geformuleerde kritiek op het niveau van overeenstemming van de Belgische wet- en regelgeving met de nieuwe

FAG-normen, en gelet op de beslissing die de Belgische regering na de aanslagen in Parijs van 13 november 2015 heeft genomen om de vierde Europese Richtlijn inzake de voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld of terrorismefinanciering⁽¹⁾ zo vroeg mogelijk om te zetten, was de Bank, samen met de

(1) Richtlijn (EU) 2015/849 van het Europees Parlement en de Raad van 20 mei 2015 inzake de voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld of terrorismefinanciering, tot wijziging van Verordening (EU) nr. 648/2012 van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 2005/60/EG van het Europees Parlement en de Raad en Richtlijn 2006/70/EG van de Commissie, Publicatieblad van de Europese Unie, L 141 van 5 juni 2015.

andere betrokken overheden, nauw betrokken bij de werkgroep die was belast met de uitwerking, binnen de korte termijn die haar was toegekend, van een voorontwerp van wet tot omzetting van de voornoemde richtlijn, dat voldoet aan alle in deze richtlijn geformuleerde vereisten en de Belgische wetgeving zo goed mogelijk in overeenstemming brengt met de 40 FAG-aanbevelingen.

Voorts heeft de Bank in 2016, zoals in haar jaarverslag 2015 was aangekondigd, haar interne organisatie aangepast om de efficiëntie te verbeteren van de controles op het gebied van de strijd tegen het witwassen van geld en de financiering van terrorisme (SWG/FT), die ze dient uit te voeren bij de financiële instellingen waarvoor ze bevoegd is. Zo werd een gespecialiseerde groep opgericht die verantwoordelijk is voor zowel de werkzaamheden met betrekking tot de vaststelling van het prudentieel beleid ter zake als het off-site toezicht op de financiële instellingen, en die daarbij hechte betrekkingen handhaaft met, enerzijds, de diensten belast met het algemeen off-site toezicht en, anderzijds, de dienst belast met de inspecties ter plaatse. Naast het feit dat de centralisatie van de taken inzake off-site toezicht binnen een team van specialisten er op zich garant voor staat dat de Bank meer aandacht besteedt aan de uitoefening van deze toezichtopdracht, werden er in 2016 reeds aanzienlijk meer middelen specifiek hiervoor toegewezen, zowel binnen het team voor off-site toezicht als binnen de dienst die is belast met de inspecties ter plaatse. Verwacht wordt dat de middelen in 2017 nog verder zullen worden opgetrokken.

Al deze maatregelen hebben ertoe geleid dat de Bank bij de uitoefening van het off-site toezicht vaker contact heeft opgenomen met de financiële instellingen, en dat het aantal inspecties ter plaatse aanzienlijk is toegenomen. Deze toezichtacties beogen er in de eerste plaats voor te zorgen dat de rechtstreeks betrokken instellingen een passende oplossing vinden voor de specifieke tekortkomingen die bij hen zijn vastgesteld. Daarnaast zal de verscherping van de SWG/FT-controles, die in 2017 zal worden voortgezet en die zal worden gecombineerd met de hervorming van het wettelijke en reglementaire kader als gevolg van de omzetting van de vierde Europese Richtlijn, er ook toe leiden dat alle financiële instellingen bewuster zullen worden gemaakt van de absolute

noodzaak om over efficiënte interne mechanismen inzake SWG/FT te beschikken.

Een van de in deze context door de Bank nagestreefde doelstellingen bestaat erin de uitoefening van het toezicht ter zake meer systematisch te baseren op een analyse van de specifieke risico's met betrekking tot het witwassen van geld en de financiering van terrorisme waaraan de financiële instellingen onder toezicht zijn blootgesteld. Hiertoe zijn reeds maatregelen genomen, met name op basis van de door de financiële instellingen verstrekte antwoorden op de jaarlijkse vragenlijst die zij dienen in te vullen⁽¹⁾, van de jaarverslagen van hun verantwoordelijken voor de SWG/TF, en van de informatie waarover de Bank beschikt in het kader van de uitoefening van haar bevoegdheden inzake prudentieel toezicht. Het is echter van belang dat deze toezichtsbenadering, waarop de Bank een beroep zal doen, strookt met de praktijken die in de andere lidstaten van de Europese Unie ten uitvoer zullen worden gelegd. Bijgevolg heeft de Bank actief deelgenomen aan de uitwerking van de richtsnoeren die krachtens de voornoemde vierde Richtlijn door de Europese toezichthoudende autoriteiten moeten worden opgesteld. De recente publicatie van deze richtsnoeren⁽²⁾ zal de Bank in staat stellen haar eigen model voor de analyse van de risico's verder uit te werken en erover te waken dat deze praktijken afgestemd worden op die van de andere nationale autoriteiten in Europa.

1.2 Horizontale toezichtacties inzake de bevrozing van de tegoeden van terroristen en 'Panama Papers'

Na de terroristische aanslagen van 13 november 2015 in Frankrijk en van 22 maart 2016 in België besloot de Bank een horizontale toezichtactie uit te voeren met betrekking tot de organisatie die alle financiële instellingen hebben opgezet om te voldoen aan hun verplichtingen met betrekking tot de tenuitvoerlegging van de gerichte financiële sancties tegen de terroristen en de terroristische organisaties die zijn opgenomen in de Belgische en Europese lijsten voor de bevrozing van tegoeden en economische middelen. Afgezien van de uit deze horizontale actie voortvloeiende individuele acties om de bij een aantal instellingen vastgestelde leemten op te vullen, achtte de Bank het bijzonder nuttig al deze instellingen bewuster te maken van hun verantwoordelijkheden ter zake. Hiertoe stuurde de Bank hen een brief waarin ze uitlegt welke lessen ze uit haar toezichtactie heeft getrokken, verduidelijking tracht te verschaffen bij sommige aspecten van de geldende wettelijke regeling die onvoldoende begrepen lijken te zijn, en uitdrukking geeft aan haar verwachtingen en aanbevelingen voor een betere toepassing van deze financiële sancties⁽³⁾.

(1) De nieuwe versie van de periodieke vragenlijst met betrekking tot de bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme, die de financiële instellingen tussen 1 januari en 28 februari 2017 dienen in te vullen op basis van hun situatie op 31 december 2016, werd hen toegezonden via de circulaire NBB_2016_42 en NBB_2016_43 van 26 oktober 2016.

(2) 'Joint Guidelines on the characteristics of a risk-based approach to anti-money laundering and terrorist financing supervision, and the steps to be taken when conducting supervision on a risk-sensitive basis – The Risk Based Supervision Guidelines', ESAs 2016 72, 16 November 2016.

(3) De horizontale brief van 6 december 2016 m.b.t. de toepassing van het financieel sanctieregime (anti-terrorismedanfinanciering) kan geraadpleegd worden op www.nbb.be.

Naar aanleiding van de publicatie van de 'Panama Papers' in de pers, in april 2016, voerde de Bank bovendien een horizontale toezichtactie uit met betrekking tot de tenuitvoerlegging van zowel de maatregelen tot

voorkoming van de bijzondere fiscale mechanismen als de maatregelen tot voorkoming van het witwassen van geld afkomstig van ernstige fiscale fraude (zie kader 14).

Kader 14 – Horizontale actie betreffende de publicatie van de 'Panama Papers' en hoorzitting van de Gouverneur voor de Bijzondere commissie binnen de Kamer van Volksvertegenwoordigers

In de dagen na de publicatie in de pers, in april 2016, van een lijst met offshoreconstructies die via een Panamees advocatenkantoor waren opgezet om fiscale fraude of belastingontwijking te plegen (de publicatie van de 'Panama Papers'), en rekening houdend met de mogelijkheid dat sommige Belgische financiële instellingen op enigerlei wijze hebben kunnen deelnemen aan de ontwikkeling of het gebruik van dergelijke bijzondere fiscale mechanismen, heeft de Bank een horizontale actie ondernomen om na te gaan of de instellingen waarvoor zij bevoegd is, voldoen aan hun verplichtingen met betrekking tot het verbod op en de voorkoming van de bijzondere mechanismen die tot doel of gevolg hebben fiscale fraude van hun cliënten te bevorderen, en of ze effectief de mechanismen toepassen die vereist zijn om te voorkomen dat geld afkomstig van, met name, ernstige fiscale fraude wordt witgewassen. In een eerste fase vroeg de Bank al deze financiële instellingen op korte termijn een aantal vragen te beantwoorden, om vast te stellen welke instellingen hun cliënten mogelijk hadden geholpen schermvennootschappen op te richten in belastingparadijzen, en om na te gaan of hun internecontrolesystemen verdachte verrichtingen in verband met deze bijzondere fiscale mechanismen aan het licht hadden gebracht. Na de analyse van de antwoorden werden gesprekken georganiseerd met de vertegenwoordigers van een aantal financiële instellingen. Hoewel deze actie de Bank er niet toe heeft gebracht ingrijpende maatregelen te nemen, zullen de in het kader van deze horizontale actie ontvangen gegevens ook in aanmerking worden genomen voor de risicobeoordeling die ten grondslag ligt aan de uitoefening van het prudentieel toezicht inzake de bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme (zie hierboven).

Tijdens zijn hoorzitting voor de Bijzondere commissie 'internationale fiscale fraude/Panama papers' binnen de Kamer van Volksvertegenwoordigers heeft de Gouverneur van de Bank benadrukt dat er nood is aan een grotere harmonisatie, onder meer op Europees niveau, op het vlak van de twee toezichtsdimensies die raakvlakken hebben met de Panama Papers, met name de bestrijding van bijzondere fiscale mechanismen en de definitie van de onderliggende misdrijven van het witwassen van geld, bijvoorbeeld fiscale fraude. Beide dimensies hebben immers door hun aard (link met fiscale bepalingen voor de preventie van bijzondere mechanismen en link met strafrechtelijke bepalingen voor het antiwitwasdispositief) een territoriaal karakter: de bepalingen over bijzondere mechanismen zijn specifiek voor ons land en hebben geen gemeenschappelijke Europese basis, terwijl voor de bestrijding van witwassen van geld de onderliggende misdrijven nog niet geharmoniseerd zijn. Bij gebrek aan Europese harmonisatie en gelet op het territoriale karakter van deze bepalingen beschikt de Bank in haar hoedanigheid van toezichthouder over geen enkele bevoegdheid op basis waarvan zij zou kunnen optreden tegen het opzetten van een dergelijke constructie bij een buitenlandse dochteronderneming van een Belgische financiële instelling. Er zal een belangrijke stap worden gezet met de omzetting door de lidstaten van de vierde Europese Richtlijn inzake de voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld of terrorismefinanciering, waardoor ernstige fiscale fraude in alle lidstaten zal worden erkend als een onderliggend misdrijf van het witwassen van geld. Bovendien zullen de ondernemingsgroepen, waaronder de grensoverschrijdende groepen, een algemene antiwitwasbenadering moeten vaststellen die op alle entiteiten van de groep van toepassing is.

In het verslag dat ze aan de Bijzondere commissie heeft bezorgd, pleitte de Bank voor een betere samenwerking op internationaal niveau tussen de verschillende autoriteiten die bevoegd zijn op het vlak van de bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme; voor de invoering van een klokkenluidersregeling binnen

de onderworpen entiteiten; voor een versterking van de compliancefuncties en voor de toepassing van de wet van 11 januari 1993 tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld en de financiering van terrorisme op ondernemingen die advies verstrekken inzake kapitaalstructuur en bedrijfsstrategie, en die advies en diensten verlenen op het gebied van fusie en overname van ondernemingen.

1.3 Waakzaamheidsplichten ten aanzien van asielzoekers

Gelet op de instroom van asielzoekers in Europa heeft EBA op 12 april 2016 een advies⁽¹⁾ gepubliceerd waarin ze richtsnoeren verstrekt aan de financiële instellingen over de manier waarop ze kunnen voldoen aan hun wettelijke SWG/FT-verplichtingen zonder dat ze asielzoekers de toegang tot het financieel stelsel moeten ontzeggen. Deze richtsnoeren zijn gebaseerd op de overweging dat het belangrijk is dat deze asielzoekers toegang kunnen hebben tot het financieel stelsel terwijl ze in Europa verblijven, niet alleen omdat een dergelijke toegang essentieel is voor hun integratie in het maatschappelijk leven tijdens hun verblijf in Europa, maar ook om te vermijden dat, als ze geen toegang krijgen, niet-gereguleerde financiële dienstverleners die zich trachten te onttrekken aan elke vorm van toezicht, met name op het gebied van SWG/FT, van deze situatie misbruik zouden kunnen maken om onwettige activiteiten te ontwikkelen door hun diensten aan deze kwetsbare personen aan te bieden, wat zou leiden tot een verdere toename van de risico's verbonden aan het witwassen van geld en de financiering van terrorisme waarmee Europa wordt geconfronteerd.

De Bank heeft dit advies van de EBA doorgegeven aan alle financiële instellingen via een circulaire⁽²⁾, waarin de modaliteiten worden aangegeven voor de toepassing in België van de principes die EBA voorstaat, door te verwijzen naar de Belgische wettelijke en reglementaire bepalingen

(1) 'Opinion of the European Banking Authority on the application of customer due diligence measures to customers who are asylum seekers from higher-risk third countries or territories', EBA-Op-2016-07.

(2) Circulaire NBB_2016_32 van 12 juli 2016 betreffende de opinie van de Europese Bank Autoriteit (EBA) on the application of customer due diligence measures to customers who are asylum seekers from higher-risk third countries (EBA-Op-2016-07).

(3) Circulaire CBFA_2010_09 van 6 april 2010, gewijzigd door de circulaire CBFA_2011 van 1 maart 2011, betreffende de waakzaamheidsplicht ten aanzien van het cliënteel, voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor witwassen van geld en terrorismefinanciering, en voorkoming van de financiering van de proliferatie van massavernietigingswapens (gecoördineerde versie).

(4) De governance van de Bank voorziet in een risicobeheermodel dat steunt op drie verdedigingslijnen. Zo is het de taak van het Directiecomité en het operationeel management, als eerste verdedigingslijn, om de risico's op zich te nemen en te beheren aan de hand van een geschikt en efficiënt internecontrolesysteem. De tweede verdedigingslijn legt het risicobeheerkader van de Bank vast, draagt bij aan de tenuitvoerlegging ervan binnen de eerste lijn en ziet erop toe dat deze laatste het kader op passende en doeltreffende wijze ten uitvoer legt. In het kader van dit model treedt de interne audit op als derde, onafhankelijke verdedigingslijn, die een systematische en methodische benadering hanteert om de internecontrole-, risicobeheer- en governanceprocessen te beoordelen en aanbevelingen te formuleren voor de verbetering ervan.

die worden toegelicht in circulaire CBFA_2010_09 van 6 april 2010 betreffende de waakzaamheidsplicht ten aanzien van het cliënteel, voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor witwassen van geld en terrorismefinanciering, en voorkoming van de financiering van de proliferatie van massavernietigingswapens (gecoördineerde versie)⁽³⁾.

2. Kwaliteitswaarborging (Quality assurance)

De Bank heeft in 2016 een nieuwe kwaliteitswaarborgingsfunctie in het leven geroepen, ter aanvulling van haar bestaand arsenaal aan instrumenten voor het beheer van de kwaliteit van haar activiteiten inzake financieel toezicht. Deze functie, die deel uitmaakt van de tweede lijn binnen het model met drie verdedigingslijnen van de Bank⁽⁴⁾, moet ervoor zorgen dat het financieel toezicht van de Bank voldoet aan de kwaliteitsvereisten ter zake, die betrekking hebben op de volgende vier dimensies: homogeniteit en consistentie, naleving van de termijnen, inhoud en compliance met het regelgevend kader en de 'goede praktijken' (best practices) die een effectief, efficiënt en strikt toezicht bevorderen.

Het interventiegebied van deze nieuwe functie omvat alle activiteiten inzake financieel toezicht van de Bank, zowel in haar hoedanigheid van afwikkelingsautoriteit als in haar hoedanigheid van autoriteit die belast is met de aspecten inzake regelgeving en (macro- en micro-) prudentieel toezicht, ongeacht of deze activiteiten in het kader van haar verantwoordelijkheden met betrekking tot de banksector, de verzekeringssector of de sector van de FMI's worden uitgeoefend. Met name in de context van het GTM werkt de nieuwe kwaliteitswaarborgingsfunctie van de Bank actief samen met haar tegenhangers bij de ECB en bij andere nationale autoriteiten, om dit specifieke interventiegebied op de meest passende wijze te bestrijken. Zo is in overeenstemming met de binnen het GTM ingestelde samenwerkingsregelingen bepaald dat de kwaliteitswaarborgingsfuncties van de nationale autoriteiten rechtstreeks verantwoordelijk dienen te zijn voor het waarborgen van de kwaliteit van de werkzaamheden die

door hun respectieve autoriteiten worden uitgevoerd met betrekking tot de minder belangrijke kredietinstellingen, en dat ze hun tegenhanger bij de ECB moeten bijstaan in diens werkzaamheden ter zake met betrekking tot de belangrijke instellingen.

De aanpak die door deze nieuwe functie gehanteerd wordt, is in overeenstemming met de door de Bank gehanteerde aanpak van het financieel toezicht, die deel uitmaakt van een risicogebaseerde benadering en waarbij er met name over wordt gewaakt dat de Bank voldoet aan de verwachtingen van de ECB op het gebied van kwaliteitswaarborging in de context van het GTM.

Tegen deze achtergrond worden momenteel de eerste werkzaamheden inzake kwaliteitswaarborging uitgevoerd in het domein van het banktoezicht, in de eerste plaats voor de minder belangrijke kredietinstellingen. Deze projectbenadering maakt deel uit van de instrumenten die ter beschikking staan van de kwaliteitswaarborgingsfunctie. Hiertoe behoren ook de invoering en de follow-up van instrumenten voor permanent toezicht op de kwaliteit van het financieel toezicht in het algemeen, of de uitvoering van ad-hoc opdrachten. Het doel van het huidige kwaliteitswaarborgingsproject is de identificatie, de aanvulling (indien nodig) en de verbetering (indien nodig) van de processen, procedures en controles die worden toegepast binnen de eerste verdedigingslinie die belast is met het toezicht op de minder belangrijke instellingen. Bijgevolg beoogt het project ook dat het ingestelde kader een toezicht van hoge kwaliteit kan garanderen conform de vier bovengenoemde dimensies.

3. FinTech

De jongste jaren wordt de financiële sector geconfronteerd met tal van vernieuwingen, onder impuls van technologische innovaties die steeds toegankelijker worden. De intrede op de markt van talrijke nieuwe spelers die hun bedrijfsmodel baseren op deze ontwikkelingen, wordt geschraagd door een aanmerkelijke groei van durfkapitaal dat in deze nieuwkomers en hun financiële technologie wordt geïnvesteerd. Die evolutie wordt daarenboven versterkt door de gewijzigde voorkeuren van de consument. Deze trend wordt ook wel 'de FinTech-evolutie' genoemd, waarbij 'FinTech' de verzamelnaam is voor alle financiële innovaties die leiden tot nieuwe applicaties, processen of producten die een materiële impact hebben op de bestaande financiële markten en instellingen en op de financiële dienstverlening in de brede zin.

FinTech-innovaties richten zich over het algemeen op marktsegmenten waar de verwachtingen van de klant

niet volledig worden ingelost terwijl er toch een aantrekkelijke marge wordt gerealiseerd. In diverse segmenten van de financiële sector duiken nieuwe FinTech-spelers op met een innovatief bedrijfsmodel, zoals crowdfunding, peer-to-peerleningen, alternatieve manieren voor transfers en internationale betalingen, gerobotiseerde adviesverlening, nieuwe elektronische handelsplatformen,... Deze ontwikkelingen zullen ontegensprekelijk positieve gevolgen hebben, zoals een verbeterde klantenervaring, lagere transactiekosten en uitbreiding van de dienstverlening naar bepaalde klantensegmenten die voorheen niet of onvoldoende bediend werden. Tegelijkertijd is er ook een nieuwe vorm van ondersteunende dienstverlening aan het ontstaan, waarbij FinTech-spelers zich richten op bestaande actoren en bepaalde bedrijfsprocessen efficiënter, veiliger of beter aanbieden, zoals cloudcomputing-oplossingen, mogelijkheid tot elektronische identificatie van klanten, software voor data-analyse, die toelaat klantengedragingen te analyseren, en 'distributed ledger'-oplossingen, die het mogelijk maken zonder tussenpersonen te werken en transacties veiliger en efficiënter af te handelen.

De potentieel disruptieve impact van deze FinTech-ontwikkelingen op de bestaande financiële instellingen was de voorbije jaren een veel besproken onderwerp en leidde tot tal van projecties door o.a. toezichthouders, regelgevers en financiële instellingen. In een eerste scenario, dat tevens het meest extreme scenario is, verdwijnen de huidige financiële instellingen volledig en wordt hun plaats ingenomen door nieuwe digitale spelers. In een tweede scenario worden de diensten verleend via FinTech-spelers die rechtstreeks (alternatieve) financiële producten aanbieden, waardoor de financiële instellingen gedisintermedieerd worden. We denken hierbij aan initiatieven die in de financiële sector worden genomen door technologiereuzen zoals Google, Facebook, Apple, Amazon, Samsung, Alibaba,... De bestaande financiële instellingen verlenen in dit scenario diensten aan deze nieuwe spelers zoals het ter beschikking stellen van hun infrastructuur, het ontwikkelen van producten, het verzorgen van de compliance met het reglementair kader,... In een derde scenario slagen de financiële instellingen erin – al dan niet door overname, integratie of samenwerking met nieuwe spelers – zelf bedrijfsmodellen te ontwikkelen die beantwoorden aan de vereisten van de klanten. Zo kunnen zij de relatie met de klant behouden. Op dit ogenblik is het onmogelijk te voorspellen hoe snel een bepaald scenario zal optreden en welk effect het zal hebben. In de praktijk zal eerder een combinatie van deze scenario's optreden en kan het resultaat verschillen naargelang van het marktsegment.

De FinTech-evolutie houdt mogelijk ook nieuwe risico's in, met name voor de winstgevendheid van de bestaande

financiële instellingen, aangezien zij bepaalde rendabele activiteiten verliezen aan nieuwe spelers, terwijl hun rentabiliteit in de huidige omgeving reeds onder druk staat. Vandaar dat deze ontwikkelingen een alert beleid vergen van de financiële instellingen, zodat zij nuttige innovaties snel in het bedrijfsmodel kunnen integreren en hun strategie aan deze innovaties kunnen aanpassen. Verder scheppen deze ontwikkelingen ook nieuwe operationele risico's, die verband houden met de verhoogde afhankelijkheid van IT-systemen en de verwachte toename van de uitbesteding van activiteiten aan nieuwe spelers die niet vertrouwd zijn met het reglementair kader. Er dient bijzondere aandacht te worden besteed aan de bescherming van data en privacy, alsook aan de betrouwbaarheid en schaalbaarheid van deze nieuwe technologieën en toepassingen. Het vinden van een goed evenwicht tussen het gebruikersgemak enerzijds en de inperking van de operationele risico's anderzijds is belangrijk hierbij. Daarnaast is een heldere beleidsstructuur met duidelijke rollen en verplichtingen van groot belang. Tevens ontstaan er nieuwe uitdagingen, zoals de detectie van mogelijke fouten in gebruikte algoritmen, klantenidentificatie voor verrichtingen op afstand en detectie van witwasverrichtingen aan de hand van nieuwe technologieën. Vanuit een ruimer perspectief zijn er ook vraagstukken op het gebied van de bescherming van de consument en de persoonsgegevens, in het bijzonder omdat van oorsprong niet-financiële ondernemingen steeds vaker financiële diensten zullen aanbieden.

De Bank stelt vast dat tot op heden een relatief gering aantal nieuwe spelers een licentie heeft aangevraagd voor FinTech-gerelateerde businessmodellen, terwijl de meeste bestaande spelers werken aan een verbetering van de klantenervaring via mobiele apps. Daarnaast worden initiatieven ontwikkeld voor het efficiënter beheren van de IT-architectuur via o.a. cloudcomputing-oplossingen. In veel gevallen wordt vastgesteld dat de nieuwe spelers samenwerken met de traditionele banken en niet de ambitie hebben om zelf een volledig gamma aan bankactiviteiten te ontwikkelen. Met betrekking tot de FMI's stelt de Bank vast dat ze zich in een exploratiefase bevinden, en nagaan in welke mate zij met FinTech-toepassingen een verhoging van de efficiëntie en doeltreffendheid van de bestaande processen kunnen bereiken. Zowel de banken als de FMI's analyseren ook de mogelijke voordelen van 'distributed ledger'-technologieën en data-analyse. Aan de hand van een analyse van de algemene transactiegegevens kunnen banken een gepersoniseerd aanbod voor hun cliënten opstellen en hen zo een betere dienstverlening aanbieden. Aan klanten van infrastructuurspelers, bieden deze ondersteuning bij het nakomen van hun compliance-verplichtingen. Bovendien laten data-analysetechnieken toe verdachte transactiepatronen tijdig te identificeren,

zodat de impact van fraudegevallen zoveel mogelijk wordt beperkt. Via de herziene richtlijn betreffende betalingsdiensten (Payment Services Directive, PSD2⁽¹⁾) opende de EU de markt voor bedrijven die consumenten en dienstenaanbieders toegang geven tot informatie met betrekking tot bankrekeningen. De Bank stelt een sterke interesse vast voor het nieuwe statuut van betalingsinitiatiedienstverlener. Deze dienstverleners vormen een virtuele brug tussen een betalingsopdrachtgever en zijn onlinebankrekening. Bovendien geven ze aan of er voldoende geldmiddelen beschikbaar zijn op de rekening van de opdrachtgever en dus of de onderliggende transactie kan doorgaan.

Vanuit wettelijk- en toezichtstandpunt is het zowel voor bestaande als voor nieuwe spelers belangrijk dat de juiste balans wordt gevonden tussen het niet onnodig afremmen van innovatie en de beheersing van de risico's. Aandachtspunten hierbij zijn onder meer dat door FinTech het klassieke verdienmodel onder druk staat, wat de stabiliteit van individuele instellingen en, bij uitbreiding, het financiële systeem in gevaar kan brengen. Voor nieuwe spelers is het belangrijk dat ze over de nodige integriteit beschikken en voldoende startkapitaal hebben. Ook dient de stabiliteit en de beveiliging van IT-systemen te worden gewaarborgd, en dient de privacy in acht te worden genomen wanneer gebruik wordt gemaakt van de talrijke gekoppelde databestanden (big data). De Bank heeft eind 2015 een interne werkgroep opgezet die onder meer bekijkt welke impact FinTech heeft op bestaande bedrijfsmodellen en op prudentiële risico's.

Daarnaast werkt de Bank ook samen met de wetgever, in het kader van de HLEG, aan verschillende initiatieven om haar aanpak beter te doen aansluiten bij de gewijzigde financiële omgeving. Zo is de Bank samen met de FSMA gestart met een analyse van de regelgeving om onnodige hinderpalen voor innovatieve bedrijfsmodellen weg te werken. De Bank werkt tevens aan een centraal contactpunt voor FinTech-initiatieven van zowel bestaande als nieuwe spelers. Dit centraal contactpunt zal via een actieve dialoog met de marktpartijen de snel veranderende en soms complexe innovaties op de voet volgen en vragen beantwoorden i.v.m. regelgeving, toezicht en vergunningen. Door de aard van de FinTech-evolutie is het vanzelfsprekend dat het antwoord van de toezichthouders gecoördineerd en vanuit een Europees en zelfs pan-Europees perspectief wordt ontwikkeld. De Bank werkt daarom binnen verschillende internationale instellingen mee aan de opstelling van aangepaste regelgeving

(1) Richtlijn (EU) Nr. 2015/2366 van het Europees Parlement en de Raad van 25 november 2015 betreffende betalingsdiensten in de interne markt, houdende wijziging van de Richtlijnen 2002/65/EG, 2009/110/EG en 2013/36/EU en Verordening (EU) nr. 1093/2010 en houdende intrekking van Richtlijn 2007/64/EG.

die op passende wijze rekening houdt met de prudentiële risico's en de stabiliteit van het financieel systeem garandeert zonder de kansen en opportuniteiten te beperken die onlosmakelijk zijn verbonden met FinTech-innovaties. In dit kader neemt de Bank deel aan diverse werkgroepen, waarin onder meer aandacht wordt besteed aan de vergunningsmodaliteiten voor FinTech-spelers, de vereisten met betrekking tot de uitbesteding van activiteiten en de gepastheid van het bestaande prudentiële kader, rekening houdend met de FinTech-innovaties.

4. Cyberrisico

De financiële sector is reeds sterk geïnformatiseerd en de digitalisering van haar bedrijfsprocessen neemt nog verder toe. Ook de mate van interconnectiviteit tussen de operationele processen van de verschillende financiële actoren is zeer hoog. Daarenboven kiezen de financiële instellingen steeds vaker voor bedrijfsmodellen waarbij informaticadiensten door derde partijen worden geleverd, volgens een operationele dan wel functionele specialisatie. Deze sterkere en meer gediversifieerde digitalisering van de toegangskanalen voor particuliere bankklanten is slechts één van de aspecten waarmee rekening gehouden moet worden bij de analyse van het operationele risico bij financiële instellingen en FMI's.

In de voorbije jaren, en ook tijdens het verslagjaar, werd in de financiële sector steeds meer specifieke aandacht besteed aan het cyberrisico. De beoordeling en de bevordering van de beheersing van het cyberrisico bij de individuele instellingen vormt een topprioriteit van het prudentieel toezicht en het oversight op financiële instellingen en FMI's. Op sectoraal niveau wordt een verdere versterking van de maatregelen en inspanningen ter bescherming tegen het cyberrisico aangemoedigd, waarbij de nodige aandacht wordt besteed aan de sectoroverschrijdende cyberbeheersingsstrategieën die zich op nationaal en internationaal niveau aan het ontwikkelen zijn.

4.1 Verdere toename van cyberdreigingen

Cyberaanvallen worden alsmaar geavanceerder en richten steeds meer schade aan. Ook aanvallen waarbij de integriteit van de IT-systemen en -data wordt aangetast nemen toe. Dit is een bron van zorg voor de Bank als prudentiële autoriteit. Haar aandacht gaat hierbij vooral uit naar de beveiliging en het vertrouwen in individuele financiële instellingen of FMI's, en in de sector als geheel. De operationele beveiliging en robuustheid van de diensten die kritiek zijn voor het adequaat functioneren van de sector is in dit verband van cruciaal belang.

De benadering van het cyberrisico is tweeledig. Enerzijds dienen de instellingen eigen vermogen aan te houden voor hun operationele risico's, waaronder cyberrisico's. Anderzijds wordt nauw toegezien op de operationele veiligheid en robuustheid van de kritieke processen bij de financiële instellingen en FMI's. De beschikbaarheid en integriteit van de IT-systemen en -data staan hierbij centraal.

Cyberdreigingen kunnen ontstaan binnen en buiten de instellingen en de aanvallers kunnen diverse motieven hebben, zoals financiële diefstal, terrorisme en geostrategische spionage en sabotage. Hierdoor is het voor de financiële instellingen en infrastructures zeer moeilijk om hun IT-systemen, -data en -diensten steeds en overall voldoende te beveiligen tegen de diverse aanvallen. Omdat cyberdreigingen zeer snel evolueren, dient de defensieve capaciteit van de instellingen en FMI's meer dan voorheen flexibel te kunnen inspelen op veranderende aanvalspatronen. Oplossingen voor het verzamelen van informatie over potentiële bedreigingen, aanvallers en aanvalstypes zijn hierbij essentieel. Als bescherming tegen cyberaanvallen die de integriteit van de IT-systemen of -data aantasten, dienen de financiële instellingen naast de klassieke continuïteitsvoorzieningen op basis van aparte datacentra ook te beschikken over adequate heropstartmechanismen.

4.2 Richtlijnen voor cyberweerbaarheid

Op 1 januari 2016 trad de prudentiële circulaire⁽¹⁾ in werking betreffende de verwachtingen van de Bank op het vlak van de operationele bedrijfscontinuïteit en beveiliging van systeemrelevante instellingen. Deze circulaire besteedt bijzondere aandacht aan de cyberweerbaarheid (cyber resilience). In juni 2016 publiceerden het CPMI en de IOSCO richtlijnen⁽²⁾ inzake cyberweerbaarheid, die onmiddellijk van toepassing zijn op FMI's. De Bank zal de naleving controleren van deze richtlijnen door de in België gevestigde FMI's.

Eén van de belangrijke aandachtspunten in deze prudentiële circulaire en in de oversight-richtlijnen is het beheer van het cyberrisico door de financiële actoren. Bij de beheersing van het cyberrisico moet niet alleen worden gefocust op technologie, maar moet ook voldoende aandacht worden besteed aan mogelijke bedreigingen binnen de organisatie vanwege de werknemers of het management. De financiële actoren moeten hun medewerkers bewust maken van het

(1) Circulaire NBB_2015_32 van 18 december 2015 betreffende aanvullende prudentiële verwachtingen op het vlak van de operationele bedrijfscontinuïteit en beveiliging van systeemrelevante instellingen.

(2) Guidance on cyber resilience for financial market infrastructures.

cyberrisico, zodat zij weten hoe dit risico kan optreden en hoe zij dienen te reageren. De bestuursorganen moeten over de nodige expertise en informatie beschikken om de cyberbedreigingen op passende wijze te kunnen opvolgen en binnen aanvaardbare perken te kunnen houden.

Het uitvoeren van tests door de financiële actoren om hun mate van bescherming tegen cyberbedreigingen te beoordelen, is een andere aanbeveling in beide bovenvermelde richtlijnen. Deze tests worden steeds geavanceerder en worden in sommige jurisdicties ondersteund door specifieke raamwerken met een geharmoniseerde testmethodologie. De Bank volgt de ontwikkelingen in dit domein op om de gezonde beheerpraktijken ook in België ingang te laten vinden, rekening houdend met mogelijke Europese of internationale initiatieven op dit vlak.

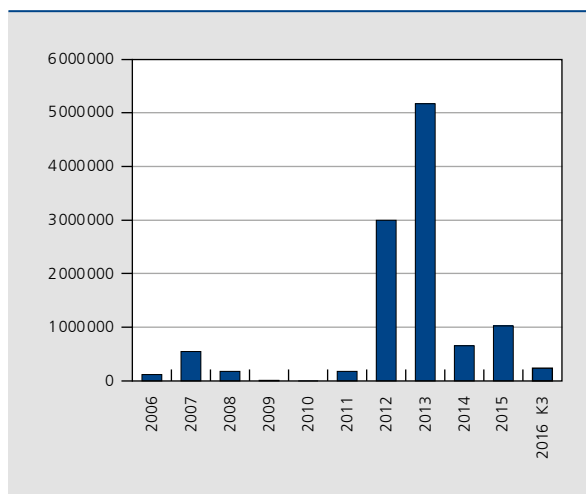
De Bank volgt ook buiten de financiële sector de relevante ontwikkelingen op. Zo publiceerde de G7 richtlijnen voor een adequaat raamwerk ter beheersing van cyberrisico's, en verschillende landen zetten een nationale cyberstrategie op voor de belangrijkste sectoren, waartoe meestal ook de financiële sector behoort.

4.3 Capita selecta

SWIFT

De Bank is lead overseer van SWIFT en oefent dit oversight samen met de andere centrale banken van de G10 uit. Dit jaar werd bijzondere aandacht besteed aan de cyberaanval waarbij van de rekening van de centrale bank van Bangladesh \$ 81 miljoen werd weggesluisd, en aan andere gevallen, die de pers haalden, waarbij financiële instellingen het slachtoffer werden van frauduleuze SWIFT-berichten. Bij deze aanvallen werden de centrale verwerkingssystemen van SWIFT nooit in het gedrang gebracht, maar werd misbruik gemaakt van veiligheidsleemten bij de financiële instellingen die gebruikmaken van SWIFT. Deze aanvallen tonen het belang aan van een adequate cyberbescherming bij de financiële instellingen die deelnemen aan SWIFT. Om haar klanten hierbij te ondersteunen en te begeleiden, heeft SWIFT een omvangrijk

GRAFIEK 107 JAARLIJKS FINANCIËEL VERLIES ALS GEVOLG VAN E-BANKINGFRAUDE IN BELGIË
(in €)

Bron: Febelfin.

programma opgezet, dat nauwgezet wordt opgevolgd door de G10 overzeers van SWIFT.

E-banking-fraude en fraude bij mobiel bankieren

Ook in 2016 werd de nauwe samenwerking met onder meer Febelfin en de Federale Computer Crime Unit voortgezet om e-bankingfraude te beperken. Opmerkelijk is dat de jaarlijkse financiële verliezen als gevolg van e-bankingfraude in de voorbije drie jaar op een laag niveau zijn gestagneerd als gevolg van de inspanningen van de financiële instellingen en enkele succesvolle interventies door de Belgische politiediensten en het justitieapparaat.

Net zoals de voorbije jaren waren de opgetekende gevallen van e-bankingfraude bij particulieren ook in 2016 quasi uitsluitend het gevolg van fraudetechnieken waarbij cybercriminelen e-bankinggebruikers misleiden om hun persoonlijke beveiligingscodes te verkrijgen (meestal na telefonisch contact of via een malafide website). Frauduleuze transacties worden door de instellingen geval per geval onderzocht en terugbetaald, tenzij in geval van grove nalatigheid of bedrieglijk opzet.